

Σχολικές & Πολιτιστικές Εκδηλώσεις

Α' - ΣΤ' Δημοτικού

Βιβλίο Δασκάλου

ΣΥΓΓΡΑΦΕΙΣ

ΚΡΙΤΕΣ-ΑΞΙΟΛΟΓΗΤΕΣ

ΕΙΚΟΝΟΓΡΑΦΗΣΗ

ΓΛΩΣΣΙΚΗ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ

**ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ ΤΟΥ Π.Ι.
ΚΑΤΑ ΤΗ ΣΥΓΓΡΑΦΗ**

ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ ΤΟΥ ΥΠΟΕΡΓΟΥ

ΕΞΩΦΥΛΛΟ

**ΠΡΟΕΚΤΥΠΩΤΙΚΕΣ
ΕΡΓΑΣΙΕΣ**

Αντιγόνη Μώρου, Φιλολόγος, Εκπαιδευτικός Β'θμιας Εκπαίδευσης, Διδάκτωρ Θεατρικών Σπουδών
Πέτρος Μουγιακάκος, Εκπαιδευτικός Α'θμιας Εκπαίδευσης

Ελισάβετ Γεωργίου, Σχολικός Σύμβουλος Α'θμιας Εκπαίδευσης
Αικατερίνη Ψύλλου, Εκπαιδευτικός Β'θμιας Εκπαίδευσης
Ζαμπέλ Μουρατιάν, Εκπαιδευτικός Α'θμιας Εκπαίδευσης

Σόλης Μπαρκή, Σκιτσογράφος

Μαρία Κασκαντάμη, Φιλολόγος

Γιώργος Σιγάλας, Σύμβουλος Καλλιτεχνικών Μαθημάτων του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου

Λία Γαλάνη, Εκπαιδευτικός Α'θμιας Εκπαίδευσης

Αλέξανδρος Ψυχούλης, Εικαστικός Καλλιτέχνης

ACCESS Γραφικές Τέχνες Α.Ε.

Γ' Κ.Π.Σ. / ΕΠΕΑΕΚ II / Ενέργεια 2.2.1. / Κατηγορία Πράξεων 2.2.1.α:
«Αναμόρφωση των προγραμμάτων σπουδών και συγγραφή νέων εκπαιδευτικών πακέτων»

ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ
Δημήτριος Βλάχος
Ομότιμος Καθηγητής του Α.Π.Θ.
Πρόεδρος του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου

Πράξη με τίτλο:

«Συγγραφή νέων βιβλίων και παραγωγή υποστηρικτικού εκπαιδευτικού υλικού με βάση το ΔΕΠΠΣ και τα ΑΠΣ για το Δημοτικό και το Νηπιαγωγείο»

Επιστημονικός Υπεύθυνος Έργου
Γεώργιος Τύπας
Μόνιμος Πάρεδρος του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου

Αναπληρωτής Επιστημονικός Υπεύθυνος Έργου
Γεώργιος Οικονόμου
Μόνιμος Πάρεδρος του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου

Έργο συγχρηματοδοτούμενο 75% από το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο και 25% από εθνικούς πόρους.

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΕΘΝΙΚΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ

Αντιγόνη Μώρου Πέτρος Μουγιακάκος

ΑΝΑΔΟΧΟΣ ΣΥΓΓΡΑΦΗΣ: **ΕΚΔΟΣΕΙΣ
ΠΑΤΑΚΗ**

Σχολικές & Πολιτιστικές Εκδηλώσεις

Α΄ - ΣΤ΄ Δημοτικού

Βιβλίο Δασκάλου

ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΕΚΔΟΣΕΩΣ ΔΙΔΑΚΤΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ
ΑΘΗΝΑ

ΔΟΜΗ ΤΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ	9	Περιεχόμενα
ΕΙΣΑΓΩΓΗ	11	
ΣΧΟΛΙΚΟ ΕΟΡΤΑΣΤΙΚΟ ΜΗΝΟΛΟΓΙΟ	17	
ΟΔΗΓΟΣ ΣΧΟΛΙΚΩΝ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΩΝ ΕΚΔΗΛΩΣΕΩΝ	19	
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ: ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ	31	
Λογοτεχνία και Λογοτεχνικές Εκδηλώσεις	31	
Το Χρονικό – οδηγίες σύνθεσής του	34	
Το Χρονικό της 28 ^{ης} Οκτωβρίου	34	
Το Χρονικό του Πολυτεχνείου	37	
Το Χρονικό της 25 ^{ης} Μαρτίου	40	
Το λογοτεχνικό πεζό κείμενο (Αποσπάσματα)	46	
«Το άδειο μπουκάλι», <i>Ειρ. Μάρρα</i>	46	
«Αργοναύτης», <i>Στρ. Μυριβήλη</i>	49	
«Τα γενέθλια», <i>Ζ. Σαρή</i>	51	
«Παιδιά όλο μάτια», <i>Α. Σαμαράκη</i>	54	
«Η σταχομαζώχτρα», <i>Αλ. Παπαδιαμάντη</i>	56	
«Οι εποχές», <i>Γρ. Ξενόπουλου</i>	59	
«Η καλύβα του μπαρμπα-Θωμά», <i>Μπ. Στόου</i>	62	
«Η ζωγραφιά της Χριστίνας», <i>Ευγ. Τριβιζά</i>	64	
«Ο χορός της αρκούδας», <i>Τζ. Ροντάρι, Σύγχρονο παραμύθι</i>	65	
Παιδαγωγικός λόγος	67	
Ρητορικός λόγος των Τριών Ιεραρχών	67	
Ρητορικός διαγωνισμός	68	
Ενδεικτικό συμπληρωματικό υλικό	69	
Ύμνος στους Τρεις Ιεράρχες, <i>Κ. Παπαδημητρίου</i>	71	
Των Τριών Ιεραρχών, <i>Τ. Τρυφωνοπούλου – Θεοδόση</i>	71	
Άλλα σοφά λόγια από τους μεγάλους του πνεύματος	72	
Κάθε στίχος και μια συμβουλή, <i>Γρ. Θεολόγου</i>	73	
Βιβλιογραφία	73	
Συνθέσεις των παιδιών	74	
Γράμμα στη Μητέρα	75	
Ποιήματα – συνθέσεις μαθητών	76	
Λαϊκές αφηγήσεις	77	
Έθιμα Χριστουγέννων	78	
Έθιμα Πρωτοχρονιάς	78	
Τοπικά έθιμα Λαϊκής λατρείας	79	
Έθιμα της Αποκριάς	80	
«Οι Δώδεκα Μήνες», <i>Ελληνικό Λαϊκό παραμύθι</i>	82	
Βιογραφίες – Απομνημονεύματα	87	
«Είμαστε εις το εμείς» <i>Απομνημονεύματα Μακρυγιάννη</i>	87	
«Ομιλία στην Πνύκα» <i>Απομνημονεύματα Κολοκοτρώνη</i>	88	
Ποιήματα	90	
«Χριστούγεννα», <i>Κ. Παλαμά</i>	91	

Περιεχόμενα	«Άσμα ηρωικό και πένθιμο», <i>Οδ. Ελύτη</i>	91
	«Μάνα και Γιος», <i>Νικ. Βρεπτάκου</i>	92
	«Ύμνος εις την Ελευθερίαν», <i>απόσπασμα, Δ. Σολωμού</i>	93
	«Σημαία», <i>Ι. Πολέμη</i>	95
	«Των Κολοκοτρωναίων», <i>Δημοτικό Τραγούδι</i>	96
	«Τα βιβλία», <i>Κ. Παλαμά</i>	97
	«Εδώ Πολυτεχνείο», <i>Γιώργη Σαράντη</i>	98
	«Εδώ Πολυτεχνείο», <i>Φ. Γιοφύλη</i>	98
	«Οι Τέσσερις Εποχές», <i>Στ. Σπεράντζα</i>	99
	«Άνοιξη», <i>Σ. Μαυροειδή-Παπαδάκη</i>	99
	«Τραγούδι στον ήλιο», <i>Μελισσάνθης</i>	99
	«Ειρήνη», <i>Γ. Ρίτσου</i>	99
	«Πίνδος», <i>Στ. Σπεράντζα</i>	100
	«Η ελιά», <i>Κ. Παλαμά</i>	100
	«Η Μητέρα», <i>Γ. Βιζυηνού</i>	100
	«Γεροπλάτανος», <i>Αλ. Φωτιάδη</i>	101
	«Πρώτη μέρα στο σχολείο», <i>Τ. Άγρα</i>	101
	«Παιδιά του παγκόσμιου χάρτη», <i>Ν. Λανάκου</i>	102
	«Στο παιδί μου», <i>Μ. Αναγνωστάκη</i>	103
	«Όσο μπορείς», <i>Κ. Καβάφη</i>	103
	«Πρωτοχρονιά», <i>Χ. Σακελλαρίου</i>	103
	«Πάνω σ' ένα ξένο στίχο» <i>απόσπασμα Γ. Σεφέρη</i>	104
	«Άγιε Βασίλη», <i>Μ. Στασινόπουλου</i>	105
	«Νύχτα της Γεννήσεως», <i>Γ. Δροσίνη</i>	105
	ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ: ΘΕΑΤΡΟ	107
	Εισαγωγή - Το Θέατρο στο σχολείο	107
	Αυτοσχεδιασμός	108
	«Το ταξίδι»	108
	«Η Ελληνική Σημαία»	109
	«Απειλούμενα είδη – Η παγίδα»	109
	Θεατρικό Δρώμενο	111
	«Το ποδαρικό»	111
	«Το χριστόψωμο»	112
	Δραματοποίηση κειμένου	113
	«Τα παιδιά της Κατοχής»	113
	«Ο μυλωνάς και τα καλικαντζαράκια»	116
	Θεατρική Εικόνα	125
	Θεατρική Εικόνα «Η Φάτνη»	125
	Σκετς	127
	«Να ζει το Μεσολόγγι», <i>Β. Ρώτα (απόσπασμα)</i>	127
	Σκηνές θεατρικών έργων	133
	«Το γαϊτανάκι», <i>Ζ. Σαρρή</i>	133
	«Ο Μορμόλης», <i>Ρ. Χάχφελντ</i>	138

«Ο Μικρός Πρίγκιπας», Α. Εξπερύ (διασκευή)	143	Περιεχόμενα
«Ανέβα στη στέγη να φάμε το σύννεφο», Γ. Ξανθούλη	146	
«Μια φορά κι ένα νερό», Ρ. Λύκερ - Σ. Ράισνερ	152	
«Ιστορίες του παππού Αριστοφάνη» (Ειρήνη), Δ. Ποταμίτη	157	
Θεατρική Παράσταση	161	
«Τα γουρουνάκια κουμπαράδες», Ευγ. Τριβιζά	163	
Θεατρικό Αναλόγιο	169	
Χάπενινγκ	170	
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΤΟ: ΜΟΥΣΙΚΗ	173	
Εισαγωγή	173	
Παραδοσιακό Τραγούδι	174	
Κάλαντα - Μοραϊτικά κάλαντα Χριστουγέννων	175	
Αποκριάτικα τραγούδια - Αποκριάτικο Θράκης «Τσιρτσιλιάγκος»	176	
Τραγούδια Πρωτομαγιάς	177	
Έντεχνο Τραγούδι	178	
«Ελάτε παιδάκια», Γερμανική μελωδία	178	
«Τραγούδι των καλικάντζαρων», πρωτότυπη σύνθεση για θέατρο	179	
«Ο χορός των μπιζελιών», Εδώ Λιλιπούπολη	180	
«Δεν είμαστε ζουλού», Εδώ Λιλιπούπολη	180	
Μουσικά Παιχνίδια	182	
Αγώνας δρόμου	182	
Μίμηση ζώων	182	
Χορεύοντας στη βροχή	182	
Μια ηχο-ιστορία	183	
Η μελωδία της θάλασσας	183	
Η σύνθεση - Παιχνίδι αριθμησης - Ταξίδι με το τρένο		
- Διαπολιτισμικό	184	
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΕΤΑΡΤΟ: ΧΟΡΟΣ	185	
Εισαγωγή	185	
Παραδοσιακοί Χοροί	186	
Καλαματιανός	187	
Γιατρός (Ηλείου)	187	
Τσακώνικος (Πελοποννήσου)	188	
Χοροί Αλεξανδρείας (Μακεδονίας)	188	
Μπάλλος (Κυκλάδες-Αιγαίο)	189	
Καραγκούνα (Θεσσαλίας)	189	
Σούστα Δωδεκανήσου	190	
Χορευτικός Αυτοσχεδιασμός	191	
Χορογραφία Αγγέλων	191	
Αποκριάτικη χορογραφία	192	
Χορογραφία για το Περιβάλλον	193	

Περιεχόμενα	ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΕΜΠΤΟ: ΕΙΚΑΣΤΙΚΑ	195
	Εισαγωγή	195
	Εικαστικές Προτάσεις	196
	Προσωπογραφία	196
	Κατασκευή πανό και σημαίας	196
	Ζωγραφική των τοίχων του σχολείου	197
	Πλάθω μικρά αντικείμενα, ζωάκια κ.ά.	198
	Φτιάχνω ένα στεφάνι για μια γιορτή	199
	Κάρτες	199
	Η Πόρτα του Πολυτεχνείου	200
	Μάσκες	200
	Μακέτα	201
	Εικονογράφηση και τρισδιάστατη αποτύπωση παραμυθιού	202
	Ο Βυθός	203
	Σύνθεση με αφορμή ένα παραμύθι	204
	Οργανώνουμε έκθεση:	
	α) έργων μαθητών, β) φωτογραφίας της τάξης μας	205
	Αφίσα – Πρόγραμμα εκδήλωσης	206
	Μουσείο τάξης	206
	ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΚΤΟ: ΟΠΤΙΚΟΑΚΟΥΣΤΙΚΑ ΜΕΣΑ ΕΚΦΡΑΣΗΣ	207
	Φωτογραφία - Βίντεο - Κινηματογράφος	207
	Προτάσεις για δραστηριότητες οπτικοακουστικής έκφρασης στο σχολείο	209
	ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΒΔΟΜΟ: ΠΟΛΥΘΕΑΜΑ	211
	Εισαγωγή	211
	Προτάσεις	212
	ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΟΓΔΟΟ: ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΑ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ	213
	Μουσεία, Πολιτιστικά Προγράμματα και Εκδηλώσεις	214
	ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΝΑΤΟ: ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΣ ΕΟΡΤΩΝ	217
	Σχέδιο Εργασίας για τις γιορτές	217
	ΓΙΟΡΤΗ ΑΠΟΦΟΙΤΗΣΗΣ	221
	ΟΡΓΑΝΩΣΗ ΓΙΟΡΤΗΣ	233
	Ενδεικτικό υλικό και προτάσεις για τη Γιορτή Χριστουγέννων-Πρωτοχρονιάς	235
	ΠΗΓΕΣ - ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	237
	Γενική Βιβλιογραφία	239
	Πηγές Εικονογράφησης	241

Η Δομή του Βιβλίου

Το Βιβλίο των Σχολικών και Πολιτιστικών Εκδηλώσεων αρχίζει με μια **Εισαγωγή** για τις Σχολικές και Πολιτιστικές Εκδηλώσεις, όπου αναλύουμε το ρόλο αυτών των εκδηλώσεων μέσα στη σχολική ζωή.

Ακολουθεί ένα σχολικό εορταστικό **Μηνολόγιο**, που αναφέρει τις γιορτές και επετείους που γιορτάζουμε στο σχολείο, αλλά και ορισμένες Παγκόσμιες Ημέρες εορτασμού που κρίνουμε σημαντικό να τιμάμε με εκδηλώσεις μας.

Στη συνέχεια, παραθέτουμε τον **Οδηγό Σχολικών και Πολιτιστικών Εκδηλώσεων**.

Είναι το πρακτικό εργαλείο του δασκάλου: μπορεί, ανάμεσα σε πολλές προτάσεις, να επιλέξει τις δραστηριότητες με τις οποίες θα πλαισιώσει την εκδήλωσή του και να τις βρει στην αντίστοιχη ενότητα.

Μετά ακολουθεί το κύριο μέρος του Βιβλίου, που διαιρείται σε εννέα κεφάλαια.

Τα πρώτα επτά αφορούν στην κάθε Τέχνη και τη λειτουργία της στο πλαίσιο των εορτών, επετείων και άλλων σχολικών εκδηλώσεων. Έτσι στο πρώτο κεφάλαιο **Λογοτεχνία**, αναφερόμαστε στα λογοτεχνικά κείμενα (κατά κατηγορίες, πεζά, ποιητικά κτλ.) που θα επιλέξουμε στις γιορτές μας, παραθέτουμε δραστηριότητες προσέγγισής τους από τους μαθητές και δίνουμε οδηγίες για την παρουσίασή τους στην εκδήλωση.

Στο δεύτερο κεφάλαιο **Θέατρο** περιλαμβάνονται μορφές της θεατρικής δημιουργίας (κατά είδη, σκετς, σκηνές, αυτοσχεδιασμοί, εικόνες, δρώμενα, δραματοποιημένες συνθέσεις, θεατρικό έργο) και η λειτουργία τους στις διάφορες εκδηλώσεις μας. Τα κείμενα συμπληρώνουν οδηγίες δραματικής και σκηνικής ερμηνείας τους. Αν πρόκειται για δραματοποίηση, παραθέτουμε προτάσεις θεατρικών διαλόγων με τις αντίστοιχες σκηνικές οδηγίες.

Στο τρίτο κεφάλαιο **Μουσική** εντάσσουμε τόσο το παραδοσιακό τραγούδι, όσο και το έντεχνο τραγούδι, καθώς και προτάσεις μας για μουσικά παιχνίδια ή μουσικές δημιουργίες των παιδιών.

Παρατίθενται παραδείγματα τραγουδιών με σχόλια και ενδεικτικές δραστηριότητες προσέγγισης και χρήσης τους σε μια σχολική εκδήλωση.

Στο τέταρτο κεφάλαιο **Χορός** υπάρχουν αφενός παραδοσιακοί χοροί (σχόλιο και δραστηριότητες) που μπορούν να πλαισιώσουν γιορτές και επετείους. Αφετέρου, ενδεικτικές προτάσεις χορευτικών αυτοσχεδιασμών και χορογραφιών, που προτείνουμε για ορισμένες σχολικές γιορτές και άλλες εκδηλώσεις.

Στο πέμπτο κεφάλαιο **Εικαστικά** περιλαμβάνονται οι διάφορες μορφές εικαστικής δημιουργίας και ο ρόλος τους σε μια εκδήλωση. Δίνονται ιδέες και προτάσεις για συνθέσεις, κατασκευές, ατομικές και ομαδικές δημιουργίες, καθώς και ερεθίσματα για την προσέγγιση του θέματος από τους μαθητές.

Στο έκτο κεφάλαιο **Φωτογραφία – Βίντεο - Κινηματογράφος** αναφερόμαστε αρχικά στη φωτογραφία και τη θέση της σε μια γιορτή: πώς τα παιδιά μπορούν να χρησιμοποιήσουν ένα φωτογραφικό υλικό προκειμένου να οργανώσουν μια γιορτή και πώς θα παρουσιάσουν μια έκθεση φωτογραφίας σε ένα

Η Δομή του Βιβλίου

Αφιέρωμα π.χ. σε λογοτέχνη. Στη συνέχεια, κάνουμε λόγο για τη χρήση του βίντεο, ως μέσου σύγχρονης τεχνολογίας που αναδεικνύει ιστορικά γεγονότα ή πρόσωπα και για τον τρόπο, με τον οποίο μπορούν οι μαθητές να το χρησιμοποιήσουν στο πλαίσιο μια εκδήλωσης, για να την υποστηρίξουν με την εικόνα ως ντοκουμέντο. Τέλος, κλείνουμε το κεφάλαιο με την αναφορά μας στον κινηματογράφο και τη λειτουργία του στα νέα εκπαιδευτικά δρώμενα.

Ακολουθεί η ενότητα **Πολυθέαμα**, όπου παραθέτουμε ένα σύνθετο τρόπο οργάνωσης και παρουσίασης μιας εκδήλωσης, με τη σύμπραξη διαφορετικών τεχνών.

Στη συνέχεια, στο όγδοο κεφάλαιο επεκτεινόμαστε στον πρόσφατο θεσμό των **Πολιτιστικών Προγραμμάτων** του σημερινού σχολείου. Κάθε Πολιτιστικό Πρόγραμμα παρουσιάζεται, όταν ολοκληρωθεί, με μία ανάλογη πολιτιστική εκδήλωση. Εδώ εντάσσονται και οι πολιτιστικές επισκέψεις των μαθητών σε μουσεία και άλλους χώρους.

Στο ένατο κεφάλαιο παραθέτουμε γενικές οδηγίες **Σχεδιασμού μιας γιορτής** (χώρος, τεχνική υποστήριξη κτλ.). Ακόμα δίνουμε ένα **Σχέδιο Εργασίας για τη Γιορτή** που μπορεί ο δάσκαλος να χρησιμοποιήσει τόσο για το σχεδιασμό, μελέτη (προετοιμασία θέματος) μιας εκδήλωσης, όσο και για τον τρόπο οργάνωσής της.

Επίσης, το κεφάλαιο περιλαμβάνει υλικό και ενδεικτικές προτάσεις για τη **Γιορτή Χριστουγέννων- Πρωτοχρονιάς**, καθώς και μια ολοκληρωμένη (ενδεικτική) πρόταση σχεδιασμού της **Γιορτής Αποφοίτησης** με τις πηγές της, το υλικό, τις οδηγίες για τη χρησιμοποίησή του.

Το Βιβλίο μας κλείνει με μια προτεινόμενη **Γενική Βιβλιογραφία** και **Δισκογραφία** (κατά εκδήλωση).

Εισαγωγή
Σχολικές και
Πολιτιστικές
Εκδηλώσεις

“ Η αισθητική είναι μια ιδιαίτερη σχέση της ψυχής μας με τον κόσμο. Αντικείμενο της αισθητικής είναι η Τέχνη. Σκοπός της Τέχνης είναι ο πλουτισμός και η ένταση της συναισθηματικής μας ζωής ”

Ευάγγελος Παπανούτσος, Αισθητική

1. Τι είναι Πολιτιστικές Εκδηλώσεις

Πολιτισμός είναι «το σύνολο των δημιουργημάτων του ανθρώπου σε όλους τους τομείς της δραστηριότητάς του: οικονομία – κοινωνική ζωή - πολιτική οργάνωση – επιστήμη – θρησκεία – ηθική – μορφές τέχνης».¹

Η εκπαίδευση στο σχολείο έχει ως σκοπό να καλλιεργήσει το μαθητή ατομικά και ομαδικά σε όλους τους τομείς του πολιτισμού. Αυτό το επιδιώκει τόσο μέσα από τα γνωστικά αντικείμενα του σχολικού προγράμματος, όσο και με τις **πολιτιστικές δραστηριότητες και εκδηλώσεις, «οι οποίες πραγματοποιούνται εντός και εκτός του σχολικού χώρου και αποσκοπούν στην πνευματική ανάπτυξη, στην αισθητική καλλιέργεια, στη δημιουργική έκφραση των μαθητών και γενικά στην ευαισθητοποίησή τους σε θέματα πολιτισμού»**.²

Οι δραστηριότητες αυτές μπορεί να είναι: μουσικές εκδηλώσεις, θεατρικό εργαστήρι και θεατρικές παραστάσεις, λογοτεχνικές εκδηλώσεις, παραδοσιακοί χοροί, εικαστικό εργαστήρι και εκθέσεις ζωγραφικής, λήσχη φωτογραφίας, εκδόσεις εφημερίδων-περιοδικών κ.ά.

Οι πολιτιστικές εκδηλώσεις πραγματοποιούνται στο πλαίσιο σχολικών εορτών και επετείων, στο πανηγυρικό κλείσιμο της χρονιάς ή με την ευκαιρία της πρόσκλησης στο σχολείο κάποιου λογοτέχνη ή επίσημου προσώπου. Επίσης, γίνονται με αφορμή την υλοποίηση ενός πολιτιστικού προγράμματος, που ανοίγει το σχολείο στην κοινωνία μέσα από έρευνα, επισκέψεις σε μουσεία, θέατρα, εκθεσιακούς, αρχαιολογικούς ή άλλους πολιτιστικούς χώρους. Ακόμη, το σχολείο συμμετέχει με πολιτιστικές εκδηλώσεις στις τοπικές γιορτές της κοινωνίας.

Σήμερα η μάθηση στην προσχολική και πρωτοβάθμια βαθμίδα επαναξιολογεί τους σκοπούς της εκπαίδευσης. Τα γνωστικά αντικείμενα συνδέονται με βιωματικές δραστηριότητες σύμφωνα με το Διαθεματικό Ενιαίο Πλαίσιο Προγραμμάτων Σπουδών, που ενισχύουν τη **δημιουργικότητα** και τη **φαντασία** των μαθητών. Η πολιτιστική εκδήλωση συχνά είναι η καταληκτική δραστηριότητα μιας έρευνας ή ενός σχεδίου εργασίας μαθήματος.

Ο θεσμός των **πολιτιστικών καινοτόμων προγραμμάτων** στοχεύει στην επαφή του μαθητή με τα έργα της τέχνης και του πολιτισμού μέσα από τη διαθεματική προσέγγιση με το γνωστικό αντικείμενο. Στο πλαίσιο αυτών των προγραμμάτων οι μαθητές συμμετέχουν ενεργά, αναπτύσσουν την προσωπικότητά τους, καλλιεργούν την αισθητική τους αντίληψη, εκφράζονται ελεύθερα και επικοινωνούν με αλληλοσεβασμό μέσα στη σχολική ομάδα.

Το ταξίδι της πολιτιστικής εκδήλωσης στηρίζεται στον ενθουσιασμό, την καλή θέληση και τη συνεργασία των μαθητών. Οι μαθητές βιώνουν την πορεία της δραστηριότητας, από τη σύλληψη της ιδέας μέχρι την παρουσίαση της εκδήλωσης, μέσα σ' ένα ελεύθερο περιβάλλον, που το έχουν διαμορφώσει οι δάσκαλοί τους. Τα παιδιά έρχονται σε επαφή με τον πολιτισμό και τις τέχνες, καταντούν τους ρόλους στις ανθρώπινες σχέσεις, ευαισθητοποιούνται και με κριτικό πνεύμα διαμορφώνουν στάσεις και συμπεριφορές κοινωνικά αποδεκτές.

Ο μαθητής στο πλαίσιο της σχολικής και πολιτιστικής εκδήλωσης γνωρίζει μια μορφή εκπαίδευσης, που υποκινείται από τον ίδιο και τα ενδιαφέροντά του, περιστρέφεται γύρω απ' αυτόν και αγκαλιάζει ένα πλήθος αντικειμένων, ιδεών και δραστηριοτήτων, που εκπορεύονται από το σχολείο και επεκτείνονται στην κοινωνία. Μέσα από τη συμμετοχή του σε ένα ομαδικό βιωματικό εργαστήρι ή σε μια ομάδα έρευνας δρα και αναλαμβάνει πρωτοβουλίες και ευθύνες.

1. Βώρος Φ.Κ., (1997). *Η φιλοσοφία της εκπαίδευσης*, Αθήνα, Έκδοση του «Εκπαιδευτικού Συνδέσμου», σσ. 299-301.

2. Σύμφωνα με την Υπουργική Απόφαση Γ2/4867/1992.

Ο ρόλος του δασκάλου στο πλαίσιο των πολιτιστικών εκδηλώσεων ενισχύει την παιδαγωγική του ιδιότητα. Ο δάσκαλος δημιουργεί τις προϋποθέσεις της αρμονικής συνύπαρξης της ομάδας και εμπνέει συνεχώς το έργο της. Ενθαρρύνει τις ιδέες και προτάσεις των μαθητών και υποστηρίζει διακριτικά το πρόγραμμα της εκδήλωσης. Συζητά τα προβλήματα με την ομάδα και βρίσκουν μαζί τις εφαρμόσιμες λύσεις.

Έτσι δημιουργείται μια δυναμική ομάδα συνεργασίας και δράσης από τα παιδιά και τους δασκάλους, που όλους τους εμπνέει, τους ενδυναμώνει, ενισχύει την αυτοεκτίμησή τους και τους ανατροφοδοτεί με γνώση και ζωή.

2. Πολιτιστικές Εκδηλώσεις και Τέχνη

Η Τέχνη στο σχολείο είναι απαραίτητη, γιατί ενισχύει τη δημιουργική έκφραση του παιδιού και στηρίζει τις πολιτιστικές μας εκδηλώσεις.

Στο σχολείο οι μαθητές έχουν την ευκαιρία να έρθουν σε επαφή με μορφές τέχνης, όπως: η Λογοτεχνία, το Θέατρο, η Μουσική, ο Χορός, τα Εικαστικά, η Φωτογραφία, το Βίντεο, ο Κινηματογράφος και άλλες μορφές οπτικο-ακουστικής έκφρασης. Κάθε Τέχνη έχει το δικό της χαρακτήρα και μπορεί να προσδιορίσει αυτόνομα μια εκδήλωση ή να πλαισιώσει μαζί με άλλες τέχνες μια σύνθετη πολιτιστική δραστηριότητα.

Η Λογοτεχνία, είτε ως αφήγηση είτε ως ανάγνωση κειμένων, είναι πάντοτε ένα ταξίδι στη χώρα του φανταστικού αλλά και του πραγματικού. Ιδιαίτερα στις μικρές ηλικίες (Νηπιαγωγείο, μικρές τάξεις Δημοτικού) η ανάγνωση ή η αφήγηση μπορεί να αποτελέσει το ερέθισμα για μια ολοκληρωμένη **δημιουργική δραστηριότητα**.

Το Θέατρο, ως δραματική και θεατρική έκφραση, απευθύνεται στη δημιουργικότητα των παιδιών είτε για να ανεβάσουν ένα έργο ή σκηνές του (σκετς, θεατρικό δρώμενο, παράσταση) είτε για να δραματοποιήσουν ένα αφηγηματικό κείμενο.

Η Μουσική ευαισθητοποιεί την ακοή των παιδιών, επιτείνει την προσοχή τους, καλλιεργεί τη φαντασία και τη μνήμη τους και ευνοεί την επικοινωνία.

Ο Χορός γεννιέται από την εκφραστική **ρυθμική κίνηση**. Στο σχολείο οι μαθητές χορεύουν παραδοσιακούς χορούς στις εθνικές και τοπικές επετείους ή αυτοσχεδιάζουν πάνω σε δικά τους θέματα εκφράζοντας τα όνειρά τους για τον κόσμο.

Τα Εικαστικά, δηλαδή η Ζωγραφική, η Χειροτεχνία, η Γλυπτική κ.ά., βοηθάνε το παιδί να αναδημιουργήσει τον κόσμο και τα πράγματα και να δώσει ποίηση στην ανθρώπινη ζωή. Η γνωριμία του μαθητή με τα Εικαστικά δε συντελείται πλέον μόνο στο σχολείο αλλά και στους χώρους **των μουσείων**, όπου έρχεται σε επαφή με τα έργα μεγάλων καλλιτεχνών και τις λαϊκές δημιουργίες της παράδοσής μας.

Η Φωτογραφία, το Βίντεο, ο Κινηματογράφος είναι σύγχρονα μέσα οπτικο-ακουστικής έκφρασης, που υποστηρίζουν την εκπαιδευτική διαδικασία. Στο σχολείο η φωτογράφιση και η βιντεοσκόπηση των εκδηλώσεων δίνουν το χρήσιμο υλικό για την αξιολόγηση της εκδήλωσης και για το αρχείο του σχολείου.

Η συνύπαρξη των Τεχνών μέσα από τα πολιτιστικά προγράμματα και τις εκδηλώσεις ενισχύει τη δημιουργική έκφραση του παιδιού και καλλιεργεί την ομαδική εργασία και το συλλογικό πνεύμα.

«Ο Ανάποδος Καλικάντζαρος», θεατρική παράσταση των 20ού και 7ού Δημοτικών Σχολείων Ν. Ιωνίας (2004)

3. Εορτές και Επέτειοι. Πώς λειτουργούν οι Τέχνες στη γιορτή

Η πολιτιστική εκδήλωση τοποθετείται συχνά στο πλαίσιο μιας **Γιορτής** ή **Επέτειου**. Οι γιορτές και οι επέτειοι στο σχολείο μπορεί να διακριθούν σε:

- εθνικές γιορτές και επέτειοι (28^ο Οκτωβρίου, επέτειος Πολυτεχνείου, 25^η Μαρτίου)
- θρησκευτικές γιορτές (Χριστούγεννα-Πρωτοχρονιά)
- επέτειοι και γιορτές τοπικού χαρακτήρα (Απελευθέρωση Θεσσαλονίκης, Επέτειος Μικρασιατικής Καταστροφής)
- γιορτές σχετικές με λαϊκά έθιμα και τελεουργίες (Αποκριές, Πρωτομαγιά)
- σχολικές γιορτές (Γιορτή για τη Σημαία, για τους Τρεις Ιεράρχες, για το καλωσόρισμα των μαθητών της Α΄ τάξης, για την αποφοίτηση των μαθητών της ΣΤ΄ τάξης)
- επέτειοι παγκόσμιου χαρακτήρα (Παγκόσμια Ημέρα για το Παιδί, για τη Μητέρα, για το Περιβάλλον, για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα, για την Ειρήνη)
- ονομαστικές εορτές, επέτειοι γενεθλίων (Ίδρυση πόλης ή σχολείου)
- άλλες πολιτιστικές εκδηλώσεις (Εκδήλωση διαπολιτισμικού χαρακτήρα)

Άλλες γιορτές έχουν χαρακτήρα **παραδοσιακό** κι άλλες **σύγχρονο**: οι πρώτες στηρίζονται στη μνήμη του λαού μας και στην ιστορία του. Άλλες σχετίζονται με το σύγχρονο τρόπο ζωής και τη νεότερη Ιστορία μας. Γενικά, η φυσιογνωμία της γιορτής καθορίζει και τους στόχους της. Ο χαρακτήρας και οι στόχοι της γιορτής ή επετείου καθοδηγούν τους μαθητές στην επιλογή και αξιοποίηση του υλικού τους, καθώς και στον προσδιορισμό της μεθοδολογίας των δραστηριοτήτων.

Έτσι η λειτουργία των Τεχνών στη γιορτή συνδέεται με τη σημειολογία της κάθε γιορτής. Ο παραδοσιακός χαρακτήρας μιας γιορτής θα υπαγορεύσει την αναζήτηση της ενδυμασίας στο χορό ή της λαϊκής αφήγησης στη λογοτεχνία.

Ο σύγχρονος, απ' την άλλη, χαρακτήρας μιας επετείου μπορεί να οδηγήσει σε καλλιτεχνικές δραστηριότητες και εκδηλώσεις, που θα αναδείξουν τον κοινωνικό προβληματισμό.

Ωραία γιορτή ή εκδήλωση δε σημαίνει «φορτωμένη» γιορτή, δε σημαίνει απαραίτητα σύμπραξη όλων των τεχνών. Κάθε σχολείο ενεργοποιεί τις δυνατότητές του στο θέατρο ή στη μουσική ή σε άλλες τέχνες. Το αποτέλεσμα της γιορτής είναι ένα **πολύτεχνο** έργο.

4. Πολιτιστικά Προγράμματα. Σχολείο και Κοινωνία

Ο θεσμός των **Πολιτιστικών Προγραμμάτων** εισήχθη στην Πρωτοβάθμια και Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση με την 106137/Γ7/30-09-03 εγκύκλιο του ΥΠΕΠΘ.

Το πεδίο αντικειμένων τους είναι βέβαια τεράστιο, εφόσον ο όρος «**πολιτισμός**» ταυτίζεται με την **παντεχνία** του ανθρώπου. Μέσα από τη διαδικασία του πολιτιστικού προγράμματος ο μαθητής έρχεται σε επαφή με τα επιτεύγματα του πολιτισμού, αποκτά συνείδηση της ανθρώπινης δημιουργίας, κατανοεί και ερμηνεύει την ανθρώπινη συμπεριφορά.

Οι στόχοι ενός πολιτιστικού προγράμματος μπορεί να είναι πολλοί: γνωστικοί, επιστημονικοί / ερευνητικοί, κοινωνικοί και ψυχολογικοί.

Όταν λέμε «πρόγραμμα», σημαίνει ότι υπάρχει μια διάρκεια, ένας προγραμματισμός, μια στοχοθεσία και μια μεθοδολογία.

Σε ένα πολιτιστικό πρόγραμμα μπορεί να εμπεριέχονται διάφορες επιμέρους εκδηλώσεις, όπως οι πολιτιστικές επισκέψεις σε μουσεία, θέατρα, αρχαιολογικούς χώρους, μνημεία νεότερης ιστορίας, σύγχρονους χώρους τέχνης, αλλά και η παρακολούθηση και συμμετοχή σε εκπαιδευτικά προγράμματα πολιτιστικών φορέων, καλλιτεχνικές δραστηριότητες κ.ά. Εξάλλου το τελικό στάδιο ενός πολιτιστικού προγράμματος περιλαμβάνει πάντα μια εκδήλωση παρουσίασης του έργου της μαθητικής ομάδας.

Έτσι, το πολιτιστικό πρόγραμμα μπορεί να λειτουργήσει ως συνδυετικός κρίκος ανάμεσα στο σχολείο και την τοπική κοινωνία.

5. Αξιολόγηση της Πολιτιστικής Εκδήλωσης

Η σκοπιμότητα της αξιολόγησης συνδέεται με ολόκληρη τη διαδικασία σύλληψης, ανάπτυξης και παρουσίασης της πολιτιστικής εκδήλωσης, καθώς και με τον αναστοχασμό, την εκπλήρωση των στόχων και τη βελτίωση των αποτελεσμάτων της. Στο πλαίσιο αυτό, η αξιολόγηση έχει καθοριστική σημασία, γιατί βοηθά τους μαθητές να αναπτύξουν δεξιότητες και στάσεις που έχουν σχέση με την υπευθυνότητα και τη συνεργασία.

Η αξιολόγηση θα πρέπει να στηριχθεί σε κριτήρια που θέτουν οι ίδιοι οι μαθητές και τα οποία ορίζονται στην αρχή κάθε εκδήλωσης. Τα κριτήρια αυτά μπορεί να σχετίζονται με: τη μεθοδολογία που ακολουθήθηκε, την πρωτοτυπία αντιμετώπισης του θέματος, τη συλλογή των στοιχείων που συνθέτουν το θέμα, την ικανότητα οργάνωσης και επεξεργασίας των δεδομένων, των πληροφοριών και των στοιχείων που συγκεντρώθηκαν, τη χρήση τεχνικών μέσων και νέων τεχνολογιών, τη σύνθεση της εκδήλωσης, τη συνεργασία της ομάδας και το ρόλο του κάθε μέλους σε αυτή, το τελικό αποτέλεσμα και το κατά πόσο αυτό ανταποκρίθηκε στους αρχικούς στόχους.

Η αξιολόγηση μπορεί να γίνεται από τους ίδιους τους μαθητές (αυτοαξιολόγηση και αλληλοαξιολόγηση) και από τους δασκάλους τους (ετεροαξιολόγηση). Εργαλεία αξιολόγησης που μπορούν να χρησιμοποιηθούν είναι: συζητήσεις, φύλλα παρατηρήσεων και προτάσεων για ό,τι πήγε καλά, για ό,τι δεν πήγε καλά και για ό,τι θα μπορούσε να πάει καλύτερα, παρουσίαση και σχολιασμός φωτογραφιών και βίντεο των βημάτων ανάπτυξης και παρουσίασης του θέματος κ.ά. Τα αποτελέσματα κάθε επιμέρους αξιολόγησης ενημερώνουν, ανατροφοδοτούν και βελτιώνουν όλη τη διαδικασία της πολιτιστικής εκδήλωσης.

Παρέλαση μαθητών μπροστά στον Άγνωστο Στρατιώτη

ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΣ

Αγιασμός
Γιορτή υποδοχής Α' τάξης
Πρωτοβρόχια

Σχολικό
Εορταστικό
Μηνολόγιο

ΟΚΤΩΒΡΙΟΣ

1η Διεθνής Ημέρα για την Τρίτη Ηλικία
2η Διεθνής Ημέρα Μουσικής
4η Παγκόσμια Ημέρα Ζώων
26η Γιορτή της Σημαίας
28η Εθνική Γιορτή
31η Ημέρα Αποταμίευσης

ΝΟΕΜΒΡΙΟΣ

11η Διεθνής Εβδομάδα
Επιστήμης για την
Ειρήνη
17η Επέτειος Πολυτε-
χνείου

ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ

3η Διεθνής Ημέρα Ατόμων με Ειδικές Ανάγκες
10η Παγκόσμια Ημέρα Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων
11η Παγκόσμια Ημέρα Παιδιού / Ημέρα της UNICEF
23η Γιορτή Χριστουγέννων και Πρωτοχρονιάς

ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ

30η Τριών Ιεραρχών

ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΣ

Απόκριες

ΜΑΡΤΙΟΣ

8η Διεθνής Ημέρα της Γυναίκας
22η Παγκόσμια Ημέρα για το Νερό
25η Ευαγγελισμός της Θεοτόκου – Εθνική Γιορτή

ΑΠΡΙΛΙΟΣ

3η Διεθνής Ημέρα
Παιδικού Βιβλίου
7η Παγκόσμια
Ημέρα Υγείας
23η Αγίου Γεωργίου
/ Παγκόσμια Η-
μέρα Βιβλίου και
Πνευματικών Δι-
καιωμάτων

ΜΑΪΟΣ

3η Παγκόσμια Ημέρα
της Ελευθερίας του
Τύπου
8η Γιορτή της Μητέρας
18η Ημέρα Μουσείων
21η Παγκόσμια Ημέρα
Πολιτιστικής Ανά-
πτυξης

ΙΟΥΝΙΟΣ

5η Παγκόσμια
Ημέρα
Περιβάλ-
λοντος
16η Γιορτή του
Πατέρα
Γιορτή Αποφοίτη-
σης

Ο Οδηγός περιλαμβάνει σε «κουτάκια» όλες τις προτάσεις του Βιβλίου για τη σύνθεση μιας εκδήλωσης. Οι προτάσεις αυτές είναι **ενδεικτικές** και αντιστοιχούν στις ενότητες του Βιβλίου: Λογοτεχνία – Θέατρο – Μουσική – Χορός – Φωτογραφία / Βίντεο και Πολυμέσα. Ο εκπαιδευτικός μπορεί να τις χρησιμοποιήσει επιλεκτικά για να συνθέσει μια γιορτή. Μπορεί να επιλέξει κάποιες από τις Τέχνες και κάποιες από τις προτάσεις κάθε Τέχνης.

Ακόμη, ο Οδηγός δείχνει τη δυνατότητα αξιοποίησης της ίδιας καλλιτεχνικής δραστηριότητας ή του αντίστοιχου υλικού (κείμενο κτλ.) σε περισσότερες από μια εκδηλώση.

	ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ	ΘΕΑΤΡΟ	ΜΟΥΣΙΚΗ	
Γιορτή της Σημαίας	Ποίημα «Η Σημαία», Ι. Πολέμη, σ. 95 Συνθέσεις παιδιών, σσ. 74-76	Αυτοσχεδιασμός «Η Ελληνική Σημαία», σ. 109	Τραγουδι Καψάσκη (Ανθολόγιο Μουσικής)	
		ΧΟΡΟΣ	ΕΙΚΑΣΤΙΚΑ	ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΑ
	Παραδοσιακοί χοροί, σσ. 186-190	«Η Σημαία» και Πανό, σ. 196-197 Έκθεση έργων, σ. 205	Έκθεση φωτογραφίας με τις Ελληνικές Σημαίες ή τις Σημαίες της Ευρώπης, σ.205	

ΟΔΗΓΟΣ
ΣΥΓΚΡΟ-
ΤΗΣΗΣ
ΜΙΑΣ
ΣΧΟΛΙΚΗΣ
ΓΙΟΡΤΗΣ

Γιορτή
28ης
Οκτωβρίου

ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ	ΘΕΑΤΡΟ	ΜΟΥΣΙΚΗ
Χρονικό 28ης Οκτωβρ. σ. 34 Πεζά: «Το άδειο μπουκάλι», Ε. Μάρρα, σ. 46 - [Η παρέλαση] στο «Ο μέγλος περίπατος του Πέτρου», Α. Ζέη, Ανθολόγιο Ε΄ - ΣΤ΄, σ. 215, [Τα κουλουράκια] στο «Κόκκινη κλωστή δέμενη», Ζ. Σαρή, Ανθολόγιο Ε΄ - ΣΤ΄, σ. 218, Ποιήματα: «Άσμα ηρωικό και πένθιμο», Ο. Ελύτη, σ. 91, «Μάνα και γιος», Ν. Βρεττάκου, σ. 92	Δραματοποίηση κειμένου: «Τα παιδιά της Κατοχής», σ. 113 Θεατρικό αναλόγιο: («Το άδειο μπουκάλι», Ε. Μάρρα, [Η παρέλαση] στο «Ο μέγλος περίπατος του Πέτρου», Α. Ζέη, Ανθολόγιο Ε΄ - ΣΤ΄, [Τα κουλουράκια] «Κόκκινη κλωστή δέμενη», Ζ. Σαρή, Ανθολόγιο Ε΄ - ΣΤ΄) σ.169	«Παιδιά της Ελλάδος παιδιά», Σ. Βέμπο Τραγουδία Μ. Θεοδωράκη (Δισκογραφία σ. 238)
		ΠΟΛΥΘΕΑΜΑ, σ. 211
ΧΟΡΟΣ	ΕΙΚΑΣΤΙΚΑ	ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΑ
Παραδοσιακοί χοροί, σσ. 186-190	Φτιάχνω ένα στεφάνι, σ. 199 Πανό, σ. 196, Έκθεση έργων, σ. 205	Συλλογή και έκθεση φωτογραφίας, σ. 205

	ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ	ΘΕΑΤΡΟ	ΜΟΥΣΙΚΗ
Γιορτή 17ης Νοεμβρίου	Χρονικό του Πολυτεχνείου, σ. 37 Πεζά: [Η εξέγερση] «Το Μυστήριο», Μ. Λυμπεράκη, Ανθολόγιο, σ. 223, «Τα γενέθλια» (απόσπασμα) Ζ. Σαρή, σ. 51	Θεατρικό Αναλόγιο: (Χρονικό του Πολυ- τεχνείου, [Η εξέγερση] «Το Μυστή- ριο», Μ. Λυμπεράκη, Ανθολόγιο, «Τα γενέθλια» (απόσπασμα) Ζ. Σαρή, σ. 169	«Το κανόνι», Μ. Χατζηδάκι «Το ακορντεόν», Μ. Λοΐζου «Λιανοτράγουδα», Μ. Θεοδώρακη «Τραγουδία του Αγώνα», Μ. Θεοδώρακη (Δισκογραφία, σ. 238)
	Ποιήματα: «Εδώ Πολυτεχνεί!» Φ. Γιο- φύλη, σ. 98, «Στο παιδί μου» Μ. Ανα- γνωστάκη, σ. 103, «Εδώ Πολυτεχνείο» Γ. Σαράντη, σ. 98	Ποιήματα: «Εδώ Πολυτεχνείο» Φ. Γιο- φύλη, σ. 98, «Εδώ Πολυτεχνείο» Γ. Σα- ράντη, σ. 98	
	ΧΟΡΟΣ	ΕΙΚΑΣΤΙΚΑ	ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΑ - ΒΙΝΤΕΟ
		«Η Πόρτα του Πολυτεχνείου» (κατασκευή), σ. 200 Πανό, σ. 196 «Φτιάχνω ένα στεφάνι» (κατασκευή), σ. 199	Προβολή βίντεο, σ. 208

Γιορτή
Χριστουγέννων
Πρωτοχρονιάς

ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ	ΘΕΑΤΡΟ	ΜΟΥΣΙΚΗ
<p>Πεζά: «Η Σταχομαζώχτρα», Αλ. Παπαδιαμάντη, σ. 56 «Τα Χριστούγεννα του Τα Κι Κο», Ειρ. Μάρρα, Ανθολόγιο, σ. 164 «Η Βροχούλα, ο Μουτζούρης και ένα χριστουγεννιάτικο όνειρο», Χρ. Μπουλιώτη, Ανθολόγιο, σ. 250 Έθιμα Χριστουγέννων, σ. 78 Έθιμα Πρωτοχρονιάς, σ. 78-79 Ποιήματα: «Χριστούγεννα», Κ. Παλαμά, σ. 91, «Νύχτα της Γεννήσεως», Γ. Δροσίνη, σ. 105, «Άγιο Βασίλη» Μ. Στασινόπουλου, σ. 105, «Πρωτοχρονιά» Χ. Σακελλαρίου, σ. 103</p>	<p>Θεατρική εικόνα: «Η Φάτην», σ. 125 Θεατρικά δρώμενα: «Το ποδαρικό», σ. 111 και «Το Χριστόψωμο», σ. 112 Δραματοποίηση κειμένου: «Ο μιλωνάς και τα καλικαντζαράκια», σ. 116</p>	<p>Χριστουγεννιάτικος Ύμνος, Τραγούδι «Χριστούγεννα» Αργυρόπουλου, Κρητικά κάλαντα Χριστουγέννων (Ανθολόγιο Μουσικής) «Ελάτε, παιδάκια», Γερμανική μελωδία σ. 178 «Τραγούδι των καλικαντζαρών», σ. 179</p>
ΧΟΡΟΣ	ΕΙΚΑΣΤΙΚΑ	ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΑ - ΒΙΝΤΕΟ
<p>Χορογραφία αγγέλων, σ. 191</p>	<p>Χριστουγεννιάτικες κάρτες, σ. 199 Πλάθω μικρά αντικείμενα, σ. 198 Έκθεση βιβλίου-κάρτας, σ. 205 Εικονογράφηση παραμυθιού, σ. 202, Σύνθεση, σ. 204</p>	<p>Βίντεο από έθιμα άλλων χωρών, σ. 208</p>

Γιορτή Τριών Ιεραρχών	<p>ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ</p> <p>Κείμενα: Οι Τρεις Ιεράρχες, σ. 67, Ρητορικός διαγωνισμός, σ. 68 Ποίημα: «Τα βιβλία», κ. Παλαμά, σ. 97</p>	<p>ΘΕΑΤΡΟ</p> <p>Θεατρικό Αναλόγιο: (κείμενα Τριών Ιεραρχών, σχόλια μαθητών), σ. 169</p>	<p>ΜΟΥΣΙΚΗ</p> <p>Απολυτικό Βυζαντινού ύμνου (Δισκογραφία, σ. 238)</p>
	<p>ΧΟΡΟΣ</p>	<p>ΕΙΚΑΣΤΙΚΑ</p> <p>Προσωπογραφία, σ. 196 Έκθεση κειμένων και έργων μαθητών σε ταμπλό, σ. 205</p>	<p>ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΑ</p>
Λογοτεχνικό Αφιέρωμα στον Αλέξανδρο Παπαδιαμάντη	<p>ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ</p> <p>Πεζό. «Η Σταχομαζώχτρα», Αλ. Παπαδιαμάντη, σ. 56</p>	<p>ΘΕΑΤΡΟ</p> <p>Θεατρικό αναλόγιο: σ. 169 Αυτοσχεδιασμός: «Η Σταχομαζώχτρα», σ. 58</p>	<p>ΜΟΥΣΙΚΗ</p> <p>Βυζαντινού ύμνου (Ανθολόγιο Μουσικής) Παραδοσιακά νησιώτικα τραγούδια Δισκογραφία σ. 238</p>
	<p>ΧΟΡΟΣ</p>	<p>ΕΙΚΑΣΤΙΚΑ</p> <p>Έκθεση βιβλίων του Παπαδιαμάντη, καθώς και μελετών για το έργο του, σ. 189</p>	<p>ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΑ</p> <p>Λήψη και έκθεση φωτογραφίας για ζωή συγγραφέα, σ. 210</p>

	ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ	ΘΕΑΤΡΟ	ΜΟΥΣΙΚΗ
Παγκόσμια Ημέρα Παιδιού	Πεζά: «Αργοναύτης», Σ. Μυριβήλη, σ. 49, «Παιδιά όλο μάτια», Α. Σαμαράκη, σ. 54 Λαϊκά παραμύθια: «Οι Δώδεκα μήνες», σ. 82, [Στρατός για κλέματα], Ρενέ Γκωσινύ – Αλμπέρ Ουντερζό (Αστερίξ), Ανθολόγιο Ε΄-ΣΤ΄, σ. 268 Συνθέσεις παιδιών, σσ. 74-76 Ποιήματα: «Στο παιδί μου», Μ. Αναγνωστάκη, σ. 103, «Πάνω σ' ένα ξένο στίχο» (απόσπασμα), Γ. Σεφέρη, σ. 104	Θεατρικές Σκηνές: «Ο Μορμόλης», σ. 138, «Ο Μικρός Πρίγκιπας» (διασκ.), σ. 143 Αυτοσχεδιασμός: «Το ταξίδι», σ. 108	«Ο χορός των μπιζελιών», «Δεν είμαστε ζουλού», Λιλιπούπολη, σ. 180 Μουσικά παιχνίδια: «Αγώνας δρόμου», «Μίμηση ζώων», σ. 182
	ΧΟΡΟΣ	ΕΙΚΑΣΤΙΚΑ	ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΑ
Αποκριάτικη χορογραφία, σ. 192	Προσωπογραφία, σ. 196 Εικονογράφηση ενός παραμυθιού, σ. 202 Κάρτες, σ. 199 Έκθεση έργων ή φωτογραφίας, σ. 205	Φωτογραφίες παιδιών απ' όλο τον κόσμο (Διαπολιτισμικό πρόγραμμα), σ. 210	
			ΠΟΛΥΘΕΑΜΑ σ. 208

Γιορτή για τις Απόκριες	ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ	ΘΕΑΤΡΟ	ΜΟΥΣΙΚΗ
	Πεζό: Έθιμα Αποκριάς, σ. 80	Χάπενινγκ, σ. 170	«Τοιρτσιλίνγκος» Θράκης, σ. 176 «Κορναβόλι των ζώων» Saint-Saens, σ. 192
Γιορτή 25ης Μαρτίου	ΧΟΡΟΣ	ΕΙΚΑΣΤΙΚΑ	ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΑ - ΒΙΝΤΕΟ
	Αποκριάτικη χορογραφία, σ. 192	Μάσκες, σ. 200 Έκθεση έργων, σ. 205	Λήψη και έκθεση φωτογραφίας, σ. 205 Βίντεο λαϊκού δρώμενου, σ. 208
Γιορτή 25ης Μαρτίου	ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ	ΘΕΑΤΡΟ	ΜΟΥΣΙΚΗ
	Πεζό: Χρονικό 25ης Μαρτίου, σ. 35, «Είμαστε εις το εμείς» Μακρυγιάννη, σ. 87, «Ομιλία στην Πνύκα» Κολοκο- τρώνη, σ. 88 Ποιήματα: «Των Κολοκοτρωναίων», σ. 96, «Ύμνος εις την Ελευθερίαν», Δ. Σολωμού, σ. 93	Σκετς: «Να ζει το Μεσολόγγι», Β. Ρώτα, σ. 127 Αυτοσχεδιασμός «Η Ελληνική Σημαί- α», σ. 109	Λήψη και έκθεση φωτογραφίας, σ. 205 «Μπαρμπαγιάννη Μακρυγιάννη», Δισκογραφία, σ. 239
Γιορτή 25ης Μαρτίου	ΧΟΡΟΣ	ΕΙΚΑΣΤΙΚΑ	ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΑ
	Παραδοσιακοί τοπικοί χοροί, σσ. 186-190	Φτιάχνω ένα στεφάνι, σ. 185 Σημειές και Πανό, σσ. 196-197 Έκθεση έργων μαθητών, σ. 205	ΠΟΛΥΘΕΑΜΑ σελ. 211

Παγκόσμια Ημέρα Ειρήνης	ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ	ΘΕΑΤΡΟ	ΜΟΥΣΙΚΗ
	<p>Πεζά: «Όνειρα με χαρταετούς και περσιτέρια» Φερεντουνόγ Φαριάντ, Ανθολόγιο, σ. 244, Συνθέσεις παιδιών, σσ. 74-76</p> <p>Ποιήματα: «Ειρήνη», Γ. Ρίτσου, σ. 99, «Η ελιά», Κ. Παλαμά, σ. 100, «Παιδιά του παγκόσμιου χάρτη», Ν.Λανάκου, σ. 102</p>	<p>Θεατρικές Σκηνές: «Το Γάϊτανάκι», Ζ. Σαρή, σ. 133, «Ιστορίες του παππού Αριστοφάνη» (Ειρήνη), Δ. Ποταμίτη, σ. 157</p>	<p>Παράθυρο στη Μεσόγειο (Τραγουδι της Ειρήνης), Μαρκόπουλου</p> <p>Αν όλα τα παιδιά της γης, Μ. Πλέσσα (στ. Ρίτσου)</p> <p>Δισκογραφία, σ. 239</p>
Τοπική γιορτή	ΧΟΡΟΣ	ΕΙΚΑΣΤΙΚΑ	ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΑ
	<p>Αφήγηση Λαϊκών Εθίμων, σ. 79</p>	<p>Κάρτες, σ. 199, Πανό – πλακάτ, σ. 196, Αφίσα, σ. 206</p>	<p>Λήψη και Έκθεση Φωτογραφίας, σ. 205</p>
Τοπική γιορτή	ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ	ΘΕΑΤΡΟ	ΜΟΥΣΙΚΗ
	<p>Παραδοσιακοί χοροί, σσ. 186-190</p> <p>Χορευτικός αυτοσχεδιασμός πάνω στα έθιμα Μάη (βλ. Γιορτή Αποφοίτησης), σ. 227</p>	<p>Θεατρικό αναλόγιο με αφηγήσεις εθίμων, σ. 169</p>	<p>Παραδοσιακά τραγουδία (Ανθολόγιο Μουσικής)</p>
Τοπική γιορτή	ΧΟΡΟΣ	ΕΙΚΑΣΤΙΚΑ	ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΑ
	<p>Παραδοσιακοί χοροί, σσ. 186-190</p> <p>Χορευτικός αυτοσχεδιασμός πάνω στα έθιμα Μάη (βλ. Γιορτή Αποφοίτησης), σ. 227</p>	<p>Φτιάχνω ένα στεφάνι, σ. 196</p> <p>Αφίσα, σ. 206</p>	<p>Έκθεση φωτογραφίας παραδοσιακής τοπικής τέχνης (Ενδυμασίες, κοσμήματα, αντικείμενα, κ.ά.), σ. 205</p>

Γιορτή
Μητέρας

ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ	ΘΕΑΤΡΟ	ΜΟΥΣΙΚΗ
<p>Πεζά: «Γράμμα στη Μητέρα», σύνθεση παιδίου, σ. 75, [Το Καυκασανό παρμύθι], Ι. Δ. Ιωαννίδη, Ανθολόγιο, σ. 99</p> <p>Ποιήματα: «Η Μητέρα», Γ. Βιζυηνού, σ. 100, «Η μάνα μου», Λευτ. Παπαδόπουλου, Ανθολόγιο, σ. 81, «Νανούρισμα», Ναζίμ Χικμέτ, Ανθολόγιο, σ. 88</p> <p>Συνθέσεις μαθητών: «Αν ζητούσα μια ευχή», «Νανούρισμα», σ. 76</p>	<p>Θεατρικό αναλόγιο: («Γράμμα στη μητέρα» - Ποιήματα «Νανούρισμα»), σ. 169</p> <p>«Η μάνα μου», Λ. Παπαδόπουλου, Ανθολόγιο, σ. 81</p>	<p>«Κάτω από ένα κουνουπίδι», Μάνου Λοΐζου</p> <p>«Γράμματα στην αγαπημένη», Μ. Λοΐζου (στ. Χικμέτ)</p> <p>«Νανουρίσματα» (Ανθολόγιο Μουσικής)</p>
ΧΟΡΟΣ	ΕΙΚΑΣΤΙΚΑ	ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΑ
	<p>Προσωπογραφία, σ. 196</p> <p>Κάρτες, σ. 199</p> <p>Έκθεση έργων μαθητών, σ. 205</p>	<p>Λήψη και έκθεση φωτογραφίας σ. 205</p>

Παγκόσμια
Ημέρα
Περιβάλλοντος

ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ	ΘΕΑΤΡΟ	ΜΟΥΣΙΚΗ
<p>Πεζά: «Εποχές», Γ. Ξενοπούλου, σ. 59, «Ο χορός της Αρκούδας», Τζ. Ροντάρι, σ. 65, «Η Χιονάτη της Πάρνηθας», Ηλ. Βενέτη, Ανθολόγιο, σ. 37, [Ο ασημένιος δρόμος], Γ. Μπόντη, Ανθολόγιο, σ. 30, «Η Ασπρούδα», Ελ. Χωρεάνθη, Ανθολόγιο, σ. 34</p> <p>Ποιήματα: «Ο Ήλιος ο Ηλιάτορας», Ελύτη, Ανθολόγιο, σ. 16, «Οι Τέσσερις Εποχές», Στ. Σπεράντζα, σ. 99, «Άνοιξη», Σ. Μαυροειδή, σ. 99, «Τραγούδι στον ήλιο», Μελισσάνθης, σ. 99, «Γεροπλάτανος», Φωτιάδη, σ. 101</p>	<p>Θεατρικές Σκηνές: «Ανέβα στη στέγη να φάμε το σύννεφο», Γ. Ξανθούλη, σ. 146, «Μια φορά κι ένα νερό», Ρ. Λύκερ – Σ. Ράισονερ, σ. 152</p> <p>Αυτοσχεδιασμός: «Η παγίδα», σ. 109</p> <p>Χάπενινγκ, σ. 170</p>	<p>Οι τέσσερις εποχές, Βιβάλντι (Δισκογραφία, σ. 239)</p> <p>Μουσικά παιχνίδια: «Χορεύοντας στη βροχή», «Μια ηχοϊστορία», «Η μελωδία της θάλασσας», σσ. 182-183</p>
		ΠΟΛΥΘΕΑΜΑ σελ. 211
ΧΟΡΟΣ	ΕΙΚΑΣΤΙΚΑ	ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΑ
<p>Χορογραφία για το περιβάλλον, σ. 193</p> <p>Χορευτικοί αυτοσχεδιασμοί πάνω στον «Ήλιο» (Βλ. Γιορτή Αποφοίτησης, σσ. 205-207)</p>	<p>Πλάθω μικρά αντικείμενα, ζωάκια, σ. 198</p> <p>Μακέτα, σ. 201</p> <p>Ο βυθός, σ. 203</p> <p>Αφίσα, σ. 206</p>	<p>Λήψη και έκθεση φωτογραφίας, σ. 205</p>

Γιορτή Αποφοίτησης	ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ	ΘΕΑΤΡΟ	ΜΟΥΣΙΚΗ
	Ποιήματα: «Όσο μπορείς», Κ. Καβάφης, σ. 103, «Πάνω σ' ένα ξένο σπίτι», Γ. Σεφέρης, σ. 104	Θεατρική παράσταση: «Τα γουρουνάκια κουμπαραδέες», Ε. Τριβιζά, σ. 163	Παραδοσιακά τραγούδια, Δισκογραφία σ. 239
Εκδήλωση Διαπολιτισμικού Προγράμματος	ΧΟΡΟΣ	ΕΙΚΑΣΤΙΚΑ	ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΑ
	Χορευτικοί αυτοσχεδιασμοί πάνω στο θέμα του Ήλιου (Βλέπε Γιορτή Αποφοίτησης, σσ. 224-225) Παραδοσιακοί τοπικοί χοροί, σσ. 186-190	Ζωγραφική των τοίχων του σχολείου, σ. 197 Έκθεση έργων των παιδιών, σ. 205	Έκθεση φωτογραφίας και έργων τέχνης, σχετικών με έναν ελληνικό τόπο (Βλέπε Γιορτή Αποφοίτησης Ταξίδι στη Λέσβο - έργα Θεόφιλου, Γιανναρέλη)
Εκδήλωση Διαπολιτισμικού Προγράμματος	ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ	ΘΕΑΤΡΟ	ΜΟΥΣΙΚΗ
	Πεζά: «Παιδιά όλο μάτια», Α. Σαμαράκη, σ. 54, «Η καλύτερα του μαθήμα-θωμά», Μπ. Στόου, σ. 62 Ποιήματα: «Παιδιά του παγκόσμιου χάρτη», σ. 102	Θεατρική σκηνή: «Το Γαϊτανάκι», Ζ. Σαρή, σ. 133	Μουσικό διαπολιτισμικό παιχνίδι, σ. 184 Τραγούδια απ' όλο τον κόσμο (Ανθολόγιο Μουσικής)
Εκδήλωση Διαπολιτισμικού Προγράμματος	ΧΟΡΟΣ	ΕΙΚΑΣΤΙΚΑ	ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΑ
	Παραδοσιακοί χοροί, σ. 186-190	Προσωπογραφία, σ. 196 Πανό, σ. 196, Αφίσα, σ. 206 Έκθεση έργων μαθητών σ. 205	Λήψη και έκθεση φωτογραφίας παιδιών απ' όλο τον κόσμο, σ. 205

	ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ	ΘΕΑΤΡΟ	ΜΟΥΣΙΚΗ
Παγκόσμια Ημέρα Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων	Πεζά: « Παιδιά όλο μάτια», Α. Σαρμα- ράκη, σ. 54, «Η καλύβα του μπαρμπα- Θωμά», Μπ. Στόου, σ. 62, Συνθέσεις μαθητών σσ. 74-76	Θεατρικό αναλόγιο: (Συνθέσεις μα- θητών), σ. 169	Τραγούδια απ' όλο τον κόσμο (Ανθο- λόγιο Μουσικής)
	ΧΟΡΟΣ	ΕΙΚΑΣΤΙΚΑ	ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΑ
		Προσωπογραφία, σ. 196 Πανό, σ. 196, Αφίσα, σ. 206 Έκθεση έργων μαθητών, σ. 205	Λήψη και έκθεση φωτογραφίας, σ. 205

	ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ	ΘΕΑΤΡΟ	ΜΟΥΣΙΚΗ
Παγκόσμια Ημέρα Παιδικού Βιβλίου	Πεζά: «Η ζωγραφιά της Χριστίνας, Ευγέ- νιου Τριβιζά», σ. 64, «Ένα παιδί μετράει τ' άστρα», Μ. Λουντέμη, Ανθολόγιο, σ.65, «Αστραδενή», Ε. Φακίνου, Ανθο- λόγιο, σ. 115 «Η βιβλιοθήκη μας», Φίλιπ Μπαρμπώ, Ανθολόγιο, σ. 120 Ποιήματα: «Τα βιβλία», Κ. Παλαμά, 97, «Στο παιδί μου», Μ. Αναγνωστάκη, σ. 103	Θεατρικό αναλόγιο: (αιμοσπάσματα από τα πεζά και τα ποιήματα), σ. 169 Χάπενινγκ: σ. 170	Ο χορός των μπιζελιών, Δεν είμαστε ζουλού, σ. 180
	ΧΟΡΟΣ	ΕΙΚΑΣΤΙΚΑ	ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΑ
		Αφίσα με θέμα το βιβλίο, σ. 206 Έκθεση παιδικών βιβλίων, σ. 205	Η ιστορία της τυπογραφίας, σ. 205

ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ ΚΑΙ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΕΣ ΕΚΔΗΛΩΣΕΙΣ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η Λογοτεχνία στο σχολείο συνδέεται με τα λογοτεχνικά έργα.

Ως **Λογοτεχνικό Έργο** θεωρείται το «αισθητικά φορτισμένο και αξιολογημένο κείμενο» που «παραπέμπει στην - ιστορική - «στιγμή» της δημιουργίας και του δημιουργού»¹.

Το λογοτεχνικό κείμενο στην τάξη

Με την ανάγνωση λογοτεχνικών κειμένων μεταφέρεται η αφήγηση στο αναγνωστικό κοινό, τους μαθητές. Στην πραγματικότητα, ο αφηγητής είναι ο διαμεσολαβητής ανάμεσα στο συγγραφέα / κείμενο και στον αναγνώστη / ακροατή. Οι μαθητές ανακαλύπτουν τη λογοτεχνική γλώσσα, γλώσσα δημιουργική και ανανεωτική.

Για τον Barthes το λογοτεχνικό κείμενο είναι σαν την Πυθία, προφητικό, μέτρωρο, ανοικτό σε κάθε ερμηνεία².

Στις μικρές ηλικίες η ανάγνωση μπορεί να αποτελέσει το ερέθισμα για μια ολοκληρωμένη **δημιουργική δραστηριότητα**. Κάποιες φορές η αφήγηση διακόπτεται και το έργο συνεχίζεται από τα ίδια τα παιδιά.

Δεν υπάρχει μία μοναδική ανάγνωση κειμένου. Κάποια κείμενα διαβάζονται κοιτάζοντας τις εικόνες (εικονογραφημένα), κάποια άλλα διαβάζονται αποσπασματικά, άλλα σιγά και άλλα μεγαλόφωνα, όπως τα ποιητικά. Σε κάποιες αναγνώσεις **οι αισθήσεις** παίζουν μεγαλύτερο ρόλο. Στο παραμύθι ο αφηγητής - παραμυθάς παίζει όλους τους ήρωες, μιμείται τα ζώα και ζωντανεύει τα φυσικά φαινόμενα.

Μετά την πρώτη ανάγνωση και, αφού γίνει αναφορά στο λογοτέχνη και την εποχή του, ακολουθεί η **διείσδυση** στο λογοτεχνικό έργο: τα παιδιά θα προσεγγίσουν το μύθο (ιστορία) του συγκεκριμένου έργου, τα συμβάντα, τα πρόσωπα, τις συγκρούσεις, το χώρο, το δραματικό χρόνο. Ταξιδεύοντας πέρα από τις λέξεις με τις αισθήσεις και τη φαντασία τους, θα γνωρίσουν τη γλωσσική πραγματικότητα του συγγραφέα μέσα από τους δικούς τους συνειρμούς, τις προσωπικές τους εμπειρίες.

Η ερμηνεία του έργου, αυτό που λέμε «ανάλυση», είναι μια σύνθετη διαδικασία δημιουργίας για το παιδί. Διαβάζει, «ακούει» τους ήχους πίσω από τις λέξεις, βλέπει τις εικόνες, αφουγκράζεται τον κόσμο των προσώπων του έργου,

1. Βελούδης, Γ., (2002). *Γραμματολογία. Θεωρία Λογοτεχνίας*, Αθήνα, εκδ. Πατάκη, σ. 57
2. R. Barthes, *Critique et verité*, Seuil / Tel Quel, Paris, 1966, p. 52

αισθάνεται τις δυσκολίες και αγωνίες τους, φιλτράροντάς τα όλα μέσα από το δικό του κόσμο, πάντα σε ένα παιχνίδι ανάμεσα στο πραγματικό και το φανταστικό³.

Ως προς **το ποιητικό έργο**, οι συνειρμοί που γίνονται κατά την ανάγνωσή του είναι πολύ πιο ελεύθεροι και υποκειμενικοί από κείνους του αφηγήματος. Η πρώτη ανάγνωση θα δώσει τη θέση της στην εσωτερική ανάγνωση, όπου ο αναγνώστης καλείται στην «αναγνώριση» και τον «αναγνωρισμό» του ποιήματος⁴. Το ποίημα είναι καταρχήν μια γλωσσική εμπειρία του ποιητή που προσφέρεται προς εξοικείωση στον αναγνώστη. Καλεί τις αισθήσεις μας σε μια δυναμική εγρήγορση, γιατί ο ποιητικός λόγος «ακούγεται», «βλέπεται», τον αισθανόμαστε.

Δε θα πετύχουμε την εσωτερική ανάγνωση, αν δεν ενεργοποιηθούν οι αισθήσεις μας μέσα από το λόγο, αν δεν αφεθούμε στην ενάργεια και αμεσότητα των λέξεων. Τότε θα γίνει ο «αναγνωρισμός» του ποιήματος πραγματικά πνευματική λειτουργία.

Όταν το σώμα έχει ταξιδέψει με την ανάγνωση, έχει αναγνωρίσει φυσικά την ποιητική γλώσσα, μπορεί να γίνει εκφραστικό όργανο του ποιητικού λόγου με την **απαγγελία**. Αυτό μπορεί να επιτευχθεί με την ορθή απόδοση των φωνημάτων και των λέξεων, την ορθή μεταφορά της γραπτής στίξης, τη σωστή αναγνώριση της σύνταξης των λέξεων και των προτάσεων και τέλος με την ανάδειξη της μετρικής και στροφικής άρθρωσης (όπου υπάρχει).

Λογοτεχνία και Λογοτεχνικές Εκδηλώσεις

Πώς λειτουργεί η λογοτεχνία στην εκδήλωση

Το λογοτεχνικό κείμενο μπορεί να λειτουργήσει καταρχήν **αυτόνομα** σε μια λογοτεχνική – πολιτιστική εκδήλωση, για παράδειγμα σε ένα λογοτεχνικό αφιέρωμα, πολλές φορές με τη συμμετοχή του ίδιου του συγγραφέα, ή σε ένα θεματολογικό αφιέρωμα (π.χ θάλασσα). Σε ένα λογοτεχνικό αφιέρωμα δίνεται έμφαση στο κείμενο αυτό καθαυτό, ως αντιπροσωπευτικό κομμάτι της πνευματικής δημιουργίας του συγκεκριμένου λογοτέχνη. Οι μαθητές διαβάζουν αποσπάσματα από το έργο του λογοτέχνη ή αποσπάσματα άλλων λογοτεχνών για το αφιέρωμα, που μπορεί να συνοδεύονται από μουσική υπόκρουση, ανάλογη με την ατμόσφαιρα των κειμένων.

Το λογοτεχνικό κείμενο μπορεί ακόμη να είναι το **κύριο «σώμα»** μιας εκδήλωσης πλαισιωμένο με ποιήματα και σχετικά τραγούδια. Τότε γίνεται ο κορμός της γιορτής και προσδιορίζει το χαρακτήρα της (όπως το χρονικό σε μια εθνική επέτειο). Μπορεί ακόμη να είναι **ένα «σώμα»**, που πλαισιώνει μια γιορτή ή εκδήλωση μαζί με άλλες μορφές τέχνης για να δώσει την ατμόσφαιρα και το ύφος της επετείου (παραδείγματος χάρη, ποίημα ή πεζό για τη Γιορτή Μητέρας ή την Παγκόσμια Ημέρα Παιδιού). Σ' αυτή την περίπτωση, το κείμενο αποκτά ένα δευτερογενή σημασιολογικό χαρακτήρα σε σχέση με το ιστορικό ή άλλο περιεχόμενο της γιορτής. Έτσι η παρουσίαση του λογοτεχνικού κειμένου δε θα περιοριστεί στην ανάγνωση ή αφήγησή του. Προσφέρεται για δημιουργική προσέγγιση, ειδικά στην ηλικία των μαθητών του Δημοτικού. Το κείμενο θα συνοδεύει ή θα φωτίζει τη δραματική έκφραση των παιδιών, θα δίνει ερεθίσματα για καλλιτεχνική πρόταση (ατομική ή ομαδική).

3. Σχετικά: Αναγνωστόπουλου, Β, (2002). *Λογοτεχνική Πρόσληψη στην Προσχολική και Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση*, Αθήνα, Εκδ. Πατάκη

4. Μαρωνίτη, Δ, (1984). «Τα όρια της ανάγνωσης και η συνωμοσία των ποιημάτων» στο *Κύκλος Σεφέρη*, β' έκδοση, Αθήνα, Εταιρεία Σπουδών Νεοελ. Πολιτισμού Και Γεν. Παιδείας Μωραΐτη, σσ. 128-129

Σε περιπτώσεις κειμένων με ιδιαίτερες απαιτήσεις στο γλωσσικό επίπεδο, η προσέγγιση θα ξεκινήσει από **δραστηριότητα**, που θα οδηγήσει αργότερα στην προσέγγιση του λογοτεχνικού αποσπάσματος. Η τελική παρουσίαση του λογοτεχνικού κειμένου στην πολιτιστική εκδήλωση σπρρίζεται στην κατάκτησή του από το παιδί μέσα από το παιχνίδι των αισθήσεων της φαντασίας και στις προσωπικές καλλιτεχνικές προτάσεις των μαθητών πάνω στο έργο.

Οι κατηγορίες λογοτεχνικών κειμένων που ακολουθούν αντιπροσωπεύουν κυρίως δόκιμα είδη της Λογοτεχνίας, που μπορεί να ενταχθούν στις γιορτές. Υπάρχουν όμως και προτάσεις για σύνθεση πρωτότυπου λογοτεχνικού κειμένου από τα παιδιά.

Ενδεικτικές κατηγορίες λογοτεχνικών κειμένων και δημιουργικών συνθέσεων των μαθητών είναι:

- Χρονικό
- Πεζό αφήγημα (διήγημα, νουβέλα, μυθιστόρημα)
- Λαϊκή αφήγηση
- Απομνημονεύματα
- Παιδαγωγικός λόγος
- Ποίηση
- Δημιουργικές συνθέσεις μαθητών

Τα παρακάτω κείμενα αποτελούν **ενδεικτικές προτάσεις** που μπορούν να λειτουργήσουν είτε αυτόνομα είτε ως «σώματα» γιορτών. Κάθε κείμενο συνοδεύεται από συμπληρωματικές προτάσεις επεξεργασίας του ή ένταξής του σε σχολικές γιορτές. Κριτήρια για την επιλογή των κειμένων υπήρξαν η θεματολογία, η δραματικότητα, ο πλούτος των εκφραστικών τους στοιχείων (εικόνες, μεταφορές, διάλογοι, δράση και σύγκρουση) και το φανταστικό στοιχείο, που οδηγούν το μαθητή να «δει» και να «ακούσει» το έργο, να το ζωντανέψει με κίνηση και φωνή στο χώρο.

Επίσης, επιλέχθηκαν κείμενα με ιδεολογικό, κοινωνικό, θρησκευτικό περιεχόμενο, κατάλληλο για την παρουσίασή τους σε ανάλογες γιορτές και επετείους (ιστορικές, εθνικές, θρησκευτικές, τοπικές).

Οι λογοτέχνες που προτείνονται είναι τόσο εκπρόσωποι μιας παλιάς γενιάς (Παλαμάς, Μυριβήλης), όσο και εκπρόσωποι της νεότερης λογοτεχνικής δημιουργίας (Σαρή, Μάρρα, Τριβιζάς).

91ο Δημοτικό Σχολείο Αθηνών

ΧΡΟΝΙΚΟ

Το **χρονικό** μπορεί να αποτελέσει την εισαγωγή στην εθνική γιορτή ή στην ιστορικού χαρακτήρα επέτειό μας. Με τη μορφή της σύντομης αναδρομής σε ιστορικά γεγονότα (25η Μαρτίου) ή τον ημερολογιακό του χαρακτήρα (χρονικό του Πολυτεχνείου), επιτρέπει τη χωρο- χρονική τοποθέτηση της επέτειου, ενώ ταυτόχρονα κινητοποιεί με καίριο τρόπο τη μνήμη και τα συναισθήματα του κοινού της γιορτής μας.

Το χρονικό μπορεί να πλαισιωθεί στην εκδήλωση με οπτικο-ακουστικά ντοκουμέντα (DVD, βίντεο, σλάιτς, διαφάνειες), ώστε να αποτελέσει μια ζωντανή παραστατική πρόταση. Επίσης η κατάλληλη ηχητική-μουσική υπόκρουση θα αναδείξει το δραματικό χώρο και χρόνο των γεγονότων, στα οποία γίνεται αναφορά ή τα οποία περιγράφονται.

Οι μαθητές θα συνθέσουν το χρονικό, αφού δούνε σχετικό υλικό και σχολιάσουν αφιερώματα του τύπου και αποσπάσματα λογοτεχνικών έργων. Μπορούν ακόμα να αξιοποιήσουν ζωντανές μαρτυρίες ανθρώπων που έζησαν τα γεγονότα.

Χρονικό της 28ης Οκτωβρίου

Οι μαθητές γνωρίζουν τα ιστορικά γεγονότα της εποχής του '40 και της Κατοχής. Διδάσκονται και κατανοούν τη σημασία της ελευθερίας και ανεξαρτησίας των λαών.

ΤΟ ΑΛΒΑΝΙΚΟ ΕΠΟΣ

28η Οκτωβρίου 1940: Στις τρεις το πρωί ο πρέσβης της Ιταλίας Εμανουέλε Γκράτσι επιδίδει τελεσίγραφο στον Ιωάννη Μεταξά, όπου γίνεται σαφής η πρόθεση της Ιταλίας να καταλάβει θέσεις εντός της ελληνικής επικράτειας και, αν δεν συμμορφωθεί η Ελλάς εντός τριών ωρών, ο ιταλικός στρατός θα εισβάλει στο ελληνικό έδαφος. Η απάντηση του Μεταξά «Αρα, κύριε, πρόκειται για πόλεμο» θα αποδοθεί και θα γίνει για τον ελληνικό λαό το περίφημο ΟΧΙ.

Δύο πτυχές πολέμου θα αντιμετωπίσουν οι Έλληνες: η μια με το Αλβανικό Έπος αγκαλιάζει ολόκληρη τη χρονιά 1940 – 1941, η άλλη ξεκινά από το 1941 με την Κατοχή, την πείνα, τα μπλόκα, τις συλλήψεις, τις καταδόσεις, τα βασανιστήρια, αλλά και το κίνημα της Αντίστασης στον κατακτητή, το αντάρτικο στα βουνά και τις πόλεις.

Ας ξεκινήσουμε από το οδοιπορικό στην ορεινή Αλβανία: χειμώνας του '40.

Να, η πρώτη δυσκολία από τις πολλές. **Το αφόρητο κρύο:** «από το κρύο σου πονούσε κυριολεκτικά η ψυχή και σουρχόταν σα μωρό να μπήξεις τα κλάματα, έτσι χωρίς να ξέρεις κι εσύ τι ζητάς και τι θα βγάλεις μ' αυτό», γράφει κάποιος που έζησε από κοντά τον πόλεμο της Αλβανίας. (Η Γλώσσα μου, ΣΤ', Πρώτο Μέρος, «Μια αναβάθρα από δυσκολίες», Αθήνα, 1982, Ο.Ε.Δ.Β., σ. 101)

Αλλά και οι ατέλειωτες **πορείες:** Γράφει άλλος: «Περπατούσα σαν αυτόματο, φαίνεται πως είχα πια ξεπεράσει εκείνο το ακρότατο όριο από ενσυνείδητη κούραση, που ακολουθείται από μια παράξενη, απρόσμενη αναισθησία, όπου έτσι κάπως χωρίζεις από το κορμί σου, σαν να το βλέπεις απλώς να περπατάει, να περπατάει σαν μηχανή. Το μόνο βαθύτερο ένστικτο που σε κυριεύει είναι να

μην μείνεις πάση θυσία μακριά απ' τους άλλους, έρημος στην ερημιά...» (Η Γλώσσα μου, ΣΤ΄, Πρώτο Μέρος, «Μια αναβάθρα από δυσκολίες», Αθήνα, Ο.Ε.Δ.Β., 1982, σ. 101)

Ύστερα, **τα βουνά**, «παντού γύρω βουνά, κορφές, η μια πιο ψηλή από την άλλη, κι από κάτω παντού χαράδρες, βαθιές, σκοτεινές, βουβές – σαν έτοιμες να σε καταπιούν...»

Ένας άλλος γράφει: «Ήταν κι **η λάσπη**... Δεν είχα δει, ούτε νομίζω πως θα δω ξανά τέτοια λάσπη στη ζωή μου. Πάταγες στην αρχή ανύποπτος απάνω της και βυθιζόσουν, βυθιζόσουν, βούλιαζες ως τους αστράγαλους, ως τη μέση του ποδιού σου, ως το γόνατο...» ((Η Γλώσσα μου, ΣΤ΄, Πρώτο Μέρος, ό. π., σ. 101)

Για έναν άλλο στρατιώτη η πείνα ήταν μια τρομερή κραυγή στα αυτιά του, η πείνα των ζώων, που τα έβλεπαν να πεθαίνουν ή μαζεμένα όλα στο πλάτωμα να χλιμιντρίζουν σαν «να φώναζε ο ίδιος ο Λιμός». Ήταν και **η γάγγραινα** από τα κρουοπαγήματα: [Οι στρατιώτες] «Ξαπλωμένοι πάνω στο χιόνι με πόδια ηρησμένα, κατάμαυρα, για τα οποία δεν μπορούσαν να διατηρούν καμιά ελπίδα, παρουσίαζαν ένα θέαμα απεριγράπτης τραγικότητας» (Η Γλώσσα μου, ΣΤ΄, Πρώτο Μέρος, ό. π., σ. 102)

Κι όμως καμιά δυσκολία δε σταματά τους Έλληνες. Η μια πόλη μετά την άλλη έρχεται στα χέρια τους: Κορυτσά, Αργυρόκαστρο, ύστερα Τεπελένι, Κλεισούρα, Άγιοι Σαράντα... Η τακτική των Ελλήνων είναι η συστηματική διείσδυση, η σταθερή μετωπική προέλαση από ύψωμα σε ύψωμα, απειλώντας με περικύκλωση τους Ιταλούς που αναγκάζονται σε υποχώρηση. Ο εχθρός εξασθενεί συνεχώς. Έχει τρομακτικές απώλειες σε στεριά και αέρα... Τα ιταλικά σχέδια αποτυγχάνουν και οι εχθρικές «Ορεινές Μεραρχίες Πεζικού» παραδίνονται...

Η ΓΥΝΑΙΚΑ ΣΤΟ 1940

Η γυναίκα, αιώνια μορφή, Κόρη – Σύζυγος – Μάνα, στον πόλεμο του '40 δίνει τη δική της δυναμική παρουσία. Ξεφεύγοντας από το ρόλο της γυναίκας στο σπίτι, ανεβαίνει στις επάλξεις του Αγώνα συμμετέχοντας στην ελληνική μεγάλη νίκη. Η πολιτεία στα επίσημα ανακοινωθέντα για τον πόλεμο καλεί Έλληνες και Ελληνίδες να εκτελέσουν το καθήκον τους, αναγνωρίζοντας ισότιμα την προσφορά της γυναίκας στον Αγώνα.

Τη βλέπουμε σαν μάνα να αποχωρίζεται το στρατιώτη και κρύβοντας τα δάκρυά της να τον στέλνει στο μέτωπο. Εκείνη πίσω ρίχνεται στη δράση ετοιμάζοντας ζεστά ρούχα και τρόφιμα για τα παιδιά του πολέμου.

Ύστερα τη βλέπουμε στο μέτωπο να ανεφοδιάζει με θάρρος και τόλμη την πρώτη γραμμή, διανύοντας δύσβατα σημεία και σκαρφαλώνοντας από κρημνες κορφές. Στις παραμεθόριες περιοχές είναι αυτές που σηκώνουν στους ώμους τους κυριολεκτικά το βάρος του αγώνα, πότε να καθαρίζουν τους δρόμους από τα χιόνια ανοίγοντας πέρασμα στα ελληνικά στρατεύματα, πότε να μεταφέρουν οι ίδιες κανόνια και πολεμοφόδια.

Η γυναίκα της Πίνδου έχει εμπνεύσει πολλούς καλλιτέχνες με τον ηρωισμό της. Στο χαρακτηριστικό του Γραμματόπουλου γνωστό σαν «Γυναίκες της Πίνδου», οι γυναίκες με περπάτημα σκυφτό αλλά σταθερό ανεβαίνουν βράχους φορτωμένες πολεμοφόδια.

Αλλά και στους καταυλισμούς, στα νοσοκομεία, σε θέσεις νευραλγικές στα μετόπισθεν του πολέμου στήριζαν ηθικά και υλικά τους αγωνιστές, εμπυχώνουν πάντα με το χαμόγελο και το γλυκό τους λόγο τον τραυματία. Απ' όλες τις θέσεις σε όλους τους ρόλους πάντα προσφέρουν, μοιράζονται τον ενθουσιασμό της νίκης, δίνουν χαρά και ζωή με το τραγούδι τους ή τη θεατρική τους παρουσία στα πατριωτικά έργα που ανέβαιναν τότε.

ΤΑ ΠΑΙΔΙΑ ΤΗΣ ΚΑΤΟΧΗΣ

Όταν μιλάμε για πόλεμο, για Κατοχή, για πείνα και στέρψη, ο νους μας πάει σ' αυτόν τον πόλεμο στο χαράκωμα. Πάει όμως και στο παιδί που γεννιέται, που ζει τις ώρες τούτες. Γέννηση σημαίνει ζωή, το παιδί είναι ο σπόρος της ζωής, η ελπίδα. Πώς να του μιλήσεις για πόλεμο, για αίμα, πώς να του στερήσεις τη ζεστασιά, τον πατέρα, το γάλα, το φαγητό, πώς να τους πεις παραμύθια, όταν οι σειρήνες ουρλιάζουν και οι άνθρωποι τρέχουν κυνηγημένοι σαν τα ποντίκια να κρυφτούν κάτω απ' τη γη;

Τι να πει κανείς για τα τόσα παιδιά του δρόμου, τα παιδιά που χάσανε μάνα και πατέρα από την πείνα ή τους Γερμανούς και ξεμείνανε μονάχα κι απροστάτευτα. Σκηνές φοβερές απ' τη ζωή στην Αθήνα της Κατοχής...

Λιθογραφία της Β. Κατράκη
«Για τους στρατιώτες», Το Έπος του '40-
Λαϊκή Εικονογραφία, σ. 51

Οδηγίες παρουσίασης

Το χρονικό μπορεί να χωριστεί σε τρία μέρη: το πρώτο είναι το καθαρά ιστορικό μέρος, το δεύτερο αναφέρεται στη γυναίκα του '40 και την προσφορά της στον Αγώνα και το τρίτο αφιερώνεται στα παιδιά της Κατοχής.

Τρία παιδιά διαβάζουν διαδοχικά το χρονικό.

Το χρονικό μπορεί να συνοδεύεται από οπτικο-ακουστικό υλικό (σλάιτς, διαφάνειες, ηχογραφημένα αποσπάσματα από τον τύπο της εποχής κ.ά.). Επίσης σε ορισμένα σημεία, προκειμένου να δοθεί δραματική έμφαση, μπορεί η αφήγηση να πλαισιωθεί από «μουσικό χαλί» (μουσική υπόκρουση κάτω από το λόγο). Μπορεί επίσης να ενταχθεί στο πλαίσιο ενός πολυθεάματος για τη Γιορτή της 28ης Οκτωβρίου.

Χρονικό του Πολυτεχνείου

Οι μαθητές γνωρίζουν τα γεγονότα της εξέγερσης των φοιτητών του Πολυτεχνείου και μαθαίνουν τις αξίες της δημοκρατίας.

Πώς φτάσαμε στην εξέγερση των φοιτητών στο Πολυτεχνείο

Κάποτε γνωρίσαμε τον πόλεμο, την ξένη κατοχή, την πείνα. Ήμασταν όλοι οι Έλληνες ενωμένοι, τα ξεπεράσαμε, νικήσαμε, λευτερωθήκαμε. Δεν είχαμε όμως γνωρίσει την ταπείνωση από το συμπαιριώτη μας, το φόβο Έλληνα από Έλληνα, **τη δικτατορία**. Τι σημαίνει δικτατορία;

Είναι το πολίτευμα στο οποίο η γνώμη του λαού δεν ακούγεται, ο λαός δεν εκλέγει τους αντιπροσώπους του, όπως στο δημοκρατικό πολίτευμα. Στις 21 Απριλίου 1967 μια ομάδα ανθρώπων πήραν με τη βοήθεια των όπλων την εξουσία στα χέρια τους. Κυβέρνησαν την Ελλάδα σαν τύραννοι για επτά ολόκληρα μαρτυρικά χρόνια. Κανένας δεν μπορούσε να εκφράσει ελεύθερα τη γνώμη του, όλα λογοκρίνονταν. Η ιδεολογία του φασισμού οδήγησε πολλούς Έλληνες που αντιστάθηκαν αυτά τα χρόνια στη φυλακή, στα βασανιστήρια, στο θάνατο. Ας ακούσουμε την παρακάτω μαρτυρία από το ημερολόγιο του Παναγιώτη Καννελάκη:

«Έχω ήδη συμπληρώσει εξήντα ώρες ορθοστασίας και το μαρτύριο συνεχίζεται (...). Δεν μπορώ να σκεφτώ τίποτ' άλλο, παρά νερό, νερό... Κοιτάζω τα πόδια μου και τρομάζω. Έχουν χάσει το σχήμα τους... Βγάζω τα παπούτσια μου. Ορμάει ο Πέτρου και μου τα ξαναφοράει. Τα πόδια μου δεν χωράνε πια μεσ' τα παπούτσια. Πεθαίνω από τους πόνους (...). Με βάζει ο Πέτρου με την πλάτη στον τοίχο. Ανάβει έναν αναπητήρα του γκαζιού και μου τον βάζει κάτω απ' το σαγόνι. Έχω δυο βδομάδες γένια». (ΤΑΧΥΔΡΟΜΟΣ, 20-1-75)

Τα γεγονότα του Πολυτεχνείου ξεκινάνε το Νοέμβριο του 1973. Είχε προετοιμαστεί ο ελληνικός λαός ψυχικά, δεν περίμενε παρά **κάτι** να τον ξεσηκώσει. Στις 4 Νοεμβρίου στο μνημόσυνο του Γεωργίου Παπανδρέου έγιναν οι πρώτες δημόσιες αντιδικτατορικές εκδηλώσεις. Η κυβέρνηση αντιδρά με συλλήψεις, φυλάκιση, βασανιστήρια.

Στο μεταξύ οι εξελίξεις στο φοιτητικό χώρο οδηγούν τους φοιτητές σε έκτακτες συνεδριάσεις, προκειμένου να αποφασίσουν πώς θα προχωρήσουν τα αιτήματά τους για διεξαγωγή εκλογών το Δεκέμβριο (που τους αρνείται η κυβέρνηση).

Στις **14 Νοεμβρίου 1973** οι φοιτητές της Νομικής και Ιατρικής, ύστερα από δική τους Συνέλευση, αποφασίζουν να συγκεντρωθούν στο Πολυτεχνείο και να ενώσουν τις φωνές τους για τα αντιδημοκρατικά μέτρα του Υπουργείου Παιδείας. Γύρω στους 1500 φοιτητές παραμένουν στον περίβολο του Πολυτεχνείου διαδηλώνοντας ειρηνικά μέχρι το απόγευμα. Τα πολιτικά συνθήματα γενικεύονται: **Ψωμί, Παιδεία, Ελευθερία - Κάτω η χούντα - Η Ελλάδα στους Έλληνες - Λαέ πεινάς, γιατί τους προσκυνάς.**

1ο Δημοτικό Σχολείο Βριλησσίων

Η Αστυνομία δημιουργεί κλοιό γύρω απ' το Πολυτεχνείο. Η Σύγκλητος του Πολυτεχνείου δε δίνει άδεια για επέμβαση. Η Αστυνομία ζητά την αποχώρηση των φοιτητών. Δε φεύγει κανένας. Οργανώνονται και σχηματίζουν Επιτροπή Αγώνα, την πρώτη Συντονιστική Επιτροπή από φοιτητές διαφόρων Σχολών. Η Αστυνομία αποχωρεί για την πλατεία Κάνιγγος.

Οι φοιτητές αποφασίζουν αυθόρμητα να κλειστούν στο Πολυτεχνείο. Η κεντρική πόρτα κλείνει με σιδερόβεργες από μπετόν αρμέ. Από δω ξεκινά στην ουσία η εξέγερση του Πολυτεχνείου. Στη συνέχεια, οργανώνεται η κατάληψη του Πολυτεχνείου: συγκροτούνται ομάδες εργασίας που η καθεμιά αναλαμβάνει μια δουλειά: άλλη μαζεύει τρόφιμα, άλλη αναλαμβάνει την καθαριότητα, άλλη την περιφρούρηση των καίριων σημείων του Πολυτεχνείου. Όλες οι πύλες κλείνουν.

Στις **15 Νοεμβρίου 1973**, ημέρα Πέμπτη, η εξέγερση των φοιτητών κατά της δικτατορίας είναι γεγονός. Από το πρωί ο ραδιοφωνικός σταθμός του Πολυτεχνείου καλεί το λαό της Αθήνας να κινητοποιηθεί για να διώξει τους δυνάστες του. Το σύστημα τηλεπικοινωνιών του Πολυτεχνείου οργανώνεται. Ακούγονται συνθήματα στα μεγάφωνα και επαναστατικά τραγούδια. Πολυγραφούνται τα πρώτα κείμενα. Κυκλοφορεί η «Εφημερίδα του Ελεύθερου Πολυτεχνείου», ενώ ο ραδιοφωνικός σταθμός καλεί το λαό για συμπαράσταση.

Η Αστυνομία έρχεται πάλι, εξακολουθεί να μη μπαίνει στο Πολυτεχνείο, φτιάχνει όμως κλοιό.

Η Σύγκλητος των Τακτικών Καθηγητών του Εθνικού Μετσόβιου Πολυτεχνείου συνεδριάζει, ενώ ο Υπουργός Παιδείας πιέζει να αποφασίσουν για το άσυλο μέχρι το μεσημέρι. Πραγματικά η Σύγκλητος βγάζει απόφαση για την προστασία του ασύλου του Πολυτεχνείου.

Στο μεταξύ η εξέγερση γενικεύεται. Από το μεσημέρι και μετά, ο αθηναϊκός λαός συμπαραστέκεται στους φοιτητές ηθικά και υλικά, με τρόφιμα και χρήματα. Μαθητές της Μέσης Εκπαίδευσης συγκεντρώνονται κι αυτοί στο χώρο του Πολυτεχνείου. Το απόγευμα η Αστυνομία αποχωρεί, ενώ η είσοδος και έξοδος στο Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο είναι ελεύθερη. Το βράδυ αρχίζει να φθάνει κόσμος έξω από το Πολυτεχνείο. Κυριαρχούν τα συνθήματα «Η Χούντα θα πέσει από το λαό», «Λαϊκή Κυριαρχία», «Λαϊκή Εξουσία», «Απόψε θα κάνει ξαστεριά», «Ξημερώνει λευτεριά». Ο ραδιοφωνικός σταθμός συνεχίζει με πρόσθετες πληροφορίες, συνθήματα και παρακίνηση του λαού για εξέγερση και γενική απεργία.

Στις **16 Νοεμβρίου 1973**, ημέρα Παρασκευή, η λευτεριά είναι πια μια πραγματικότητα στην Πατρίδα. Ο κόσμος διαδηλώνει παντού. Η πρόθεση της Κυβέρνησης να εκκενωθεί ο χώρος του Πολυτεχνείου και να αποκατασταθεί η τάξη γίνεται ξεκάθαρη από τον Πρωθυπουργό στους Υπουργούς Παιδείας και Δημόσιας Τάξης και στον αρχηγό της Αστυνομίας. Εντολή να μη χρησιμοποιηθούν όπλα. Στο μεταξύ καταφθάνουν από την Πάτρα και τα Μέγαρα αντιπροσωπείες των εκεί φοιτητών. Όλοι είναι αποφασισμένοι να αγωνιστούν. Το απόγευμα γίνεται μεγάλη εξέγερση του αθηναϊκού λαού με επιθέσεις σε κυβερνητικά κτίρια και πορεία προς το Σύνταγμα. Συγκρούονται με την Αστυνομία. Τραυματίες και από τις δύο πλευρές. Αρχίζουν να βγαίνουν στους δρόμους τεθωρακισμένα αυτοκίνητα της Αστυνομίας και να πέφτουν δακρυγόνα. Το βράδυ συγκεντρώνεται πλήθος κόσμου στο Πολυτεχνείο. Στήνονται οδοφράγματα με λεωφορεία, τρόλεϊ, διαφημιστικές πινακίδες, στέγαστρα στάσεων. Ήδη άρχισε η χρήση πυροβόλων όπλων κατά των διαδηλωτών. Πέφτουν οι πρώτοι νεκροί γύρω από το Υπουργείο Δημόσιας Τάξης. Μεταφέρονται τραυματίες στο Πολυτεχνείο. Ο ραδιοφωνικός σταθμός ζητάει επείγοντως φάρμακα, καλεί ασθενοφόρα.

«Εδώ Πολυτεχνείο. Θέλουμε ορθοπεδικούς. Έχουμε πληγωμένους. Χρειαζόμαστε φάρμακα, χρειαζόμαστε ενέσεις μορφίνης, θέλουμε γιατρούς...

Εδώ Πολυτεχνείο, θα διακόψουμε για λίγο τη μετάδοση των ειδήσεων. Μόλις μάθουμε νέα, θα επικοινωνήσουμε πάλι μαζί σας. Μείνετε στους δέκτες σας, στο ίδιο μήκος κύματος».

Η δικτατορία χάνει τον έλεγχο, λαμβάνονται άλλες αποφάσεις για ενίσχυση της Αστυνομίας από το Στρατό.

Στους δρόμους φωτιές. Πέφτουν δακρυγόνα μέσα στο Πολυτεχνείο. Στην τελευταία συνέλευση των σπουδαστών είναι σταθερή η απόφαση να κρατηθεί το Πολυτεχνείο με κάθε θυσία. Μεσάνυχτα. Οι διαδηλωτές τραγουδούν. Φθάνει η είδηση ότι έρχονται τανκς. Τα τανκς παρατάσσονται μπροστά στο Πολυτεχνείο. Η περιοχή φωτίζεται όλη από τους προβολείς των τανκς. Οι πολιορκημένοι χειροκροτούν τους στρατιώτες. Αρχίζουν διαπραγματεύσεις για την απομάκρυνση των φοιτητών.

Ο ραδιοφωνικός σταθμός κάνει έκκληση στους στρατιώτες, στα «αδέρφια τους»...

«Ελληνική λαέ, πρέπει να μας συμπαρασταθείς, πρέπει να συνεχίσεις τον αγώνα μας. Κι αν αυτή τη στιγμή μας πιάσουνε, κι αν αυτή τη στιγμή μας σκοτώσουν, ναι, δε φοβόμαστε να πεθάνουμε, όταν θα πεθάνουμε ελεύθεροι. Έλληνες, πρέπει να μάθετε την αλήθεια. Να μάθετε πως τα παιδιά σας γεννήθηκαν λεύτερα.

Έλληνες, τα τανκς αυτή τη στιγμή έχουν στραφεί με τις μπουκές των κανονιών τους προς το Πολυτεχνείο. Οι φοιτητές έχουν ξεκουμπώσει τα πουκάμισά τους και δείχνουν τα στήθια τους. Το μόνο όπλο που έχουν προς τα τανκς.

Είμαστε άοπλοι, είμαστε άοπλοι, είμαστε άοπλοι. Ούτε μια πέτρα δεν έχουμε για να ρίξουμε στ' αδέρφια μας. Όλοι είμαστε αδέρφια».

Όμως, ναι, παρόλα αυτά, το άρμα μπαίνει στο Πολυτεχνείο. Ακολουθεί άτακτη φυγή πολλών σπουδαστών και κακοποίηση τους από την Αστυνομία. Πολλές εκατοντάδες τραυματίες στα νοσοκομεία κι άλλοι νεκροί από τη σύγκρουση ή από αδέσποτη σφαίρα στο δρόμο. Η εκκένωση τελιώνει τα ξημερώματα. Οι δρόμοι καθαρίζονται από συνεργεία καθαριότητας. Ο αριθμός των νεκρών της εξέγερσης παραμένει ακόμα άγνωστος.

Οδηγίες παρουσίασης

Η γιορτή του Πολυτεχνείου είναι **ένα μνημόσυνο** στα νέα παιδιά που χάθηκαν, στους φοιτητές που ξεσηκώθηκαν στο χώρο του Πολυτεχνείου για να εκφράσουν την αγανάκτησή τους κατά της καταπιεστικής ανελεύθερης κυβέρνησης των δικτατόρων.

Τα παιδιά του Δημοτικού θα ακούσουν και θα μάθουν τα γεγονότα της εξέγερσης των φοιτητών του Πολυτεχνείου το Νοέμβριο του 1973, εξέγερση που θα αγκαλιάσει τον ελληνικό λαό, θα του μεταδώσει την τόλμη, τον πόθο για «Ψωμί, Παιδεία, Ελευθερία». Έτσι θα συγκεντρωθεί ένα υλικό από μικρά κείμενα - ντοκουμέντα, φωτογραφίες, βίντεο, την κασέτα του Ραδιοφωνικού Σταθμού του Πολυτεχνείου, εφημερίδες, περιοδικά, λογοτεχνικά κείμενα. Το χρονικό του Πολυτεχνείου θα προκύψει από τα κείμενα και τα άλλα ντοκουμέντα, **σαν η καταγραφή ενός ημερολογίου** με διάσπαρτα τα ηχητικά ντοκουμέντα. Οι ιστορικές πηγές θα διασφαλίσουν την εγκυρότητά του (Συλλογικός τόμος, (2000). *Ιστορία του Ελληνικού Έθνους, τ. ΙΣΤ΄*, Εκδοτική Αθηνών, Εταιρεία Ιστορικών εκδόσεων, σσ. 279-283). Η αφήγηση θα γίνει από τα μεγαλύτερα παιδιά στο κλίμα της **συλλογικής Μνήμης** με τρόπο λιτό, τελετουργικό: ένα - ένα τα παιδιά αφηγούνται τα γεγονότα της εξέγερσης, τις εικόνες, τα βασανιστήρια. Την εκδήλωση μπορεί να πλαισιώσει η ανάλογη μουσική και τραγούδια (Θεοδωράκη, Σαββόπουλου κ.ά). Η εκδήλωση μπορεί να παρουσιασθεί ως **πολυθέαμα** συνδυάζοντας αφήγηση, οπτικο-ακουστικά μέσα, εικαστικές συνθέσεις, θεατρική εικόνα, μουσική, τραγούδι και έκθεση φωτογραφίας.

Χρονικό της 25ης Μαρτίου

Οι μαθητές μαθαίνουν τα γεγονότα της Ελληνικής Επανάστασης του '21 και της γέννησης του νέου ελληνικού έθνους. Γνωρίζουν τους ήρωες, το απαράμιλλο ήθος και τη γενναιότητα της ψυχής τους.

Τη μέρα αυτή το ελληνικό έθνος γιορτάζει την απελευθέρωσή του από την τουρκική σκλαβιά των 400 περίπου χρόνων, από την ταπείνωση και τον εξευτελισμό, από την ισλαμική βαρβαρότητα.

Αν το 1453 σήμανε για τους ευρωπαϊκούς λαούς το τέλος του Μεσαίωνα και γι' αυτό η Ευρώπη αναγεννήθηκε και προόδευσε ραγδαία, για το ελληνικό έθνος αποτέλεσε η άλωση της Κωνσταντινούπολης – την αποφράδα εκείνη Τρίτη της 29ης Μαΐου του 1453 – την αρχή της μακρόχρονης δουλείας και του σκότους.

Οι Έλληνες, λαός φιλελεύθερος, δεν ήταν δυνατόν να υποταχθούν στη μοίρα του σκλάβου. Δέχτηκαν την υποδούλωση σαν κατάσταση ανάγκης και προσωρινή. Δεν έχασαν ποτέ την ελπίδα ότι κάποτε θα έδιωχναν τους Τούρκους και θα αποκτούσαν την πολυπόθητη λευτεριά τους.

Τα βασανιστήρια, οι ταπεινώσεις, ο κεφαλικός φόρος, το παιδομάζωμα – ένα εκατομμύριο Ελληνόπουλα εξισλαμίστηκαν – και οι εξευτελισμοί του υπόδουλου ελληνισμού δημιούργησαν μεγάλη εκθρόπτητα ανάμεσα στους Έλληνες και τους Τούρκους κατακτητές. Πολλοί Έλληνες πατριώτες άφηναν τις οικογένειές τους και τις περιουσίες τους κι ανέβαιναν στα ψηλά και τα απόκρημνα βουνά για να αναπνεύσουν τον αέρα της ελευθερίας, όπως παραστατικά τονίζει το **δημοτικό τραγούδι**.

«Εγώ ραγιάς δε γένομαι, Τούρκους δεν προσκυνάω,
δεν προσκυνώ τους άρχοντες και τους κοτσαμπασήδες'
μον ' καρτερώ την άνοιξη, να ' ρθουν τα χελιδόνια,
να βγουν οι βλάχες στα βουνά, να βγουν οι βλαχοπούλες.»

Πολίτης Ν., (1969). Εκλογαί από τα Τραγούδια του ελληνικού λαού,
(Των Κλεφτών, αρ. 61, Κλέφτικα Τραγούδια),
Αθήνα, εκδ. Ε. Γ. Βαγιονάκη, έκδοση 6η

91ο Δημοτικό Σχολείο Αθηνών

Οι δάσκαλοι τους Γένους - ο Αδαμάντιος Κοραΐς, ο Κοσμάς ο Αιτωλός, ο Κύριλλος Λούκαρης, ο Ευγένιος Βούλγαρης, ο Άνθιμος Γαζής και τόσο άλλοι διαφωτιστές - εμφύσησαν στο λαό την αγάπη για την ελευθερία, την αδελφσύνη και την ισότητα. Το κρυφό σχολειό μόρφωνε τα Ελληνόπουλα κι έτσι διατήρησαν τη γλώσσα τους, τη θρησκεία τους, τα έθιμά τους και την ελπίδα της λευτεριάς.

Στους τρεισήμισι και πλέον αιώνες της δουλείας εκδηλώθηκαν πάνω από 35 επαναστατικά κινήματα, με κυριότερα το κίνημα του 1770 με αρχηγούς το Θεόδωρο και τον Αλέξιο Ορλώφ, και το κίνημα του 1790 με το Λάμπρο Κατσώνη και το Γεώργιο Ανδρούτσο. Όλα αυτά τα επαναστατικά κινήματα απέτυχαν, γιατί ξέσπαγαν τοπικά, σε μια μόνο περιοχή, και δεν ήταν οργανωμένα.

Ο **Ρήγας Φεραίος**, ιδεολόγος αλλά και άνθρωπος της δράσης, τυπώνει τη «Μεγάλη Χάρτα της Ελλάδος», τη «Διακήρυξη των δικαιωμάτων του ανθρώπου», καθώς και τη «Νέα Πολιτική Διοίκηση των κατοίκων των Βαλκανίων», που επιδιώκει την εξέγερση όλων των υπόδουλων λαών, χριστιανών και αλλοθρήσκων, Ελλήνων και όλων των άλλων, και τη δημιουργία ενός οικουμενικού κράτους, όπου οι λαοί θα συμβιώνουν αρμονικά με ελευθερία, ισότητα και αδελφσύνη. Γράφει πατριωτικά ποιήματα και βιβλία γεμάτα ενθουσιασμό για την ελευθερία και την πατρίδα, και πλεκτρίζει με λόγια φλογερά τις ψυχές των σκλάβων. Όλοι οι Έλληνες τραγουδούν σε κάθε ευκαιρία το **«Θούριο»** και κλαίει από συγκίνηση.

Ως πότε, παλικάρια, θα ζούμε στα στενά,
μονάχοι σαν λιοντάρια στις ράχες στα βουνά.
Σπηλιές να κατοικούμε, να βλέπουμε κλαδιά,
να φεύγουμε απ' τον κόσμο για την πικρή σκλαβιά.
Καλύτερα μιας ώρας ελεύθερη ζωή
παρά σαράντα χρόνια σκλαβιά και φυλακή.

Δασκαλάκης Απ. Β., (1977). Τα Εθνεγερτικά Τραγούδια του Ρήγα Βελεστιλή, Αθήνα, εκδ. Ε. Γ. Βαγιονάκη, σ. 39

Ο Ρήγας προδόθηκε, φυλακίστηκε και θανατώθηκε. Πεθαίνοντας φώναξε στο δῆμί του: «Λύσσαξε, Τούρκε. Αρκετό σπόρο έσπειρα, που γρήγορα θα βλαστήσει και το γένος μου θα μαζέψει το γλυκό καρπό του».

Οι Έλληνες γνωρίζουν πως, αν θέλουν να αποτινάξουν τον τούρκικο ζυγό, θα πρέπει να οργανωθούν με τις δικές τους δυνάμεις. Το δύσκολο τούτο έργο ανέλαβε η Φιλική Εταιρεία, που την ίδρυσαν τρεις Έλληνες έμποροι, ο Νικόλαος Σκουφάς, ο Αθανάσιος Τσακάλωφ και ο Εμμανουήλ Ξάνθος, στην Οδησό της Ρωσίας το 1814. Σκοπός της Εταιρείας ήταν να οργανώσουν μυστικά

91ο Δημοτικό Σχολείο Αθηνών

91ο Δημοτικό Σχολείο Αθηνών

τους Έλληνες, να βρουν χρήματα για τις ανάγκες του Αγώνα, να διαφωτίσουν τους ευρωπαϊκούς λαούς για τα δίκαια αιτήματα του αγωνιζόμενου έθνους και να υποστηρίξουν την επαναστατημένη Ελλάδα. Τέλος, έπρεπε να αναθέσουν την αρχηγία σε ικανό άντρα, που να οδηγήσει το γένος στην απελευθέρωσή του.

Ο **Αλέξανδρος Υψηλάντης**, Φαναριώτης στην καταγωγή, αξιωματικός του ρωσικού στρατού και υπασπιστής του Τσάρου, δέχεται την αρχηγία και ξεκινά την Επανάσταση στις 22 Φεβρουαρίου 1821, στη Μολδοβλαχία. Με 200 άντρες φτάνει στο Βουκουρέστι και ενώνεται με τον Ιερό Λόχο, που τον αποτελούσαν 500 Έλληνες φοιτητές που άφησαν τα θρανία τους και ορκίστηκαν ή να ελευθερώσουν την πατρίδα ή να πεθάνουν. Τρία σώματα στρατού έστειλαν οι Τούρκοι, ο Τσάρος αποκήρυξε την Επανάσταση κι έτσι οι γενναίοι νικήθηκαν και το αίμα τους πότισε το δέντρο της λευτεριάς. Η θυσία τους επιτάχυνε τα γεγονότα και η Επανάσταση ξέσπασε.

Στο μοναστήρι της Αγίας Λαύρας, στις 25 Μαρτίου 1821, ο επίσκοπος **Παλαιών Πατρών Γερμανός** σπκώνει το λάβαρο και ορκίζονται όλοι οι Έλληνες «Ελευθερία ή Θάνατος». Οι παρακάτω στίχοι του δημοτικού τραγουδιού (Του Πολέμου του 1821) δίνουν την εικόνα του ξεσηκωμού.

Κρυφά το λένε τα πουλιά,
κρυφά το λεν' τ' απδόνια,
κρυφά το λέει κι ο γούμενος
πάνω στην Άγια Λαύρα:
Παιδιά, για μεταλάβετε,
για ξομολογηθείτε,
ταχιά ανοίγει ο πόλεμος,
ανάβει το τουφέκι...

Πετρόπουλου Δ., εκλογή, εισαγωγή, σχόλια(1958). Ελληνικά Δημοτικά
Τραγούδια, Α' τόμος, Αθήνα, εκδ. Ι. Ν. Ζαχαρόπουλος, σ. 167

Ολόκληρη η Πελοπόννησος φλέγεται από ενθουσιασμό και παντού ακούγεται μια φωνή: «Να μη μείνει Τούρκος στο Μοριά μηδέ στον κόσμο όλο». Ταυτόχρονα επαναστατεί η Στερεά Ελλάδα, τα νησιά μας και η Μακεδονία. Οι Τούρκοι απαντούν με αντίποινα. Ο σουλτάνος διατάσσει τη σφαγή 10.000 Ελλήνων στην Κωνσταντινούπολη. Τούρκοι στρατιώτες συλλαμβάνουν τον **Πατριάρχη Γρηγόριο τον Ε΄**, τον ρίχνουν στη φυλακή, τον βασανίζουν και τον κρεμάνε.

Ο **Θεόδωρος Κολοκοτρώνης**, ο γέρος του Μοριά, ο αρχιστράτηγος με τη βροντερή φωνή και την ανδρεία δίνει θάρρος στους συμπολεμιστές του και σκορπά το φόβο και τον τρόμο στον εχθρό.

Συνηθίζει να λέει: « Ο Θεός έχει υπογράψει την ελευθερία των Ελλήνων και ο Θεός δεν παίρνει ποτέ την υπογραφή του πίσω». Την πίστη του αυτή τη μεταδίδει στα παλικάρια του, που τον σέβονται και τον αγαπούν σαν πατέρα τους. Με τη σοφία και τη σωφροσύνη του συμβουλεύει τους νέους: «Να ακούτε τις συμβουλές των δασκάλων σας και των γεροντότερων. Η προκοπή σας και η μάθησή σας να μη γίνει σκερπάνι μόνο για το άτομό σας, αλλά να κοιτάξετε το καλό της Κοινότητας και μέσα στο καλό αυτό βρίσκεται και το δικό σας. Σε σας μένει να στολίσετε τον τόπο, που εμείς λευτερώσαμε. Και για να γίνει τούτο, πρέπει να αποστρέψετε τη δικιόνια και να έχετε σαν θεμέλια της πολιτείας την ομόνοια, τη θρησκεία και τη φρόνιμη ελευθερία».

Δημοτικό Σχολείο Δόξας Διδυμοτείχου

Στη γέφυρα της Αλαμάνας, ο **Αθανάσιος Διάκος** με 48 παλικάρια αντιμετωπίζει 8.000 Τούρκους. Αγωνίζεται σαν αγριεμένο λιοντάρι, σπάζει το τουφέκι του, σπάζει και το σπαθί του, και πληγωμένος πέφτει στα χέρια των Τούρκων. Ο Ομέρ Βρυώνης του προτείνει να του χαρίσει τη ζωή, αν αλλαξοπιστήσει. Περήφανα απαντά ο Διάκος: «Πάτε κι εσείς και η πίστη σας, μουρτάτες, να χαθείτε. Εγώ Γραικός γεννήθηκα, Γραικός και θα πεθάνω». Λίγο πριν χάσει τη ζωή του, μονολογεί:

Για ιδές καιρό που διάλεξε ο χάρος να με πάρει,
τώρα π' ανθίζουν τα κλαδιά και βγάζει η γη χορτάρι.

Στο χάνι της Γραβιάς, ο **Οδυσσέας Ανδρούτσος** με 118 παλικάρια αντιμετωπίζει με επιτυχία 9.000 Τούρκους. Η πατρίδα για να τον τιμήσει στήνει αργότερα στο μέρος της μάχης μαρμάρينو μνημείο με την επιγραφή:

Με λένε χάνι της Γραβιάς, για χάνι με είχαν χτίσει,
μα ο γιος του Ανδρούτσου μ' έκανε της δόξας ρημοκκλήσι.

Στη θάλασσα, ο μπουρλοτιέρης **Κωνσταντίνος Κανάρης** καίει τη ναυαρχίδα του Καρα - Αλή και εκδικείται την καταστροφή της Χίου. Ο ποιητής μας **Ανδρέας Κάλβος** μάς λέει:

Κανάρι!! Και τα σπήλαια
της γης εβόουν: Κανάρι!!
Και των αιώνων τα όργανα
ίσως θέλει αντηχήσουν
πάντα Κανάρι!!

Κάλβος, Αν, [1970]. «Τα Ηφαίστεια»,
Άπαντα Κάλβου, Βιβλιοθήκη Ζακυνθίων
Μελετών, Ζάκυνθος, εκδ. Μέλλον, σ.152

Ο Μάρκος Μπότσαρης μαζί με το Μαυροκορδάτο σώζουν το Μεσολόγγι στην πρώτη πολιορκία. Για τον ήρωα, ο ίδιος ο Καραϊσκάκης λέει: «Ο Μάρκος ήτανε τρανός. Ούτε το δαχτυλάκι του δεν του φτάναμε».

Οι Τούρκοι δεν μπορούν μόνοι τους να πνίξουν την Ελληνική Επανάσταση και ζητούν τη βοήθεια των Αιγυπτίων. Ο κίνδυνος είναι μεγάλος και γίνεται μεγαλύτερος, γιατί οι Έλληνες εξακολουθούν να αλληλοτρώνονται για τα αξιώματα. Ο αιγυπτιακός στόλος, την άνοιξη του 1824, υποτάσσει την Κρήτη και καταστρέφει την Κάσο. Ο τούρκικος στόλος καταστρέφει τα Ψαρά. Ο εθνικός μας ποιητής **Διονύσιος Σολωμός** γράφει:

Στων Ψαρών την ολόμαυρη ράχη
περπατώντας η δόξα μονάχη
μελετά τα λαμπρά παλικάρια
και στην κόμη στεφάνι φορεί
γινομένο από λίγα χορτάρια
που είχαν μείνει στην έρημη γη.

Σολωμός, Δ, (1859). «Η καταστροφή των Ψαρών», Άπαντα, Κέρκυρα, «Φιλολογική»

Ο **Ανδρέας Μιαούλης** με το **Σαχτούρη**, τον **Παπανικολή**, τον **Κανάρη** και τους άλλους γενναίους νικούν τον τουρκοαιγυπτιακό στόλο στη ναυμαχία του Γέροντα. Στις 19 Απριλίου 1824, στο Μεσολόγγι, σταματά να χτυπά η καρδιά του μεγάλου φιλέλληνα, του Άγγλου ποιητή Λόρδου Βύρωνα. Ο Διονύσιος Σολωμός του αφιερώνει πολύστιχο ποίημα.

Ο Αιγύπτιος Ιμπραήμ πασάς αποβιβάζεται στην Πελοπόννησο με πολύ στρατό, στις 12 Φεβρουαρίου 1825, και σκορπίζει το θάνατο. Ο γενναίος αρχιμανδρίτης **Παπαφλέσσας** με 300 μόνο παλικάρια, προσπαθώντας να τον σταματήσει, θυσιάζεται στο Μανιάκι. Ο Ιμπραήμ πλησιάζει και φιλά το νεκρό και λέει: «Αληθινά ήταν γενναίος άντρας».

Στις 10 Απριλίου 1826, οι «ελεύθεροι πολιορκημένοι» αποφασίζουν την έξοδο απ' το Μεσολόγγι. Απ' τους 3.000 σώζονται μόνο 1.300. Οι υπόλοιποι σφαγιάζονται από τους 35.000 και πλέον Τουρκοαιγύπτιους και το Μεσολόγγι πέφτει στα χέρια των βαρβάρων. Τη δύσκολη εκείνη στιγμή διορίζεται αρχιστράτηγος ο **Γεώργιος Καραϊσκάκης**. Στη μάχη όμως γύρω απ' την Ακρόπολη σκοτώνεται και ο θάνατός του αποτελεί μεγάλο πλήγμα για τους Έλληνες. Η Ακρόπολη παραδίδεται στον Κιουταχί. Όλα δείχνουν πως η Επανάσταση σβήνει.

Την κρίσιμη αυτή στιγμή επεμβαίνουν οι Ευρωπαίοι. Η ευρωπαϊκή διπλωματία αλλάζει μορφή. Η Ρωσία και η Γαλλία παύουν να επηρεάζονται από τον Αυστριακό μισέλληνα Μέττερνιχ και η Αγγλία του Κάνιγκ ακολουθεί φιλελληνική πολιτική. Οι τρεις Δυνάμεις υπογράφουν στις 6 Ιουλίου 1827, στο Λονδίνο, την Ιουλιανή σύμβαση, με την οποία αναγνωρίζουν την Ελλάδα ως κράτος αυτόνομο κάτω απ' την επικυριαρχία του Σουλτάνου και ζητούν ανακωχή από τα εμπόλεμα μέρη. Οι

Δ. ΤΣΟΚΟΣ, «Μικρός οδηγεί τυφλό αγωνιστή»,
Συλ. Εθν. Πινακοθήκης.

Έλληνες δέχονται, μα οι Τούρκοι όχι. Τότε οι τρεις Δυνάμεις στέλνουν στόλο με 26 πλοία που συναντούν την τουρκο-αιγυπτιακή αρμάδα των 120 πλοίων στο Ναυαρίνο, στις 8 Οκτωβρίου 1827. Μετά από φοβερή ναυμαχία τεσσάρων ωρών, η νίκη στεφανώνει τα όπλα των τριών Δυνάμεων και η Ελλάδα αποχτά την πολυπόθητη ελευθερία.

Ο Ιωάννης Καποδίστριας, ο πρώτος κυβερνήτης της Ελλάδας, θέλει να κάμει τη χώρα οργανωμένο κράτος με ασφάλεια, παιδεία, οικονομία, δικαιοσύνη. Οι Έλληνες παίρνουν το αλέτρι στα χέρια τους, καλλιεργούν την ελεύθερη ελληνική γη και ανανεώνουν τον πολιτισμό με ειρηνικά έργα, προσπλωμένοι πάντοτε στα ιδανικά της ελευθερίας και της πατρίδας, ζώντας αδελφωμένα με τους άλλους λαούς.

Οδηγίες παρουσίασης

Το Χρονικό είναι η χαρτογράφηση των μεγάλων γεγονότων της Επανάστασης και η αντίστοιχη αναφορά των πρωτεργατών της. Με τη βοήθεια του τότε χάρτη της Ελλάδας και της Ιστορίας της ΣΤ΄ τάξης, οι μαθητές μπορούν να καταγράψουν κατά περιοχή και χρονολογία τα γεγονότα. Αν μάλιστα η δουλειά κατανεμηθεί σε ομάδες, που η καθεμιά θα εκπροσωπεί μια γεωγραφική περιοχή που επαναστάτησε από το 1821 και μετά (Πελοπόννησος, Κρήτη), το Χρονικό αποκτά μεγάλο ενδιαφέρον, αφού θα προκύψει από τις ομάδες / περιοχές.

Ανάμεσα στα κομμάτια του χρονικού, που θα διαβάζονται από 3 - 4 μαθητές, θα εναλλάσσονται η απαγγελία ποιημάτων, η αφήγηση λογοτεχνικών αποσπασμάτων, το θεατρικό αναλόγιο, ο παραδοσιακός χορός, η μουσική, τα τραγούδια και η προβολή σχετικών εικόνων.

Δημοτικό Σχολείο Δόξας Διδυμοτείχου

ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΟ ΠΕΖΟ ΚΕΙΜΕΝΟ

Το **λογοτεχνικό πεζό κείμενο**, με τη μορφή του αποσπάσματος διηγήματος ή νουβέλας ή μυθιστορήματος ή ημερολογίου, στηρίζει πάντα μια πολιτιστική εκδήλωση. Ο λογοτέχνης απεικονίζει μέσα στο έργο του τον άνθρωπο ως **ψυχή**, ως **πνεύμα**, ως **δράση**. Το λογοτεχνικό κείμενο δε διδάσκει την ιστορία, αλλά μεταφέρει τον αναγνώστη στο κλίμα μιας εποχής, όπου ζει με τους ήρωες τα πάθη και τις συγκινήσεις τους. Μέσα στα πρόσωπα του έργου ο αναγνώστης αναγνωρίζει τις επιθυμίες και τα όνειρα του σημερινού ανθρώπου, ο κόσμος τους γίνεται κατά ένα μαγικό τρόπο και δικός του κόσμος (κι ας είναι πρόσωπα άλλων καιρών, το μεγάλο λογοτεχνικό έργο είναι διαχρονικό).

Έτσι ο λογοτέχνης δημιουργεί με το έργο του **την ατμόσφαιρα** της γιορτής μας.

Στις εκδηλώσεις θα σταθούν δίπλα στους μαθητές λογοτέχνες μιας περασμένης γενιάς που αγάπησαν το παιδί και την ανθρώπινη ψυχή στα σκιρτήματά της, ποιητές, όπως ο Παλαμάς, ο Πολέμης, ο Ρώτας και πεζογράφοι, όπως ο Παπαδιαμάντης, ο Ξενοπούλος, ο Μυριβήλης. Αλλά και νεότεροι λογοτέχνες, που αφυπνίζουν το μαθητή τού σήμερα συνυφαίνοντας στη γραφή τους το παραμύθι και τη σύγχρονη πραγματικότητα, ποιητές, όπως ο Καβάφης, ο Βρεττάκος, ο Ελύτης, ο Ρίτσος και πεζογράφοι, όπως ο Σαμαράκης, η Σαρή, η Μάρρα.

Το λογοτεχνικό έργο μπορεί να παρουσιαστεί αυτόνομα σε ένα αφιέρωμα στο λογοτέχνη-δημιουργό του, με την ανάλογη μουσική υπόκρουση.

Μπορεί επίσης να αποτελέσει ένα «σώμα» εκδήλωσής μας μαζί με άλλες καλλιτεχνικές δημιουργίες (θέατρο, μουσική, χορός, εικαστικά κ.ά). Αν μάλιστα παισιωθεί με δραστηριότητες που τα παιδιά προετοίμασαν κατά την προσέγγισή του (όπως θα δούμε παρακάτω στα λογοτεχνικά αποσπάσματα), τότε θα αναδειχθεί ως ένα πολύ δυναμικό και ευαίσθητο κομμάτι της γιορτής μας.

Το άδειο μπουκάλι

(Απόσπασμα) **Ειρήνης Μάρρα**
Μάρρα Ε., (1996). *Το άδειο μπουκάλι*, Αθήνα,
Εκδόσεις Πατάκη, σσ. 28-30

[Όταν φοβάσαι κι όταν κερνάς]

Υπόθεση

Το ευαίσθητο αυτό μυθιστόρημα της Μάρρα τονίζει τον αγώνα ενός δεκαεξάχρονου αγοριού στην Κατοχή, του Παντελή, που πουλά με το μικρό του αδερφό λεμονάδες για να ζήσουν αυτοί και η μάνα τους. Το άδειο μπουκάλι κρύβει ένα μήνυμα για την Αντίσταση. Έτσι ο Παντελής, όταν τον πιάνουν οι Γερμανοί, φωνάζει στον αδερφό του που δεν γνωρίζει τίποτα να κρύψει καλά το μπουκάλι.

Μπότες και κουμπιά, καπέλο και στολή, ξανθός και ψηλός και κάργα ύφος. Ένωσε να του κόβονται τα γόνατα. Το πήρε χαμπάρι ο Παντελής και τινάχτηκε όρθιος.

Είχε καθίσει στο αναποδογυρισμένο καφάσι να ξεκουραστεί. Μεσημέρι ήταν, ο κόσμος κοιμόταν τέτοια ώρα. Δεν είχε κίνηση. Άφησε το μικρό να πουλάει λεμονάδες κι αυτός αναποδογύρισε το καφάσι στο πεζοδρόμιο κάτω από τη μαρκίζα που είχε σκιά και κάθισε. Το μάτι του άρπαξε αμέσως το Γερμανό αξιωματικό που πλησίασε, είδε και το Γιώργο να κοκαλώνει τρομοκρατημένος. Μπήκε σβέλτα ανάμεσα τους.

Άνοιξε την πιο παγωμένη λεμονάδα και τράβηξε κάτω από το καρότσι κι ένα καθαρό ποτήρι, κάτι που φύλαγε για εξαιρετικές περιπτώσεις. Άδειασε το μπουκάλι με προσοχή, παρακολουθώντας τις μικρές φυσαλίδες που έπεφταν χοροπηδώντας.

Έδωσε το ποτήρι στο Γερμανό. Για μια μόνο στιγμή τα δάχτυλά τους ακούμπησαν. Το αγόρι τράβηξε το χέρι του πίσω.

Ο Γερμανός σήκωσε ψηλά το ποτήρι, το 'φερε μπροστά στα μάτια του και κάρφωσε το βλέμμα του στο πρόσωπο του παιδιού κοιτώντας επίμονα μέσα απ' το ποτήρι. Ο Παντελής έσφιξε τα χείλη του και στύλωσε κι αυτός τα μάτια του στο πρόσωπο του Γερμανού, που, μέσ' από το διάφανο, στρογγυλό ποτήρι, φάνταζε παραμορφωμένο, τρομαχτικό.

Ο Γιώργος δεν καταλάβαινε τίποτα. Τι κοιτούσαν κι οι δυο σαν χαζοί μες στο ποτήρι; Λες και δεν είχαν ξαναδεί γκαζόζα στη ζωή τους!

Πλησίασε το καρότσι και κοίταξε κι αυτός. Το ποτήρι ήταν γεμάτο διάφανες φουσκίτσες, που ανεβοκατέβαιναν χαρούμενα σαν να χόρευαν. Ο ήλιος περνούσε από μέσα και τις χρωμάτιζε με παρδαλά χρώματα. Κι όπως αυτές χοροπηδούσαν ασταμάτητα, έμοιαζαν πολύχρωμα τόσα δα μικρά μπαλόνια που στριφογύριζαν χαρούμενα.

Τι κοιτούσαν λοιπόν;

Ο Γερμανός, που όλη αυτή την ώρα είχε κολλημένα τα μάτια του στο πρόσωπο του μεγάλου αγοριού, έγειρε το ιδρωμένο από δροσιά ποτήρι κι άφησε τη διάφανη λεμονάδα να κυλήσει στην άσφαλτο δίχως να πάρει το βλέμμα του από το πρόσωπο του Παντελή.

Ο Γερμανός άφησε αργά το ποτήρι πάνω στο καρότσι, γύρισε την πλάτη κι απομακρύνθηκε λίγα βήματα.

– Ε, δεν πλήρωσε! ήθελε να φωνάξει ο μικρός, μα ο μεγάλος με ένα άγριο βλέμμα τού έκοψε τη φωνή στο λαιμό.

Ευτυχώς.

Λίγα βήματα πιο πέρα ο Γερμανός στάθηκε απότομα, έκανε μεταβολή, πλησίασε το καρότσι, πέταξε ένα νόμισμα και γυρνώντας την πλάτη απομακρύνθηκε, αυτήν τη φορά πραγματικά.

Ο Παντελής πήρε βαθιά ανάσα. Έφερε το χέρι στο στήθος και έσπρωξε μαλακά κάτι στο πλάι. Το πουκάμισο του βάρυνε. Δε χρειαζόταν να είσαι μάντης για να καταλάβεις τι ήταν. Το σχήμα του το 'λεγε φανερά. Ένα μπουκάλι, σίγουρα άδειο, όπως πάντα.

Τι μυστήριο κόλπο ήταν αυτό; Ο Γιώργος ένιωθε πως κάτι έτρεχε. Αλλά τι;

Ο Παντελής περίμενε λίγο, μετακινώντας αδιάκοπα και χωρίς λόγο τα μπουκάλια. Μετά έσκυψε πίσω απ' το καρότι κι αφού έριξε ματιές δεξιά αριστερά, έβγαλε από τον κόρφο του το άδειο μπουκάλι και το πέταξε με τρόπο στο βάθος του καροτσιού.

Δραστηριότητες προετοιμασίας

Οι μαθητές μπορεί να έχουν προετοιμαστεί από πριν με **φωτογραφίες και οπτικό υλικό** από εφημερίδες της εποχής αλλά και σχετικά λευκώματα, καθώς και σύγχρονα αφιερώματα στην Κατοχή.

Στη συνέχεια, αφού ακούσουν μια σύντομη εισαγωγή στο μυθιστόρημα, διαβάζουν το απόσπασμα και το τοποθετούν χρονικά. Ζητάμε από τα παιδιά να φανταστούν ποια χρώματα θα ταίριαζαν στη σκηνή. Τα σκούρα σκοτεινά χρώματα θα συνδεθούν βέβαια με την Κατοχή. Μπορούν να **ζωγραφίσουν** στο μπλοκ Ζωγραφικής τους κάτι σχετικό με τη σκηνή. Στο τέλος της δραστηριότητας, επιλέγουν μια φράση από το απόσπασμα και τη γράφουν κάτω από τη ζωγραφιά τους.

Οδηγίες παρουσίασης

Οι μαθητές παρουσιάζουν στη γιορτή της 28ης Οκτωβρίου τα έργα ζωγραφικής τους σε έκθεση και τα συνοδεύουν με φράσεις ή μικρές παραγράφους από το κείμενο.

Το μέρος αυτό της εκδήλωσης πλαισιώνεται με ανάλογη μουσική.

Υλικά

Μπλοκ ζωγραφικής, μαρκαδόροι, νερομπογιές, ταμπλό για να αναρτηθούν τα έργα, CD μουσικής

Πηγές

Εφημερίδες εποχής '40 – Φωτογραφικά λευκώματα – Αφιερώματα «Επτά Ημέρες» Καθημερινής

Λογοτεχνικά έργα: Βενέζη, Ηλ, (1931). *Το Νούμερο*, Αθήνα, Εστία - Μυριβήλη, Στρ., (1993). *Η Ζωή εν Τάφω*, Αθήνα, Εστία

Αργοναύτης

(Αποσπάσματα) **Στρ. Μυριβήλη**

Μυριβήλης, Στρατής, (1990), *Αργοναύτης*, Αθήνα: Εκδόσεις Εστία, 12η έκδ., σσ. 50-2

Υπόθεση

Ο Μυριβήλης, ένας απ' τους πιο σημαντικούς πεζογράφους της Γενιάς του '30 αλλά και ολόκληρης της πεζογραφίας μας, περιγράφει με μια εικονογραφική δημοτική γλώσσα τη λαχτάρα ενός νεότερου Αργοναύτη, του δεκαεξάχρονου Αντρέα, για τη θάλασσα, το ταξίδι, την περιπέτεια.

Μια μέρα ο Αντρέας το σκάει από το νησί του με το καΐκι ενός φίλου του (μαζί κι ο αχώριστος σκύλος του Κουρτ) κι αργότερα ξανοίγεται με τη βάρκα που έχει ο ίδιος βάψει και βαφτίσει Αργώ. Όμως τους βρίσκει φουρτούνα, η βάρκα βουλιάζει κι ο Αντρέας σώζεται χάρη στον Κουρτ που τον βγάζει σε ένα ξερονήσι των Σποραδών. Από δω κι εμπρός αρχίζει μια δύσκολη περιπέτεια επιβίωσης για τον Αντρέα και το σκύλο του. Μέσα απ' αυτήν το αγόρι ανδρώνεται, ενώ ταυτόχρονα συνειδητοποιεί την ευθύνη των πράξεών του.

Ο καημός του Αντρέα ήταν ένας.

Να φύγει απ' το νησί, να γίνει θαλασσινός, να ταξιδέψει τις μεγάλες θάλασσες, παντού εκεί που οι ναύτες της Ελλάδας γυρίζουν τη σημαία της τη θαλασσιά. Θυμότανε μια κουβέντα ενός καπετάνιου πολύ γέρου και την ξανάλεγε σαν τραγούδι:

«Από το Άντεν ως το Σάντα Φέ. Από το Αμβούργο ως την Οστράλια. Από τη Μαρσίλια ως το Νταντσιγ. Απ' το Κέϊπ Τάουν ως τον Αρχάγγελο!»

Έπιανε τους χάρτες και γύρευε ετούτα τα ξενωτικά ονόματα, που ήταν παραμυθένια και παράξενα σαν τους τόπους που γύρισαν οι Αργοναύτες και ο Οδυσσέας στα μεγάλα τους ταξίδια. Περνούσε το δάχτυλο του μέσ' από τους ωκεανούς, άγγιζε με το νύχι του όλες τις μάκρυνες ακρογιαλιές. «Αν είχε ένα καράβι, ένα δικό του καράβι».

Καθότανε το βράδυ στους ψηλούς βράχους της ακρογιαλιάς, ή καβαλίκευε τη σταύρωση, σκαλωμένος στο πρυμνιά άλμπουρο της «Φανερωμένης».

Το φεγγάρι έβγαίνει σιγά - σιγά και φωτίζει τα μάκρυνα βουνά και τα νερά. Τότε μέσα στο πέλαγο στρωνότανε μια φεγγαρόστρατα ασημένια, που άστραφτε ως πέρα στον ορίζοντα, φαρδιά σαν τη μεγάλη δημοσιά, λαμπερή και γοπτευτική. Πού έβγαζε αυτός ο απέραντος, ο άργυρος δρόμος; Σίγουρα στις χώρες του ονείρου. Εκεί που ταξίδευε με τη φαντασία του και με τα βιβλία του. Ολοφάνερα ανοιχτός ο δρόμος.

Να έμπεις στο καράβι σου, να ισάρεις τη μεγάλη παντιέρα, ν' ανοίξεις φλόκους και πανιά και να βάλεις τη ρότα σου ίσια μέσα στο φεγγαρόδρομο. Να πας να βρεις τους Λωτοφάγους της Λιβύης, που μόλις απογευτείς τα φρούτα της γης των, γλυκαίνεσαι τόσο που δε θέλεις να γυρίσεις πια πίσω στον τόπο σου, μακάρι και, να 'ναι Ελλάδα ο τόπος σου. Να πας να βρεις τους Κύκλωπες, που δουλεύουν τη φωτιά μέσα στα έγκατα του φοβερού νησιού τους, κι ακούγονται οι χτύποι από τις σφυριές ως μακριά στο πέλαγο, και φαίνονται οι κόκκινες γλώσσες από τα καμίνια τους τα σιδεράδικα μέσα στη σκοτεινή νύχτα, να γλύφουν την κορφή τ' ουρανού. Να πάρεις βόλτα κατόπι το νησί του Λιόλου, να του γυρέψεις τους αγέρηδες κλειστούς μέσα σ' ένα μαγικό ασκί. Βοριά θέλεις; Ν' ανοίγεις να φυσά Βοριάς. Μπουνέντε θέλεις; Μπουνέντε να ξαμολάς από τ' ασκί σου. Από κει να περάσεις μακριά - μακριά από τους άγριους Λαιστρυγόνες, για να φτάσεις στο

νησί της μάγισσας της Κίρκης. Να κάτσεις κοντά σε τούτη την πεντάμορφη μάγισσα όσο θέλεις, χωρίς να φοβάσαι τα μάγια της. Γιατί θα 'χεις το νου σου στο ραβδάκι τους, που μόλις σ' αγγίξει μ' αυτό, γίνεται το πρόσωπο σου τ' ανθρώπινο μούρη γουρουνίσια, και πας να μιλήσεις ανθρώπινα και λες «γους - γους»! Να κάνεις από κει πανιά κατά τις Σειρήνες. Να περάσεις σύρριζα στους βράχους τους, να βουλώσεις τ' αυτιά του τσούρμου σου με κερί και να βάλεις να σε δέσουν από σου με το παλαμάρι στο πλωριό τ' άρμπορο, ν' ακούσεις το τραγούδι τους το ανάκουστο δίκως να μαγευτείς. Ύστερα να περιμένεις να φυσήξει πρίμος, να λυθείς με όλα τ' άρμενα σου ανάμεσα από τις Συμπληγάδες, να περάσεις σαν τη σαΐτα το καράβι σου, να ιδείς τη Σκύλλα και τη Χάρυβδη να ταραζουν τη θάλασσα πίσω απ' τ' απονέρια του τιμονιού σου, λυσασσάμενες απ' το κακό τους. Και σαν περάσει κι 'ετούτο το κακό να πας στο νησί της χαριτωμένης της νύμφης Καλυψώς, στο πεντάγλυκο νησί της Ωγυγίας, εκεί που είναι η μέση της θάλασσας. Εκεί θα εύρισκες μέσα στη σπηλιά της τη μοναχική θαλασσονεράιδα, να υφαίνει και να τραγουδά, όπως τον παλιό καιρό. Να πίνει νέκταρ, να τρώει αμβροσία και να ρίχνει τη σαΐτα της ανάμεσα στις χρυσές κλωνιές και να τραγουδά τον Οδυσσέα. Να σκώσει ξαφνικά τα θεϊκά μάτια της απάνω σου και να ξαφνιαστεί.

Μπα; Κι άλλος από την Ελλάδα!

Ναί, θα της πει ο Αντρέας. Όμως αλλού αυτά. Σ' εμένα οι γαλιφιές σου δεν περνούν, κυρά μου! Τα μάθαμε πια βλέπεις τα κόλπα σου!

Άμε; Να πάρει βόλτα όλο τον κόσμο και το ντουινιά. Να πάει να βρει τους Κοκκινόπετσους, με τα λοξά μάτια και τα παρδαλά φτερά στο κεφάλι. Να ταξιδέψει στον κόρφο του Μεξικού, στις ακρογιαλιές του Καναδά και της Αλάσκας, εκεί που η θάλασσα ζεσταίνεται με ένα υποβρύχιο ρέμα, σαν καλοριφέρ. Ν' ακούσει τη φοβερή χλαπαταγή που κάνει ο Νιαγάρας, κρεμάζοντας τα αφρισμένα νερά του απ' τα μεσούρανα, να ιδεί το ουράνιο τόξο που αιώνια στεφανώνει τους αφρούς του. Να ταξιδέψει ανάμεσα στα «χίλια νησιά», εκεί που βγάζει η λίμνη Οντάριο, ν' ανεβεί ως την πιο ψηλή κορφή, τον πιο ψηλό ουρανοξύστη της Νέας Υόρκης. Βέβαια.

Και να ρίξει το σίδερο του караβιού του σ' όλα τα νησιά.

Δραστηριότητες προετοιμασίας

Μια ενδιαφέρουσα πρόταση «ανάγνωσης» είναι να ξεκινήσουμε τις δραστηριότητές μας με αφετηρία το ταξίδι –μύθο του Οδυσσέα. Σχεδιάζουμε στον πίνακα την πορεία με τα ονόματα των τόπων. Τα παιδιά καλούνται πρώτα να κατασκευάσουν ένα καράβι, μετά να αυτοσχεδιάσουν πάνω στο ταξίδι (βλέπε ενότητα Θέατρο, Αυτοσχεδιασμός, «Το ταξίδι»).

Αυτοσχεδιασμός στον «Αργοναύτη» (Θεατρικό Εργαστήρι των συγγραφέων)

Οδηγίες παρουσίασης

Η δραστηριότητα των μαθητών μπορεί να παρουσιασθεί εμπλουτισμένη με θεατρικά στοιχεία (σκηνικό, αντικείμενα, ηχητική κάλυψη) σε μια εκδήλωση σχετική με **το παιδί** ή σε κάποιο αφιέρωμα στη Λογοτεχνία. Ο αφηγητής θα ζωντανεύει το λογοτεχνικό κείμενο δίνοντας παράλληλα και τη σκηνοθεσία της κάθε εικόνας που παριστάνουν οι μαθητές.

Πηγές

Γ. Ιγνατιάδης, Λ. Κακουλίδης, Απ. Χαραλαμπίδης, (εκδ. Ε΄ 2003). Ομήρου *Οδύσσεια*, Α΄ Γυμνασίου, μετάφρ. Δ. Μαρωνίτη, Αθήνα, Οργανισμός Εκδόσεως Διδακτικών Βιβλίων

Τα γενέθλια

(Απόσπασμα)

Ζωρζ Σαρή

Σαρή, Ζωρζ, (1992) *Τα γενέθλια*, Αθήνα: Εκδόσεις Πατάκη, σσ. 241-243

Υπόθεση

Το μυθιστόρημα της Σαρή μιλά για την περίοδο της δικτατορίας μέσα από τα μάτια της μικρής Άννας, που έχει τα γενέθλιά της, αλλά λόγω της δικτατορίας δεν προλαβαίνει να τα γιορτάσει. Βασικό πρόσωπο ο νονός της Άννας, ο Δημήτρης, καθηγητής Πανεπιστημίου, με τον οποίο είναι πολύ δεμένη. Η ανέμελη Άννα ωριμάζει μέσα στην περίοδο της δικτατορίας και συμμετέχει μαζί με φίλους της ενεργά στο νεανικό αντιστασιακό κίνημα κατά της Χούντας.

Έξι κόκκινοι μαρκαδόροι. Η Άννα τους μοιράζει.

Λοιπόν αρχίζουμε.

Θα γράφουμε όλοι το ίδιο σύνθημα για να πάει πιο γρήγορα η δουλειά. Καθαρά γράμματα κι όχι ανορθογραφίες, λέει ο Αντρέας.

Τα παιδιά κρατάνε τον κόκκινο μαρκαδόρο ανοιχτό, έτοιμο να γράψουν. Οι ετικέτες είναι μπροστά τους.

Άρχισε λοιπόν πρώτος, Αντρέα. Ο Αντρέας λέει:

Θάνατος στο Φασισμό.

Όλοι σκύβουν και γράφουν πάνω σε μια ετικέτα: *Θάνατος στο Φασισμό*.

Η Άννα λέει: Κάτω η Δικτατορία. Όλοι γράφουν:

Κάτω η Δικτατορία. Η Αμαλία λέει: Λευτεριά στο Λαό.

Όλοι γράφουν: Λευτεριά στο Λαό. Η Παρή λέει:

Αύριο θα κάνει ξαστεριά.

Σπουδαίο σύνθημα, λένε όλοι και το γράφουν.

Η μικρή Ματίνα λέει: Το Πολυτεχνείο ζει. *Ναι, το Πολυτεχνείο ζει!*

Η Άννα λέει: Η Δικτατορία θα πεθάνει...

Οι επικέτες χωρίζονται κατά συνθήματα.

Οι κόκκινοι μαρκαδόροι χαράζουν πάνω στις σχολικές επικέτες πύρινα συνθήματα. Κι είναι πολλά τα συνθήματα. Έξι παιδιά από πενήντα επικέτες μας κάνουν τριακόσια συνθήματα. Δεν είναι δα και μικρή δουλειά.

Λαέ πεινάς γιατί τους προσκυνάς.

Πώς γράφεται το προσκυνάς, με "η"; ρωτάει η Ματίνα.

Με "υ" αγράμματη, της λέει ο Αντρέας.

Η Ματίνα δε θυμώνει. Γράφει ένα "Υ", κόκκινο, κεφαλαίο.

Να γράψουμε κι ένα σύνθημα για το Μάνο, προτείνει η Άννα.

Ποιο; ρωτάνε τα παιδιά.

Δεν ξέρω, να βρούμε, ας πούμε κάτι τέτοιο: Μάνο, ζεις, εσύ μας οδηγείς...

Ο Αντρέας διαφωνεί.

Όχι, δεν είναι μόνο ο Μάνος, να γράψουμε για όλα τα παιδιά που σκοτώθηκαν στο Πολυτεχνείο. Ήρωες του Πολυτεχνείου, τι κι αν σκοτωθήκατε, ζείτε και μας οδηγείτε.

Πολύ μεγάλο σύνθημα, δε θα χωρέσει στην επικέτα. Να βγάλουμε το τι κι αν σκοτωθήκατε, λέει η Αμαλία.

Όλοι συμφωνούν. Γράφουν.

Τι ώρα είναι; ρωτάει ο Αντρέας.

Εφτά ακριβώς.

Ας σταματήσουμε για λίγο. Κουραστήκαμε και τα γράμματα αρχίζουν να τρεμουλιάζουν.

Πάω να σας φέρω κάτι να φάμε, να πιούμε. Αντρέα, εσύ βέβαια θέλεις μπίρα. Θυμάσαι, τότε στο πάρτυ του Λάκη που μέθυσες κι έσκισες τη στόφα της πολυθρόνας της κυρίας Κομνηνού;

Ε όχι, και μέθυσα... Έκανα σαμποτάζ στον μελλοντικό συνεργάτη της Χούντας.

Τι να 'γινε ο Λάκης; ρωτάει η Άννα.

Νομίζω πως είναι πολύ εντάξει παιδί. Τον είχα συναντήσει πέρσι και μου μίλησε. Ήθελε να φύγει από το σπίτι του. Ντρεπόταν για τους γονείς του. Άλλωστε τώρα ο πατέρας του ξόφλησε, ούτε σύμβουλος δεν είναι πια. Ανίκανος και για δούλος.

Η Άννα με την Παρή πηγαίνουν στην κουζίνα και φέρνουν τους μεζέδες και δυο μπουκάλια μπίρες.

Ας βάλουμε λίγη ακαταστασία, αλλιώς θα παραξευτεί η μαμά μου. Πρέπει να υπάρχουν ίχνη «γλεντιού γενεθλίων».

*Κατασκευή πανό
(Θεατρικό εργαστήριο των συγγραφέων)*

Δραστηριότητες προετοιμασίας

Η ανάγνωση του κειμένου μπορεί να ξεκινήσει από κάποια δημιουργική δραστηριότητα. Οι μαθητές συζητούν στην τάξη για όσα έχουν ακούσει για το Πολυτεχνείο (μπορούμε να καλέσουμε κάποιον που έζησε τα γεγονότα να μας τα αφηγηθεί). Οι πληροφορίες βοηθούν στο να αποκτήσουν μια εικόνα για την κατάσταση της Ελλάδας τα χρόνια εκείνα. Βλέπουν επίσης φωτογραφίες της εξέγερσης των φοιτητών.

Στη συνέχεια, ζωγραφίζουν κάτι που τα άγγιξε περισσότερο από όσα άκουσαν. Ένα θέμα που έχει ενδιαφέρον είναι να εργαστούν ομαδικά με θέμα την «Πύλη του Πολυτεχνείου» που θα αποδώσουν σε μεγάλο χαρτί (του μέτρου). Στο κάτω ή πάνω μέρος γράφουν με υγρά μπογιά συνθήματα της εποχής «Κάτω η Χούντα» - «Ψωμί - Παιδεία - Ελευθερία». Μπορούν ακόμη να καθίσουν σε κύκλο και να ακούσουν από κασετόφωνο το απόσπασμα του έργου της Σαρή. Στη συνέχεια, χωρίζονται σε δυο ομάδες: οι μαθητές της μιας ομάδας διαλέγουν από μια φράση και παίζουν τους διαλόγους. Ταυτόχρονα οι μαθητές της άλλης ομάδας «ντύνουν» ηχητικά τη σκηνή.

Οδηγίες παρουσίασης

Το κείμενο μπορεί να διαβαστεί θεατρικά στην **Επέτειο του Πολυτεχνείου**. Έξι παιδιά καθισμένα σε ένα μεγάλο τραπέζι «παίζουν» τους διαλόγους, ενώ ταυτόχρονα ετοιμάζουν το έργο τους: ένα μεγάλο πανό με συνθήματα κατά της δικτατορίας. «Κάτω η Δικτατορία» - «Λευτεριά στο Λαό».

Τα συνθήματα εκφέρονται δύο φορές, μία από ένα παιδί και τη δεύτερη απ' όλα τα παιδιά. Όταν οι μαθητές προφέρουν τα συνθήματα, κοιτάζουν το κοινό.

Όταν ολοκληρωθεί ο διάλογος, τότε σηκώνουμε το πανό, το στερεώνουμε σε δύο κοντάρια και το στήνουμε σε εμφανές σημείο έτσι, ώστε να φαίνεται από τους θεατές.

Παραθέτουμε δείγμα από το διάλογο της σκηνής:

Άννα: (ενώ μοιράζει τους μαρκαδόρους) Λοιπόν, παιδιά, αρχίζουμε..

Αντρέας: Θα γράφουμε όλοι το ίδιο σύνθημα για να πάει πιο γρήγορα η δουλειά. Με καθαρά γράμματα κι όχι ανορθογραφίες.

Άννα: Αρχισε λοιπόν πρώτος, Αντρέα.

Αντρέας: Θάνατος στο Φασισμό!

(Όλοι σκύβουν και γράφουν πάνω σε μια ετικέτα: *Θάνατος στο Φασισμό. Επαναλαμβάνουν το σύνθημα*)

ΟΛΟΙ: Θάνατος στο Φασισμό

Άννα: Κάτω η Δικτατορία.

(Όλοι γράφουν: *Κάτω η Δικτατορία*)

Αμαλία: Λευτεριά στο Λαό.

(Όλοι γράφουν: *Λευτεριά στο Λαό*)

ΟΛΟΙ: *Λευτεριά από Λαό*

Παρή: Αύριο θα κάνει Ξαστεριά.

Ματίνα: Το Πολυτεχνείο ζει.

Άννα: Η Δικτατορία θα πεθάνει!

ΟΛΟΙ: Η Δικτατορία θα πεθάνει!

91ο και 126ο Δημοτικά Σχολεία Αθηνών

Υλικά

Υλικά ζωγραφικής (μαρκαδόροι, υγρή μπογιά, ύφασμα για πανό)
Φωτογραφίες, CD μουσικής, κασέτα Πολυτεχνείου

Πηγές

Ντοκουμέντα για το Πολυτεχνείο (εφημερίδες, φωτογραφικό υλικό, κασέτα Πολυτεχνείου)
Λογοτεχνικά κείμενα: Μητροπούλου, Κ, (1974). *Το χρονικό των τριών ημερών*, Αθήνα, εκδ. Μπουκουμάνη, και στο Ανθολόγιο Ε΄ - ΣΤ΄, σ. 295

Άλλα κείμενα για το Πολυτεχνείο: Ανθολόγιο Ε΄ - ΣΤ΄ Δημοτικού, σ. 295.

Παιδιά όλο μάτια

(Απόσπασμα)

Αντώνη Σαμαράκη

Η Γλώσσα μου, ΣΤ΄ Τάξη, Πρώτο Μέρος, Αθήνα, Ο.Ε.Δ.Β., σ. 138

Υπόθεση

Ο Σαμαράκης μας δίνει στο απόσπασμά του την εικόνα μιας «άλλης» πλευράς της ανθρωπότητας: το πρόσωπο μιας Αφρικής πεινασμένων παιδιών, που δεν μπορούν να μιλήσουν, αλλά μας κοιτάζουν με τα μάτια τους, με τη σιωπή τους. Ζητώντας λίγη αγάπη, λίγη καλοσύνη.

Τα παιδιά, είτε μιλάνε είτε γράφουν είτε ζωγραφίζουν, εκφράζουν πάντα το δικό τους όραμα για έναν κόσμο γεμάτο φως.

Είναι όμως και κάτι παιδιά που ούτε να μιλήσουν μπορούν, ούτε να γράψουν, ούτε να ζωγραφίσουν... Σκελετωμένα καθώς είναι, από την πείνα και την εξαθλίωση, ή προσφυγάκια, κυνηγημένα πουλιά σε κάποια από τις πολλές πολεμικές περιπέτειες, που εξακολουθούν πάντα να πληγώνουν την ανθρωπότητα, τότε εδώ και τότε εκεί, στην Αφρική, στην Ασία, στην κεντρική Ευρώπη, στην Κύπρο μας, τα ξεριζωμένα Ελληνάκια της Κύπρου...

Το μόνο που μπορούν τα παιδιά αυτά είναι να δίνουν άθελά τους στόχο στις κάμερες της τηλεόρασης ή στο φωτογράφο.

Αν όμως δεν μπορούν πια να μιλάνε ή να γράφουν ή να ζωγραφίζουν, πόσα δε λένε – και πώς τα λένε! – μ' αυτά τα βαθιά πικραμένα κατατρομαγμένα μάτια τους, τα μεγάλα αυτά μάτια τους, ολάνοικτα αντίκρυ στην απανθρωπιά του κόσμου, έτσι όπως τον φτιάξαμε και τον καταστήσαμε εμείς οι άλλοι.

Τα τόσο εύγλωπτα μάτια των σιωπηλών πεινασμένων παιδιών, που το σκελετωμένο κορμάκι κάνει να φαίνονται ακόμα πιο μεγάλα, πελώρια (η έλλειψη σχεδόν κορμιού σου δίνει την αίσθηση ότι τα παιδιά τούτα δεν είναι τίποτα άλλο από δυο μάτια, αλλά τι μάτια...) με τη δική τους φωνή μας λένε:

Περ. «Κόσμος», Unicef, τεύχ. 53,
Ιουν. - Αύγ. 2003, σ. 8

«Εσύ ο ίδιος τι κάνεις για ν' αλλάξει ο κόσμος μας στο καλύτερο;»

Δραστηριότητες προετοιμασίας

Οι μαθητές συγκεντρώνουν φωτογραφίες, αποκόμματα εφημερίδων και περιοδικών, λογοτεχνικά βιβλία κ.ά. Τα παρατηρούν, τα διαβάζουν και σχολιάζουν το περιεχόμενό τους. Συζητούν για τα δικαιώματα των παιδιών όλου του κόσμου.

Με αφορμή όλα τα ερεθίσματα μπορούν όσα παιδιά θέλουν να συνθέσουν ένα δικό τους κείμενο, πεζό ή ποιητικό (ατομική εργασία) ή να γράψουν ομαδικά μια «διακήρυξη δικαιωμάτων».

Στη συνέχεια, οι μαθητές οργανώνουν έκθεση φωτογραφίας για τα παιδιά (ένα ενδεικτικό θέμα: τα μάτια των παιδιών) ή ζωγραφίζουν ατομικά μια σύνθεση σχετική με το παιδί (βλέπε «Προσωπογραφία» στην ενότητα Εικαστικών) και εκθέτουν τα έργα τους σε έναν τοίχο του σχολείου.

Περ. «Κόσμος», Unicef, τεύχ. 53, Ιουν. - Αύγ. 2003, σ. 49

Οδηγίες παρουσίασης

Το κείμενο θα διαβαστεί είτε στην Παγκόσμια Ημέρα του Παιδιού είτε σε οποιαδήποτε πολιτιστική εκδήλωση για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου. Όλο το κομμάτι κάνει **έκκληση στην ανθρωπιά μας** και μ' αυτό το ύφος πρέπει να διαβαστεί.

Μπορούν στη συνέχεια να διαβαστούν οι ατομικές και ομαδικές συνθέσεις των παιδιών. Την εκδήλωση θα πλαισιώσει η έκθεση φωτογραφίας και εικαστικών συνθέσεων. Η εκδήλωση μπορεί να καλυφθεί με μουσική και τραγούδια από την Αφρική.

Υλικό

Φωτογραφίες, αποκόμματα εφημερίδων, CD μουσικής

Πηγές

Λογοτεχνία: Βενέζη, Ηλ. (1999, α' 1943). *Αιολική γη*, Αθήνα, Εστία - Λουντέμη, Μ, (1999). *Ένα παιδί μετράει τα' άστρα*, Αθήνα, Ελληνικά Γράμματα - Αλεξίου, Έλ, (1978). «Σκληροί αγώνες για μικρή ζωή» στα *Άπαντα*, τ. 1^{ος}, Αθήνα, Καστανιώτης - Άλλες πηγές: UNICEF (1993). *Τα δικαιώματα των παιδιών του Κόσμου. Ένα εγχειρίδιο Εκπαίδευσης για την Ανάπτυξη*, Αθήνα.

Σαμαράκης Αν., (2001). «Τα δικαιώματα του Παιδιού». Στο *Βλέπω το σημερινό κόσμο*, «Πολυθεματικό» Βιβλίο Δημοτικού Σχολείου για την Ευέλικτη Ζώνη, Υπ.ΕΠΘ, Παιδ. Ιν/το, Αθήνα, σσ. 87- 8

Η σταχομαζώχτρα

(Απόσπασμα)

Αλέξανδρου Παπαδιαμάντη

Υπόθεση

Το διήγημα ανήκει στα Χριστουγεννιάτικα Διηγήματα του Παπαδιαμάντη, αφού ο δραματικός χρόνος είναι η περίοδος των Χριστουγέννων.

Μια ηρωίδα της βιοπάλης παρουσιάζει εδώ ο συγγραφέας, τη θεια-Αχτίτσα που ζει στη Σκύρο με το σταχομάζωμα, γιαγιά με δυο εγγόνια, χήρα, που προσπαθεί να αναθρέψει μονάχη. Τούτη τη χρονιά η σοδειά είναι κακή, αλλά πάνω στη δυσκολία έρχεται γράμμα από τον τρίτο γιο που είχε ξεγραμμένο που της στέλνει δώρο μια επιταγή με δέκα χρυσές λίρες. Έτσι η θεια-Αχτίτσα πάει τα εγγόνια της στην εκκλησία, ανήμερα των Χριστουγέννων, με καινούρια πέδιλα και πουκάμισα.

Πούλος, Κ., (2001). *Η σταχομαζώχτρα*, (απόδοση για παιδιά), Αθήνα, εκδ. Παπαδόπουλος

Δεν επίστευε στα μάτια της η γειτόνισσα, το Ζερμπινιώ, να ιδεί ανήμερα Χριστούγεννα τη Θεια-Αχτίτσα με καινούρια μαντίλα στο κεφάλι και τα δυο ορφανά εγγονάκια της, το Γέρο και την Πάτρωνα, με καινούρια πέδιλα και πουκαμισάκια καθαρά. Και πώς να πιστέψει στα μάτια της η καλή γειτόνισσα, αφού ήξερε πόσο δύσκολα τα έφερνε βόλτα η Θεια-Αχτίτσα από τότε που πέθανε ο άντρας της, ο μπάρμπα-Μιχαλιός. Πάει, έφυγε ευτυχισμένος ο μακαρίτης ο Μιχαλιός, χωρίς να ιδεί τι συμφορές επερίμεναν την καημένη τη γυναίκα του. Γιατί η Αχτίτσα, δεν έφτανε που έμεινε χήρα. Έχασε τους δυο γιους της σε ένα φριχτό ναυάγιο, που κανενού ανθρώπου να μην του τύχει να το πάθει. Ο Γιάννης, ο τρίτος γιος της, από τότε που μπαρκάρισε στα καράβια, ούτε γράμμα ούτε γραφή. Ζούσε; Πέθανε; Κανείς δεν ήξερε να πει με σιγουριά. Άλλοι, πάλι, είπαν πως ήταν στην Αμερική παντρεμένος με μια Φράγκα, μια Εγγλεζοπούλα, έτσι είπαν. Μην χειρότερα! Τι να πει κανείς!

Τι να κάμει η Αχτίτσα, έβαλε τα δυνατά της κι επροσπαθούσε όπως - όπως να ζήσει τα δύο ορφανά. Εβοτάνιζε, εμάζωνε ελιές, εξενοδούλευε. Εμάζωνε και κούμαρα και ρακί. Μερικά σταφύλια απ' εδώ, κάμποσα βότσια αραβοσίτου απ' εκεί, όλα τα χρησιμοποιούσε. Έπειτα, κατά τον Οκτώβριο, εγύριζε στα ελαιοτριβεία κι έπαιρνε το κατακάθι του λαδιού, τη «μούργα», κι έτσι οικονομούσε το λάδι για το λυχνάρι της. Όμως το κυριότερο εισόδημα της ερχόταν από το σταχομάζωμα. Ιούνιο μήνα κάθε χρόνο έπλεε απέναντι στην Εύβοια μαζι με άλλες φτωχές γυναίκες και μάζευαν όσα στάχυα έπεφταν χάμα από τους θεριστές και από τα κάρρα, στο φόρτωμα. ...Εκείνη τη χρονιά, όμως, η σοδειά ήταν πολύ φτωχή. Αφορία είχε πέσει στο νησί της Αχτίτσας, αφορία και απέναντι, στην Εύβοια. Αφορία στους ελαιώνες, αφορία στους αμπελώνες, αφορία ακόμα και σ' αυτά τα κούμαρα. Και σαν να μην έφτανε αυτό, έπεσε νωρίς - νωρίς και ο χειμώνας, με κρύο και με χιόνια. Δυνατός εφυσούσε και ο βοριάς κι εκρατούσε παγωμένο το χιόνι στα βουνά ώσπου να έρθει το άλλο, το καινούριο. Η Αχτίτσα μόλις που πρόφτασε να μαζέψει λίγα καυσόξυλα από τους δρυμούς και τα φαράγγια, αφού ο χειμώνας αγρίεψε κι άλλο τις επόμενες ημέρες και οι στέγες των σπιτιών με κόπο βαστούσαν το βάρος του χιονιού επάνω τους...

Αργά περνούσαν οι δύσκολες ημέρες εκείνου του Δεκέμβρη. Την εικοστή τρίτη ημέρα, προπαραμονή των Χριστουγέννων, ο Γέρος επέστρεψε όλος χαρά από το σχολείο, αφού από την επό-

μενη ημέρα άρχιζαν οι διακοπές... Πεινασμένος ο μικρός Γέρος (ήταν μόλις επτά ετών), άνοιξε το ντουλάπι να βρει κάτι να φάει, αλλά ούτε ψίχουλο δεν υπήρχε μέσα. Η Πάτρωνα, η μικρή αδερφή του, καθόταν ζαρωμένη κοντά στο σβηστό τζάκι, νομίζοντας, το κακόμοιρο παιδί, ότι θα ξεσταινόταν. ...Σε λίγο έφτασε και η Αχτίτσα, φέρνοντας τυλιγμένο στον κόρφο της λίγο ψωμί, αρκετό πάντως για να διώξει για λίγο την πείνα από το στομάχι των μικρών εγγονών της. Έστρωσε μετά στα παιδιά να κοιμηθούν και υποσχέθηκε πως την άλλη μέρα θα φέρει ο Χριστός ξύλα και ψωμί και μια χύτρα να βράζει στη φωτιά. Έτσι τα πήρε ο ύπνος.

Ξημέρωσε η παραμονή της μεγάλης γιορτής. Μετά τη λειτουργία ο παπα - Δημήτρης παρουσιάστηκε ξαφνικά στην πόρτα του σπιτιού της φτωχικής γυναίκας.

-Καλώς τα δέχτηκες, Αχτίτσα! Έλαβα ένα γράμμα για σένα, της είπε με χαμόγελο, τινάζοντας το χιόνι από το ράσο του.

-Γράμμα είπες, παπά; έκανε η Αχτίτσα με απορία.

-Είδε ο Θεός τον πόνο σου και σου στέλνει μικρή βοήθεια, είπε ο καλόκαρδος παπάς. Ο γιος σου σου γράφει από την Αμερική.

-Απ ' την Αμέρικα; Ο Γιάννης; Ο Γιάννης μου; φώναξε η Αχτίτσα κάνοντας το σταυρό της. Δόξα σοι ο Θεός!

Ο παπάς έβαλε τα γυαλιά του κι άρχισε να διαβάζει:

«Παπα-Δημήτρη, το χέρι σου φιλώ...

... Είμαι σε μακρινό μέρος, πολύ βαθιά στον Παναμά. Εάν ζει ο πατέρας μου ή η μητέρα μου, πες τους να με συγχωρέσουν, διότι δια καλό πάντα πασχίζει ο άνθρωπος και εις κακό πολλές φορές βγαίνει. Εγώ αρρώστησα δυο φορές από κακές ασθένειες του τόπου εδώ και έκανα πολύν καιρόν στα νοσοκομεία. Ό,τι είχα και δεν είχα τα έδωσα στους γιατρούς και μόλις που κατάφερα να σώσω τη ζωή μου. Στέλνω και μια επιταγή να την εξαργυρώσουν οι γονείς μου...». Η χαρά της Αχτίτσας, να πάρει είδηση για το παιδί της που έλειπε τόσα χρόνια, δε λέγεται. Μέχρι και τα παιδιά, μόλο που δεν καταλάβαιναν περί τίνος ακριβώς επρόκειτο, άρχισαν να χοροπηδούν από τη χαρά τους. Η Αχτίτσα πήρε στα χέρια της την επιταγή και την κοίταζε με απορία. Πάνω της είχε γράμματα, άλλα τυπωμένα κι άλλα χειρόγραφα, που ούτε αυτή ούτε και ο καλός παπάς μπορούσαν να καταλάβουν τη σημασία τους. Η Αχτίτσα, δίκως να χάσει καθόλου χρόνο, πήγε στο μαγαζί του κυρ Μαργαρίτη.

Ο κυρ Μαργαρίτης ήταν κυρίως έμπορος, παντοπώλης, αλλά και λίγο δανειστής και τοκογλύφος καμιά φορά. Κατέβασε τη σκούφια του χαμπλά μέχρι τα φρύδια, φόρεσε τα γυαλιά του κι άρχισε να εξετάζει περιπούδαστα την επιταγή.

-Έρχεται απ ' την Αμέρικα; είπε.

Σ ' εθυμήθηκε, βλέπω, ο γιος σου. Μπράβο, χαίρομαι.

Ο γιος της Αχτίτσας πολλά έγγραφε στο γράμμα του, ένα μόνο δεν έλεγε: το χρηματικό ποσό που της έστελνε και, βέβαια, το νόμισμα...

Εκείνη ακριβώς τη στιγμή μπήκε στο μαγαζί καινούριο πρόσωπο. Ήταν ένας Συριανός έμπορος, που είχε έρθει στο νησί για δουλειές.

-Τι έχουμε, κυρ Μαργαρίτη; Τι είν ' αυτό; είπε βλέποντας επάνω στον πάγκο αφημένη την επιταγή της Αχτίτσας. Συναλλαγματική για δέκα αγγλικές λίρες! Πώς βρέθηκε εδώ; Κάνεις και τέτοιες δουλειές, κυρ Μαργαρίτη;

-Για δέκα λίρες! επανέλαβε αυθόρμητα η Αχτίτσα.

-Δεν πρέπει να είναι για λίρες, είπε ο κυρ Μαργαρίτης, κατακόκκινος και ενοκλημένος από την απροσδόκητη επίσκεψη.

-Σου λέω είναι για δέκα αγγλικές λίρες, επανέλαβε ο Συριανός έμπορος, κατεδαφίζοντας άθελα του τα σχέδια του παντοπώλη. Παίρνεις από λόγια; Είναι σίγουρος παράς. Θα το εξοφλήσεις ή το εξοφλώ αμέσως;

-Χμ... έκανε ο κυρ Μαργαρίτης δαγκώνοντας τα χείλη του. Θα μπορούσα να δώσω εννέα λίρες... γαλλικές!

-Γαλλικές; Δίνω εγώ εννέα αγγλικές!

Και, ανοίγοντας το πορτοφόλι του, εμέτρησε στο χέρι της κατάπληκτης Αχτίτσας εννέα αστραφτερές χρυσές λίρες Αγγλίας.

Να, λοιπόν, γιατί η φτωχή Αχτίτσα φορούσε καινούρια μαντίλα στο κεφάλι και γιατί τα δυο ορφανά εγγονάκια της, ο Γέρος και η Πάτρωνα, είχαν πέδιλα καινούρια και πουκαμισάκια καθαρά εκείνα τα Χριστούγεννα του έτους 186...

Δραστηριότητες προετοιμασίας

Για να κατανοήσουν οι μαθητές το δραματικό χώρο και τα πρόσωπα (κυρίως την κεντρική ηρωίδα), θα μπορούσε να οργανωθεί πριν μια μικρή **λαογραφική έρευνα** για τη **Σκύρο** σχετικά με τα έθιμα, τις παραδόσεις, τον τρόπο ζωής, πανηγύρια, τραγούδια κτλ.) Τα παιδιά συγκεντρώνουν με τη βοήθεια του δασκάλου τους υλικό που μπορεί να συμπληρωθεί με το εκπαιδευτικό υλικό του **Μουσείου Λαϊκής Τέχνης**. Γνωρίζουν σιγά –σιγά τη ζωή της Σκύρου, χθες και σήμερα, όπως το ρόλο του σταχομαζώματος στη ζωή των ανθρώπων του νησιού άλλοτε και τη σύγχρονη οικονομία του νησιού.

Μια ενδιαφέρουσα δραστηριότητα θα ήταν να ζωντανέψουμε το δραματικό χώρο του σταχομαζώματος με τη θεία-Αχτίτσα να μαζεύει τη σοδειά του χρόνου. Μέσα από **αυτοσχεδιασμό** σε δοσμένες συνθήκες (καλοκαίρι, μετά το θερισμό, να παίρνει το караβάκι για τα αλώνια της Εύβοιας απέναντι απ' τη Σκύρο, μαζί με άλλες γυναίκες), οι μαθητές θα παραστήσουν το σταχομάζωμα που συνοδεύεται με τραγούδι (κάποιο σκυριανό που θα έχουν ήδη βρει), με ρυθμικές κινήσεις (βλέπε και «λιομάζωμα» στο «Ταξίδι στη Λέσβο» - Γιορτή Αποφοίτησης).

Επίσης οι μαθητές μπορούν να αναζητήσουν υλικό και πηγές, προκειμένου να οργανώσουν **μια έκθεση για τον Αλέξανδρο Παπαδιαμάντη**. Η έκθεση θα περιλαμβάνει αποκόμματα εφημερίδων, φωτογραφίες, κριτικές έργων του, καθώς και βιβλία του συγγραφέα (σε συνεννόηση με έναν εκδοτικό οίκο). Το υλικό αυτό μπορεί να παρουσιασθεί σε ένα λογοτεχνικό αφιέρωμα στο συγγραφέα ή να αποτελέσει μέρος ενός πολιτιστικού προγράμματος ή ακόμη να πλαισιώσει τη Γιορτή των Χριστουγέννων.

Οδηγίες για την παρουσίαση

Το διήγημα έχει πολλά δραματικά στοιχεία: δράση, σύγκρουση (της ηρωίδας με τις δυσκολίες της βιοπάλης), συμβάντα (το γράμμα απ' την Αμερική), ανατροπές στην πλοκή του μύθου (από το κακό στο καλό). Έτσι προσφέρεται για δραματική έκφραση. Μπορεί να γίνει συνδυασμός αφηγητή που θα δώσει το εισαγωγικό μέρος και τον επίλογο, και προσώπων που θα ζωντανέψουν την ιστορία αξιοποιώντας τους διαλόγους του κειμένου. Ή να ακούγεται ηχογραφημένη η φωνή του αφηγητή, ενώ η Αχτίτσα ήδη μιμείται στη σκηνή μας το «σταχομάζωμα».

Υλικό

Φωτογραφίες, αποκόμματα εφημερίδων, σκηνικά αντικείμενα, ενδυματολογικά στοιχεία

Πηγές

Παπαδιαμάντης, Αλ., (1981-8). Άπαντα, επιμέλεια Ν. Τριανταφυλλόπουλου, τόμοι 1-5, Αθήνα, εκδ. Δόμος. Μελέτες έργου του, Λαογραφικές πηγές για Σκύρο

Οι εποχές

(Απόσπασμα) **Γρηγορίου Ξενόπουλου**
Η Γλώσσα μου, ΣΤ΄ Τάξη, Δεύτερο Μέρος, Αθήνα, Ο.Ε.Δ.Β., σσ. 83-85

Υπόθεση

Το απόσπασμα αυτό από τις «Εποχές» της **Διάπλασης των Παίδων** του Ξενόπουλου παρουσιάζεται, όπως πάντα, με τη μορφή της επιστολής του συγγραφέα στα παιδιά. Χαρακτηρίζεται λοιπόν από τη χρήση του πρώτου πληθυντικού προσώπου και τη ζωντάνια του ενεργητικού ενεστώτα. Ο αφηγητής είναι παρών ανάμεσα στα παιδιά και συζητά μαζί τους για την ομορφιά των χρονικών εναλλαγών με το πέρασμα από τη μια εποχή στην άλλη.

Αθήναι, 17 Δεκεμβρίου 1922

«Η Διάπλασις των Παίδων», αρ. 1, Φεβ., 1879

Αγαπητοί μου,

Η γη μας έχει κάποιο ελάττωμα εκ γενετής. Ο άξονάς της δεν είναι κάθετος στο επίπεδο της τροχιάς της ολόγυρα στον ήλιο. Θα την είδατε πολλές φορές... στο βιβλίο σας, πώς γυρίζει, πώς διαγράφει αυτή τη μεγάλη έλλειψη, τρέχει γυρτή, με τη μπάντα που λένε κι όχι όρθια, ίσια. Αυτό είναι το ελάττωμά της. Και ξέρετε τα αποτελέσματά του; Οι τέσσερις εποχές του χρόνου! Γιατί σ' αυτή την κλίση του άξονα χρωσιούνται. Εξαιτίας της, τότε έχουμε ημέρες μεγάλες και τότε μικρές, τότε ήλιο πολύ, φλογερό, και τότε λίγο, κλιαρό, ανεπαίσθητο, τότε χιόνια και τότε ζέστες ανυπόφορες, τότε ισημερία και τότε πλιοστάσιο, πολύ μεγάλη μέρα δηλαδή και πολύ μικρή νύχτα ή το αντίθετο, τότε άνοιξη και τότε φθινόπωρο, τότε χειμώνα και τότε καλοκαίρι!

Θα πείτε: Αν ο άξονας της γης ήταν ίσιος, κάθετος στο επίπεδο της τροχιάς; Αν ο πλανήτης μας, βγαίνοντας από τα σπλάχνα του ήλιου, του πατέρα του κι έναν καιρό που σεις δεν ήσαστε γεννημένοι, άρχιζε να στρέφεται ίσιος και όρθιος σαν τη σβούρα σας; Τι θα συνέβαινε τότε; Τι καλό θα 'ταν για μας; - Α, πολύ σπουδαίο! Γιατί τότε, λέει, σ' όλη τη γη θα βασιλεύε μια αιώνια άνοιξη κι ισημερία! Τίποτα εποχές πια: ούτε χειμώνας ούτε καλοκαίρια ούτε χιόνια ούτε χελιδόνια – δηλαδή χελιδόνια θα ήταν, αλλά δε θα φεύγανε το Σεπτέμβρη για να γυρίσουν το Μάρτη, θα τα 'χαμε μαζί μας πάντα. Μόνο στους πόλους θα βασιλεύε χειμωνιάτικη νύχτα αιώνια. Για φανταστείτε!

Κι όμως η κλίση του άξονα δεν είναι και τόσο μεγάλη: εικοσιτριεσήμισι μοίρες μόνο. Γι' αυτό κάποτε, μερικοί σοφοί μηχανικοί στην Αμερική, αλλά στην Αμερική εκείνη που βρίσκεται... στα μυθιστορήματα του Ιουλίου Βερν, σκέφτηκαν να βρουν τρόπο να τη διορθώσουν. Και βρήκαν: Μια τεράστια έκρηξη, μια τεράστια κανονιά. Θα τράνταζε τη γη και... θα τη σήκωνε όρθια. Αμέσως έκαναν τους υπολογισμούς τους. Υπολόγισαν τι φουρνέλο στα σπλάχνα της γης και πόσο δυναμίτη χρειαζόταν, για να φέρει αυτό το αποτέλεσμα. Και μετά τη θεωρία στην πράξη: Πήγαν κάπου στην Αμερική, στη Ζανζιβάρη νομίζω, βρήκαν μια μεγάλη σπηλιά σ' ένα γρανίτινο βουνό, την έσκαψαν ακόμα, την άνοιξαν όσο έπρεπε, τη γέμισαν δυναμίτη και ...βάρδα, φουρνέλο! Άναψαν το φιτίλι, η τεράστια έκρηξη έγινε, ένας μεγάλος σεισμός τράνταξε όλη τη γη, αλλά...ο άξονας έμεινε όπως ήταν. Γιατί;

Γιατί οι σοφοί εκείνοι έκαναν ένα μικρό λάθος στο λογαριασμό: Ξέχασαν ένα μηδενικό στο τέλος! Κι όταν το κατάλαβαν και το έβαλαν, είδαν πως για να ισιώσει ο άξονας της γης, χρειαζόταν τόσο μεγάλο φουρνέλο και τόσο πολλή δυναμίτη ή μελανίτη, που θα ήταν ανθρωπίνως αδύνατο να βγάλουν πέρα αυτό το έργο. Και το άφησαν.

Ε, λοιπόν, να σας πω την ιδέα μου; Τόσο το καλύτερο που δε διορθώνεται ο άξονας της γης! Τόσο το καλύτερο που δεν μπορούμε να εγκαθιδρύσουμε μια αιώνια άνοιξη σ' όλο τον πλανήτη! Τόσο το καλύτερο που οι τέσσερις εποχές εξακολουθούν να διαδέχονται η μια την άλλη! Ο Θεός ξέρει τι κάνει... Δε νομίζετε κι εσείς πως αυτή την αιώνια άνοιξη θα τη βαρυνόμαστε; Ή καλύτερα, πως δε θα την καταλαβαίναμε, δεν θα την απολαμβάναμε, αφού δε θα 'χαμε πρώτα ένα χειμώνα να μας την κάνει ποθητή; Και υπάρχει ωραιότερο πράγμα, ηδονικότερο, απολαυστικότερο, απ' αυτή την ποικιλία, τη διαδοχή των εποχών, το φθινόπωρο που έρχεται να μας δροσίσει μετά το καλοκαίρι, την άνοιξη να μας ζωογονήσει μετά το χειμώνα; Ή μήπως κι ο χειμώνας δεν έχει τα θέληγτρα του μ' όλα του τα κρύα, ή μήπως και το καλοκαίρι δεν είναι ωραίο μ' όλες του τις ζέστες; Πείτε... σαν τολμάτε, κακό!

Κι εγώ πάλι, γιατί νομίζετε σας έγραψα σήμερ' αυτά όλα;

Απ' τη χαρά μου που άρχισε τώρα να μεγαλώνει η μέρα και να μικραίνει η νύχτα. Ω, ναι: Από τις 22 του Δεκέμβρη, ακούτε, η γη μας, το καράβι μας, γύρισε πάλι προς το φως και τρέχει προς την άνοιξη. Ζήτω!

Σας ασπάζομαι,
Φαίδων

Δραστηριότητες προετοιμασίας

Οι μαθητές:

1. Συγκεντρώνουν **υλικά και αντικείμενα** σχετικά με τις εποχές: φύλλα, λουλούδια, καρπούς και φτιάχνουν μ' αυτά μια εικαστική γωνιά στην τάξη.
2. **Ζωγραφίζουν** αγαπημένα τους θέματα σχετικά με τις εποχές, χρησιμοποιώντας διάφορα υλικά και τεχνικές.
3. Στις μικρές τάξεις **παίζουν** το παιχνίδι «**Το καλάθι με τα φρούτα**»: το κάθε παιδί κολλά με αυτοκόλλητο ένα φρούτο πάνω του. Κάθονται όλα σε καρέκλες. Ένα μπαίνει στη μέση και μόλις φωνάζει «Το ροδάκινο με τη μπανάνα», πρέπει τα παιδιά που «φοράνε» τα φρούτα να αλλάξουν θέσεις. Μετά από δυο τρεις φορές, λέει «Το καλάθι αναποδογυρίζει» και τότε όλα τα παιδιά σηκώνονται και αλλάζουν θέσεις. Όποιο δεν προλάβει να καθίσει, θα μείνει στη μέση...
4. Παρουσιάζουν **με εικαστικό τρόπο** το κείμενο: τέσσερα παιδιά ντύνονται εποχές, άλλα φρούτα των εποχών, δέντρα κτλ.

Οδηγίες παρουσίασης

Στην εκδήλωσή μας μπορεί να οργανωθεί έκθεση των εικαστικών συνθέσεων των μαθητών. Επίσης μπορεί να συνδυαστεί **αφήγηση και θεατρική εικόνα**, με τα παιδιά να φοράνε κοστούμια εποχών, φρούτων, καρπών κ.ά.

Ο ήχος, η μουσική και ο φωτισμός θα αποδώσουν την ατμόσφαιρα του αποσπάσματος (παραδείγματος χάρη, το σημείο της έκρηξης μπορεί να δηλωθεί δραματικά με ανάλογο ηχητικό και φωτιστικό εφέ). Η μουσική σύνθεση "Τέσσερις εποχές" του Βιβάλντι θα συμβάλει στην απόδοση της ατμόσφαιρας.

Το κείμενο μπορεί να διαβαστεί σε μια εκδήλωση για το περιβάλλον ή με την ευκαιρία του εορτασμού της Παγκόσμιας Ημέρας Περιβάλλοντος (5 Ιουνίου) ή ενός θεματολογικού αφιερώματος (Περιβάλλον / Χρόνος, Εποχές).

Θεατρική εικόνα στις «Εποχές»
(Θεατρικό εργαστήρι των συγγραφέων)

Υλικό

Εικαστικό υλικό για ζωγραφική, υφάσματα, διάφορα φρούτα και καρποί
Αντικείμενα για έκθεση

Πηγές

Κείμενα για το περιβάλλον και τη φύση:

Κόντογλου, Φ, (1975). *Ο αστρολάβος*, Αθήνα, εκδ. Ασπέρ - Καρκαβίτσας, Αν, *Τα λόγια της πλώρης*, Αθήνα, εκδ. Εστίας - Παναγιωτόπουλος, Ι. Μ., (1982). *Ελληνικοί ορίζοντες*, Αθήνα, εκδ. Ασπέρ

Πίνακες: Τσαρούχη, *Οι Δώδεκα Μήνες*
Μουσική Βιβάλντι, *Οι τέσσερις εποχές*

Η καλύβα του μπαρμπα-Θωμά

(Απόσπασμα)

Μπήτσερ Στόου

Στόου, Μπ., (1990), *Η καλύβα του μπαρμπα-Θωμά*, Αθήνα, Εκδόσεις Άγκυρα, σσ. 139-140

Υπόθεση

Πρόκειται για κλασικό πλέον μυθιστόρημα του περασμένου αιώνα, όταν ακόμα οι φυλετικές διακρίσεις ήταν στο φούντωμά τους στην Αμερική και η δουλειά μια σκληρή πραγματικότητα. Ο μπαρμπα-Θωμάς είναι η κεντρική φυσιογνωμία του έργου: ένας λεύτερος, γεμάτος αγάπη για τον άνθρωπο νέγρος, που προσπαθεί και στις πιο αντίξοες συνθήκες να κάνει τα λόγια της Βίβλου πράξη. Αποτέλεσμα είναι από τη μια να γνωρίσει ένα σπίτι γεμάτο ευγένεια και δημοκρατικά αισθήματα, αλλά από την άλλη να δοκιμάσει την πιο απάνθρωπη μεταχείριση από ένα σκληρό αφεντικό που τον αγοράζει δούλο, όπως βλέπουμε απ' το παρακάτω απόσπασμα.

Ο Λέγκρη μιλούσε με δυο επιστάτες του.

Ο Θωμάς θα μας αναστατώσει εδώ μέσα, είπε ο Σάμπο. Τον έπιασα που έβαζε μπαμπάκι στο σακούλι της Λούση. Σε λιγάκι θα πει στους νέγρους ότι τους κακομεταχειριζόμαστε, αν δεν πάρεις τα μέτρα σου, αφεντικό.

Να πάει στο διάβολο! είπε ο Λέγκρη. Θα του δείξω εγώ! Και ξέρετε πώς; Θα του δώσω το καμουτσίκι, να χτυπάει αυτός τους άλλους. Έτσι θα του βγάλω απ' το μυαλό τις ιδέες του.

.....

Ο Θωμάς πλησίασε.

Ξέρεις, Θωμά, δε σ' αγόρασα για να κάνεις αυτές τις δουλειές, που μπορεί να κάνει ο καθένας. Θέλω να σε κάνω επιστάτη μου. Κι από σήμερα κιόλας θ' αρχίσεις τα καθήκοντά σου. Πάρε αυτή τη γυναίκα και μαστίγώσέ τη. Έχεις δει πολλές φορές πώς γίνεται.

Σου ζητώ συγγνώμη, κύριε, απάντησε ήσυχα ο Θωμάς. Ελπίζω όμως πως δε θα επιμείνεις να το κάνω. Δεν έκανα ποτέ μου, ως τώρα, τέτοια δουλειά...ποτέ...ποτέ.. και ούτε τώρα θα την κάνω... Δε μπορώ!...

Θα κάνεις πολλά πράγματα, που δεν έχεις ξανακάνει, τώρα που είσαι μαζί μου, είπε ο Λέγκρη κι άρχισε να χτυπάει δυνατά το πρόσωπο του Θωμά με το καμουτσίκι του. Κι όταν κουράστηκε να χτυπά, του είπε:

Θα μου πεις ακόμα πως δεν μπορείς;

Μάλιστα, κύριε, είπε ο Θωμάς, σκουπίζοντας με το χέρι του το αίμα, που έτρεχε απ' το πρόσωπό του. Θα εργάζομαι μέρα και νύχτα, ως την τελευταία μου πνοή. Αυτό όμως νομίζω πως δεν είναι δίκαιο και δε θα το κάνω ποτέ μου... Δεν πρέπει κύριε. Είναι αδύνατη κι άρρωστη η δυστυχισμένη...Θα ήταν φοβερό να τη δείς...Εγώ δεν θα το κάνω ποτέ. Αν θέλεις, μπορείς να με σκοτώσεις, αλλά να σηκώσω το χέρι μου, να χτυπήσω κάποιον ...ω, όχι, ..αυτό μην το περιμένεις από μένα...

Δραστηριότητες προετοιμασίας

Οι μαθητές πρέπει καταρχήν να έχουν προετοιμαστεί κατάλληλα πάνω στο θέμα «Φυλετικές διακρίσεις» και «Διαφορετικότητα - Ισότητα» με φωτογραφίες από τον Τύπο, με ένα σχετικό Βίντεο ή DVD, με αποσπάσματα από λογοτεχνικά έργα, με συζήτηση ανάλογων θεμάτων από την Ευρωπαϊκή Ιστορία (Γαλλική Επανάσταση, Διακήρυξη Δικαιωμάτων του Ανθρώπου) αλλά και με προβληματισμό πάνω σε σύγχρονες αναφορές στον κόσμο.

Στη συνέχεια, μπορούν να γράψουν τις σκέψεις τους πάνω στη διαφορετικότητα, την ισότητα, τα δικαιώματα όλων των ανθρώπων.

Το λογοτεχνικό έργο διαβάζεται εύκολα από τα μεγαλύτερα παιδιά. Θα μπορούσαν 2-3 παιδιά να το διαβάσουν στο σπίτι τους και να το παρουσιάσουν με λίγα λόγια μέσα στην τάξη, με την παράλληλη ανάγνωση μικρών αποσπασμάτων (ενθαρρύνοντας έτσι και το διάβασμα λογοτεχνίας).

Οδηγίες παρουσίασης

Ως διαχρονικό το κείμενο, μπορεί να διαβαστεί (αυτό ή άλλο κομμάτι της επιλογής των παιδιών) σε μια πολιτιστική εκδήλωση για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου ή στο πλαίσιο ενός διαπολιτισμικού προγράμματος.

Το ύφος καθορίζεται από το περιεχόμενο του κειμένου. Είναι όλο μια διαμαρτυρία κατά της καταπίεσης του ανθρώπου και κατά των φυλετικών διακρίσεων. Ακόμα είναι ένας ύμνος στην αγάπη για τον Άνθρωπο.

Επίσης, οι μαθητές μπορούν να παρουσιάσουν στην εκδήλωση **γραπτές σκέψεις** τους. Τέτοιες σκέψεις μαζί με άλλα κείμενα για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου μπορούν να τα τοικοκλήσουν και να οργανώσουν (μαζί με φωτογραφίες και άλλο εικονογραφικό υλικό) **μια έκθεση** με θέμα «Τα Δικαιώματα του Ανθρώπου» ή «Το δικαίωμα στην ισότητα και τη διαφορετικότητα».

Η εκδήλωσή μας μπορεί ακόμα να πλαισιωθεί με οπτικο-ακουστικό υλικό, παίρνοντας τη μορφή ενός πολυθεάματος (προβολή σχετικής ταινίας – μουσική από διάφορες χώρες κ.ά.).

Υλικό

Κείμενα, φωτογραφίες, οπτικο-ακουστικό υλικό από UNICEF

Πηγές

Λογοτεχνία: Τζελούν, Ζαχάρ Μπεν, (1998). *Ο ρατσισμός όπως τον εξήγησα στην κόρη μου*, μετάφρ. Αγ. Βερυκοκάκη, Αθήνα, εκδ. Νέα Σύνορα – Συλλογικό έργο, (1999). *Ξένος, ο άλλος μου εαυτός*, Αθήνα, εκδ. Πατάκη

Θέατρο: Χατόγλου, Φρ., (!986). *Κουκλοθεατρικά. Ο Μαυρούλης*, Αθήνα, εκδ. Σύγχρονη Εποχή, σσ. 9-14

Μουσική: Λοΐζου – Νεγρεπόντη, *Τα νέγρικα*

Ιστορικά κείμενα Διακηρύξεων Ανεξαρτησίας Λαών (Αμερικής, Γαλλίας, Ελλάδας)

Φωτογραφίες από UNICEF - Αφιερώματα Τύπου

Η ζωγραφιά της Χριστίνας

(Απόσπασμα) **Ευγένιου Τριβιζά**

Το βιβλίο που δεν το διάβαζε κανείς

Τριβιζάς, Ε., (1992). *Η ζωγραφιά της Χριστίνας*, Αθήνα, εκδ. Ψυχογιός, σσ. 18-20

Υπόθεση

Η Χριστίνα, μια ζωγραφιά σε ένα παλιό ξεχασμένο βιβλίο ενός βιβλιοπωλείου βγαίνει από το βιβλίο της για να γλιτώσει από το βιβλιοσκούλπο. Από κείνη τη στιγμή την περιμένουν περιπέτειες και πολλές περιπλανήσεις από βιβλίο σε βιβλίο, από περιοδικό σε λεξικό... Πουθενά όμως δε στεριώνει κι όλοι την αντιμετωπίζουν εκθρικά. Έτσι ξαναγουρίζει στο βιβλίο της, που τώρα το διαβάζουν δυο παιδιά και η Χριστίνα δεν κινδυνεύει πια.

Αυτή η μπαλαρίνα, λοιπόν, που ήταν ακουμπισμένη στο αντικριστό ράφι, είδε το κορίτσι να προβάλλει δισταχτικά ανάμεσα απ' τις κιτρινοσιμένες σελίδες και μια ξεραμένη βιολέτα να πέφτει αθόρυβα στα σανίδια, στο σκονισμένο πάτωμα.

- Άλλο πάλι και τούτο! φώναξε ξαφνιασμένη. Απ' το βιβλίο βγήκες ή μου φάνηκε;
- Δε σου φάνηκε. Απ' το βιβλίο βγήκα, τη βεβαίωσε το κορίτσι και κάθισε στο κουτί της μπομπονιέρας.
- Γιατί, ρώτησε η μπαλαρίνα, που την έτρωγε η περιέργεια.
- Βαρέθηκα... Βαρέθηκα να κάθομαι ζωγραφισμένη σε μια σελίδα, στέναξε το κορίτσι. Βαρέθηκα να περιμένω πώς και πώς ν' ανοίξει το βιβλίο μου κανείς, να το διαβάσει....
- Τι έχει μέσα το βιβλίο; ενδιαφέρθηκε να μάθει η μπαλαρίνα.
- Τι άλλο; Την ιστορία μου: Η Χριστίνα είμαι.
- Α, α, α! Έτσι πες μου, ντε! κατάλαβε η μπαλαρίνα. Έτσι εξηγείται! Είναι βαρετή η ιστορία σου! Γι' αυτό έμεινε το βιβλίο σου στο ράφι!
- Βαρετή; Καθόλου βαρετή! διαμαρτυρήθηκε η Χριστίνα. Είναι η πιο... η πιο...
- Άνοστη; Ανάλατη; Ανιαρή;
- Η πιο μαγική ιστορία του κόσμου! Μια ιστορία θαυμαστή με το τέλος της κρυμμένο στην αρχή!

Δραστηριότητες προετοιμασίας

Οι μαθητές:

- Φέρνουν τα βιβλία που αγαπάνε στο σχολείο. Διαλέγουν ένα απ' αυτά, διαβάζουν αποσπάσματα και ανταλλάσσουν σκέψεις.
- Επιστούν μια δική τους ιστορία, την καταγράφουν (εργαστήρι γραφής) και την εικονογραφούν σαν κόμικς.
- Οργανώνουν έκθεση παιδικού βιβλίου στο σχολείο.

Οδηγίες παρουσίασης

Το απόσπασμα μπορεί να ακούγεται ως ηχογραφημένη αφήγηση στην έκθεση παιδικού βιβλίου. Αφηγητής θα είναι μια μαθήτρια. Ο φωτισμός και η μουσική θα συμπληρώσουν την εικαστική δράση. Με αφορμή το θέμα του βιβλίου, μπορεί να οργανωθεί ένα **χάπενινγκ** και να παρουσιασθεί στην αυλή του σχολείου: οι ήρωες ενός βιβλίου κουβεντιάζουν γι' αυτό.

Σύγχρονο παραμύθι

Ο χορός της αρκούδας

(Σύγχρονο Παραμύθι)

Τζιάι Ροντάρι

Ροντάρι, Τζ., (1980). *Παραμύθια σαν πλατύ χαμόγελο*, Αθήνα, εκδ. Κέδρος

Υπόθεση

Ο Ροντάρι στα παραμύθιά του ανατρέπει τις καταστάσεις σατιρίζοντας την πραγματικότητα και φτιάχνοντας απίθανους κόσμους με τη φαντασία ενός παιδιού.

Ο «Χορός της αρκούδας» είναι μια θλιβερή ιστορία για έναν αρκούδο που αιχμαλώτισαν οι άνθρωποι, για να χορεύει στο τσίρκο. Κάποτε ο μικρός Μπόρο ακούει από μια μεγάλη αρκούδα για τις χαρές του δάσους, που ο ίδιος δεν έχει γνωρίσει και αποφασίζει να το σκάσει. Τη στιγμή όμως που φεύγει, ακούει τη μουσική της φλογέρας, με την οποία είχε μάθει να χορεύει στο τσίρκο κι αρχίζει σαν υπνωτισμένος το χορό της αιχμαλωσίας. Λίγα λεπτά μετά ο Μπόρο σωριάζεται κάτω νεκρός.

«Ερευνητές», «Καθημερινή», Κυριακή 9 Μαΐου 1999

Ο Μπόρο ο αρκούδος αιχμαλωτίσθηκε πριν ακόμα μάθει να ζει μόνος του, έξω από τη σπηλιά που ζούσε με τους γονείς του. Τον πούλησαν σ' ένα τσίρκο και ο ιδιοκτήτης ανέθεσε σε ένα θηριοδαμαστή να του μάθει να χορεύει. Ξέρετε πώς μαθαίνουν σε μια αρκούδα να χορεύει; Είναι κάτι πολύ βάρβαρο. Στρώνουν στη γη αναμμένα καρβουνά και υποχρεώνουν την αρκούδα να πατεί πάνω σε αυτά, ενώ κάποιος εκεί κοντά παίζει μια τσαμπούνα ή τη φλογέρα. Ύστερα από δυο τρεις πρόβες, κάθε φορά που ακούει την τσαμπούνα ή τη φλογέρα, η αρκούδα θυμάται τη φωτιά που τη ζεμάτισε, αγριεύει και πηδάει μια στο ένα πόδι μια στο άλλο, λες και πατάει πάλι πάνω στα αναμμένα καρβουνά. Κι αυτός ο θλιβερός χορός είναι τόσο άγαρμπος, που κανείς δεν μπορεί να τον δει χωρίς να βάλει τα γέλια.

Όταν τελείωνε ο χορός, οδηγούσαν τον Μπόρο ξανά στο κλουβί του. Στο δεξί του αστράγαλο του είχαν δέσει μια αλυσίδα που δεν την έβγαζαν ούτε τη μέρα ούτε τη νύχτα. Μια νύχτα ο Μπόρο συνάντησε μες στο ίδιο τσίρκο μια γέρικη αρκούδα, που είχε αιχμαλωτισθεί, όταν ήταν σχεδόν ενήλικη και που την έλεγαν Ρούουμπι. Αυτή η αρκούδα είχε ζήσει πολλά χρόνια σε αιχμαλωσία, αλλά δεν είχε ξεχάσει ποτέ τα ελευθέρια δάση που ο Μπόρο δεν είχε προλάβει να χαρεί.

-Τα δέντρα αναπνέουν πάνω απ' το κεφάλι σου. Το χιόνι τρίζει κάτω απ' τα ποδιά σου και την άνοιξη τα νερά φέρνουν με θόρυβο κομμάτια πάγου ως κάτω στις κοιλάδες. Σηκώνεις τη μύτη σου προς τον ουρανό κι ένα εκατομμύριο ωραίες μυρωδιές τρυπώνουν στην κοιλιά σου.

-Τι είναι οι ωραίες μυρουδιές; Ρωτάει ο Μπόρο που δεν τις μύρισε ποτέ.

-Καημένε, δεν έχεις γνωρίσει την ευτυχία. Εγώ είμαι πολύ γέρος για να δοκιμάσω να το σκάσω, πρόσθεσε ο Ρούουμπι, αλλά εσύ είσαι νέος και δυνατός. Γιατί δεν φεύγεις;

Μιλούσαν συχνά γι' αυτό το σχέδιο και μια φορά που το τσίρκο πήγε να παίξει σε μια πόλη κοντά στα βουνά, ακριβώς στα όρια του δάσους, ο Μπόρο αποφάσισε να δοκιμάσει να το σκάσει. Την ώρα που το αφεντικό του τον έβγαλε απ' το κλουβί του και τον οδηγούσε στη μέση της αρένας, ο Μπόρο κοίταξε γύρω του για να γευτεί το τελευταίο χειροκρότημα και μετά, σαν να μην έτρεχε τίποτα, κατευθύνθηκε προς την έξοδο. Οι θεατές γελούσαν, αλλά τα γέλια τους έγιναν γρήγορα κραυγές τρομάρας, μόλις αντιλήφθηκαν ότι ο Μπόρο κατευθυνόταν αποφασιστικά κατά πάνω τους, σαν να μην τους είχε δει. Το πλήθος παραμέρισε για να τον αφήσει να περάσει, και ο Μπόρο σχεδόν είχε ήδη φτάσει στην έξοδο, άνοιξε το βήμα του κι ήταν έτοιμος να το βάλει στα πόδια προς τα δάση, όταν άκουσε πίσω απ' την πλάτη του μια τσαμπούνα και μια φλογέρα που άρχισαν να παίζουν.

Ένα αόρατο χέρι άρπαξε τον Μπόρο απ' τον λαιμό, τον τραβούσε πίσω χωρίς εκείνος να μπορεί να φέρει αντίσταση. Σχεδόν χωρίς να το καταλάβει, ο Μπόρο σταμάτησε, μπουρδουκλώθηκε μερδεύοντας άτσαλα τα πόδια του.

Ο Μπόρο χόρευε και οι θεατές επέστρεφαν στις θέσεις τους ακόμη καχύποπτοι. Ενώ χόρευε, ο Μπόρο έβλεπε στον ορίζοντα το χιόνι, τα δάση, τα ποτάμια, αισθανόταν τις μυρωδιές που του είχε περιγράψει ο γερο - Ρούουμπι. Η καρδιά του ήθελε με πάθος την ελευθέρια της, αλλά τα πόδια του σπκώνονταν και κατέβαιναν στο ρυθμό του τραγουδιού. Όταν η μουσική σταμάτησε, ο Μπόρο έμεινε για μια στιγμή ακίνητος. Μετά, έπεσε στο έδαφος, λες και τον χτύπησε κεραυνός. Η αιχμαλωσία τον είχε σκοτώσει.

Δραστηριότητες προετοιμασίας

Οι μαθητές αναπτύσσουν τους προβληματισμούς τους και συζητούν σχετικά με την προστασία των ζώων και τα απειλούμενα είδη ζώων (καφέ αρκούδα κ.ά.). Βλέπουν σχετικό βίντεο / ντοκιμαντέρ και το σχολιάζουν.

Οργανώνουν μια εκστρατεία για την προστασία των ζώων με αφίσες, πανό, συνθέσεις κειμένων, μουσικής, χορευτικού αυτοσχεδιασμού, και ανακοινώνουν τις ιδέες τους στο διαδίκτυο. Μπορούν και να υιοθετήσουν συμβολικά ένα δελφίνι, έναν αϊτό ή ένα τσακάλι, αφού απευθυνθούν στο «Παγκόσμιο ταμείο για τη φύση WWF Ελλάς», (Φιλελλήνων 26, Αθήνα, τηλ. 210-3244631- Παιδικό τμήμα: Panda Club).

Οδηγίες παρουσίασης

Το «παραμύθι» αυτό μπορεί να διαβαστεί από έναν μαθητή στην Παγκόσμια Ημέρα Περιβάλλοντος ή σε κάποια εκδήλωση για την προστασία των ζώων. Μπορούμε να συνοδεύσουμε την αφήγηση με μουσική υπόκρουση από γνωστά μουσικά θέματα ή από ζωντανή ορχήστρα με τους ίδιους τους μαθητές.

Σχετικά κείμενα: *Ανθολόγιο Ε΄-ΣΤ΄ Δημ.*, σ. 295

Ο Παιδαγωγικός Λόγος είναι διδακτικός λόγος, που στηρίζεται στη φιλοσοφία και στη χριστιανική πίστη. Επιδιώκει να στρέψει την ψυχή του παιδιού στη γνώση της αρετής. Αποβλέπει στην καλλιέργεια της αυτοδύναμης και πολύπλευρης προσωπικότητας του ανθρώπου, στην πλήρη ένταξή του στην ανθρώπινη κοινωνία, στην ενδυνάμωση των αξιών, ώστε να προφυλαχτεί από τις αρνητικές επιδράσεις και στην αναζήτηση της αλήθειας, απαντώντας στα επιστημονικά και μεταφυσικά ερωτήματα του ανθρώπου.

ΠΑΙΔΑΓΩ-
ΓΙΚΟΣ ΛΟΓΟΣ

Ρητορικός λόγος των Τριών Ιεραρχών

ΙΩΑΝΝΗΣ Ο ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΣ

Όσο κι αν είσαι σπουδαίος, άλλο τόσο να είσαι ταπεινός. Όταν ανεβείς ψηλά, είναι ανάγκη να πάρεις τα μέτρα σου, για να μην πέσεις...Σήμερα είσαι πλούσιος, αύριο φτωχός, σήμερα υγιής, αύριο άρρωστος, σήμερα χαρούμενος, αύριο λυπημένος, σήμερα δοξασμένος, αύριο περιφρονημένος, σήμερα νέος, αύριο γέρος. Μήπως παραμένει σταθερό κάτι από τα ανθρώπινα;.. Γιατί λοιπόν, άνθρωπέ μου, έχεις περηφάνια, ενώ είσαι καπνός, ματαιότητα;

Σχολιασμός

Ο Ιωάννης ο Χρυσόστομος διαπιστώνει πως δεν υπάρχει τέλεια κοινωνία και προτρέπει τους ανθρώπους να διορθώνουν και να βελτιώνουν τη ζωή τους. Πρόθεσή του δεν είναι να ανατρέψει την επικρατούσα μορφή πολιτείας, αλλά με τα σοφά του λόγια και τις παραινήσεις του να επέμβει δημιουργικά και αποτελεσματικά στην ορθότερη απονομή δικαιοσύνης και εξουσίας. Είναι χαρακτηριστικό, αναφέρει, πως όλα στον κόσμο είναι μάταια και πως οι συνθήκες μεταβάλλονται συνεχώς και το θετικό μπορεί να γίνει αρνητικό. Ο πλούσιος να γίνει φτωχός, ο υγιής άρρωστος, ο χαρούμενος λυπημένος, ο δοξασμένος περιφρονημένος και ο σημερινός νέος αυριανός γέρος. Ιδιαίτερα απευθύνεται σ' αυτούς που έχουν την εξουσία: πρέπει να παίρνουν τα μέτρα τους, ώστε να δι-οικούν δίκαια και σωστά και να προσφέρουν στην κοινωνία.

ΜΕΓΑΣ ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ

Κανένα πάθος δε φυτρώνει πιο καταστρεπτικό από το φθόνο στην ψυχή των ανθρώπων. Όπως το σίδερο το τρώει η σκουριά, έτσι κι ο φθόνος την ψυχή εκείνου που τον έχει.

Σχολιασμός

Ο Μέγας Βασίλειος υποστηρίζει πως ένα από τα πιο καταστρεπτικά πάθη, που κυριεύουν την ψυχή του ανθρώπου, είναι ο φθόνος. Όπως το σίδερο το τρώει η σκουριά, έτσι και ο φθόνος κάνει τον άνθρωπο δυστυχισμένο, γιατί σκέφτεται την ευτυχία του άλλου και λυπάται. Ο φθονερός παραβλέπει τις «μεγάλες» ενέργειες των συνανθρώπων του και επιτίθεται με μένος στα αδύνατα και ελαττωματικά σημεία τους. Έτσι το βλέμμα του είναι «σβησμένο», το πρόσωπό του κατσουφιασμένο και η ψυχή του ταραγμένη από το πάθος και δεν μπορεί να κρίνει σωστά τα πράγματα. Για να κατορθώσουμε να απαλλαγούμε από την αρρώστια του φθόνου, πρέπει να μη δίνουμε σημασία ούτε στον πλούτο των ανθρώπων ούτε στη δόξα ούτε στην ευρωστία αλλά στην ψυχή και στην καλοσύνη.

Φέρε στο νου σου τ' αφρισμένα νερά, που χύνονται μ' ορμή απ' τη χαράδρα. Μπροστά τους ό,τι βρουν το παρασύρουν. Έτσι κι όποιος θυμώνει την ώρα της οργής του τίποτα δε λογαριάζει...Ας κατορθώσουμε να προχωρή μ' ορμή το λογικό και οι ορθές σκέψεις κι ας φροντίσουμε να μην τρέχει ο θυμός μπροστά από το νου, αλλά να τον κρατάμε, όπως κρατάμε από τα χαλινάρια το ζευγμένο άλογο.

Σχολιασμός

Ο θυμός, υποστηρίζει ο Μέγας Βασίλειος, κάνει τον άνθρωπο δυστυχισμένο. Χάνει τη γαλήνη του, αναστατώνεται και κυριαρχούν τα «αφρισμένα κύματα» της αχαλίνωτης γλώσσας και των ασυγκράτητων χειρών. Τότε ο θυμωμένος και οργισμένος άνθρωπος εκτοξεύει βρισιές και βλασφημίες, κακολογίες και συκοφαντίες, σηκώνει ακόμα το χέρι του και χτυπά το συνάνθρωπό του. Θυμωμένα αδέρφια γίνονται ξένα μεταξύ τους και γονείς λησμονούν τα παιδιά τους. Όπως το νερό της χαράδρας, που τρέχει στον κατήφορο, παρασύρει ό,τι βρει στο δρόμο του, έτσι και η βίαιη και ασυγκράτητη ορμή των θυμωμένων δεν αφήνει τίποτα στη θέση του. Ο θυμωμένος δε σέβεται ούτε την αρετή ούτε τους συγγενείς ούτε το καλό και τις ευεργεσίες που έχει λάβει. Ο Μέγας Βασίλειος δε μένει στην περιγραφή, αλλά προχωρεί και υποδεικνύει τη διόρθωση. Όταν θυμώνουμε, πρέπει αμέσως να σκεφτόμαστε λογικά και ορθά και να υποτάσσουμε τις άλογες σκέψεις στο τίμιο και σεβαστό. Θεωρεί λοιπόν τη λογική ως το χαλινάρι που θα κρατά τις άκριτες σκέψεις μας. Σε έβρισε κάποιος ή σου είπε λόγο πειρακτικό; Εσύ πες του λόγο καλό. Σε χτύπησε; Εσύ να δέχεσαι το χτύπημα και έτσι με τη στάση σου τον αποπλίζεις.

Δραστηριότητες προετοιμασίας

1. Από τις 20-25 Ιανουαρίου γίνεται **ρητορικός διαγωνισμός** ανάμεσα στους μαθητές της ΣΤ' τάξης με θέμα τους Τρεις Ιεράρχες, τα σοφά τους λόγια και την προσφορά τους στην ελληνική εκπαίδευση. Ο ρητορικός διαγωνισμός δίνει τη δυνατότητα στους μαθητές να προσπαθήσουν και να δοκιμάσουν να προσεγγίσουν το θέμα, να το αναλύσουν και να αποδώσουν με σαφήνεια και με το προσωπικό τους ύφος τις απόψεις τους. Τα παιδιά ενημερώνονται για το διαγωνισμό την ίδια μέρα. Ο δάσκαλος τους μιλά αναλυτικά για το θέμα που θα γράψουν (περιεχόμενο, επιχειρηματολογία, δομή, έκφραση, σύνταξη), καθώς και για τα κριτήρια με τα οποία θα αξιολογηθεί. Μπορεί να τους δώσει και σχετικά βιβλία ή κάποιο έντυπο με πληροφορίες και σχολιασμούς.

Το σημαντικό είναι πως όλοι οι μαθητές θα έχουν τις ίδιες πηγές πληροφόρησης. Ο χρόνος του διαγωνισμού ορίζεται στις δύο διδακτικές ώρες. Καλό είναι τα ονόματα των παιδιών να είναι «κλειστά» και η διόρθωση των γραπτών να γίνει από Επιτροπή, που θα αποφασίσει ο σύλλογος διδασκόντων. Έτσι βραβεύονται τα καλύτερα κείμενα, όπως γίνεται στους αθλητικούς, θεατρικούς, εικαστικούς και μουσικούς μαθητικούς αγώνες.

2. Το ένα ή τα δύο από τα **βραβευμένα κείμενα θα διαβαστούν** τη μέρα της εκδήλωσης στο σχολείο. Οι μαθητές που έχουν βραβευθεί θα διαβάσουν εκφραστικά το κείμενό τους μπροστά σε όλους τους μαθητές του σχολείου. Τα υπόλοιπα κείμενα θα δημοσιευθούν στο περιοδικό του σχολείου.
3. Οι Παιδαγωγικοί Λόγοι των Τριών Ιεραρχών μπορούν να **διαβαστούν** από τους μαθητές στη Γιορτή των Τριών Ιεραρχών με τη συνοδεία βυζαντινής μουσικής. Επίσης οι μαθητές μπορούν να **γράψουν** τους Λόγους σε χαρτόνια, που στη συνέχεια θα φιλοτεχνήσουν με καλλιγραφικά γράμματα και τα οποία θα αναρτηθούν στα ταμπλό του σχολείου.
4. Το βράδυ μπορεί να γίνει **εκδήλωση προς τιμή του δασκάλου στο σχολείο**. Η διοργάνωσή της θα γίνει από το σύλλογο των δασκάλων του σχολείου σε συνεργασία με τους μαθητές, τους γονείς και την τοπική κοινωνία. Το πρόγραμμα θα περιλαμβάνει: α) Ομιλία-διάλεξη από σημαντικό πρόσωπο των γραμμάτων και των τεχνών με θέμα τους Τρεις Ιεράρχες και τα κοινωνικά μηνύματά τους, το ρόλο του δασκάλου και την αγωγή των νέων, β) Μουσικό πρόγραμμα (που μπορεί να συμμετέχει και η χορωδία του σχολείου) και γ) Δείπνο. Καλό είναι στην εκδήλωση να τιμηθούν **οι αφυπηρετούντες δάσκαλοι** με την προσφορά κάποιου αναμνηστικού ενθυμίου.

Η πρόταση αυτή δίνει τη δυνατότητα στην τοπική κοινωνία να έρθει σε επαφή με τους δασκάλους και μέσα από μια τέτοια πνευματική και καλλιτεχνική εκδήλωση να ενισχυθούν οι ανθρώπινες σχέσεις τους και ο ρόλος του σχολείου και της εκπαίδευσης.

ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΟ ΣΥΜΠΛΗΡΩΜΑΤΙΚΟ ΥΛΙΚΟ ΥΠΟΣΤΗΡΙΞΗΣ

Ἀπολυτίκιο τῶν Τριῶν Ἱεραρχῶν

Τούς τρεῖς μεγίστους φωσπῆρες τῆς τρισηλίου Θεόπτως, τούς τίν οικουμένην ἀκτίσι δογμάτων θείων πυρσεύσαντας, τούς μελιρρύτους ποταμούς τῆς σοφίας, τούς τίν κτίσιν πᾶσαν θεογνωσίας νάμασι καταρδεύσαντας, Βασίλειον τόν μέγαν καί τόν Θεολόγον Γρηγόριον σύν τῷ κλεινῷ Ἰωάννη τῷ τίν γλώτταν χρυσορρήμονι, πάντες οἱ τῶν λόγων αὐτῶν ἔρασταί συνελθόντες ὕμνοις τιμήσωμεν, αὐτοί γάρ τῇ Τριάδι ὑπέρ ἡμῶν ἀεί πρεσβεύουσι.

ΜΕΓΑΣ ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ

- 330 ή 329: Ο Βασίλειος γεννιέται στην Καισάρεια της Καππαδοκίας. Ο πατέρας του ήταν ο Βασίλειος και η μητέρα του η Εμμέλεια.
- 330-336: Περνάει τα παιδικά του χρόνια στα Άννησα του Πόντου, κοντά στον ποταμό Ίρι. Οι γονείς του, βαθιά θρησκευόμενοι, φύτεψαν την πίστη στην ψυχή του μικρού Βασιλείου.
- 346: Πηγαίνει στην Κωνσταντινούπολη και παρακολουθεί τις διαλέξεις του εθνικού ρητοροδιδάσκου Λιβάνιου.

- 351: Βρίσκεται στην Αθήνα με το στενό του φίλο Γρηγόριο το Θεολόγο, όπου παρακολουθεί τις φιλολογικές σχολές, αλλά και σπουδάζει τη ρητορική και την ιατρική.
- 356: Εγκαταλείπει την Αθήνα και επιστρέφει στα Άννησα.
- 356-357: Δικηγορεί και εμφανίζεται στο δικαστήριο υπερασπίζοντας φίλους του.
- 357: Μεταβαίνει στην Αλεξάνδρεια της Αιγύπτου, όπου έρχεται σε επαφή με ασκητές και γνωρίζει το μοναχισμό.
- 358: Μοιράζει την περιουσία του. Βαπτίζεται χριστιανός από τον επίσκοπο Καισάρειας Διάνιο. Προτείνει στο φίλο του Γρηγόριο να ασκητέψουν. Συνοδεύει το Διάνιο στη Σύνοδο της Κωνσταντινούπολης.
- 360: Ασκητεύει κοντά στα Άννησα. Τον επισκέπεται ο Γρηγόριος και ασκητεύουν μαζί για μικρό χρονικό διάστημα.
- 362: Ο νέος μητροπολίτης Ευσέβιος χειροτονεί το Βασίλειο πρεσβύτερο παρά τη θέλησή του.
- 362-363: Επιστρέφει στο ασκητήριό του ερχόμενος σε σύγκρουση με τον Ευσέβιο.
- 367-368: Στη διάρκεια του μεγάλου λιμού που πλήττει την περιοχή πρωτοστατεί στη διάσωση των φτωχών, απαιτώντας από τους πλούσιους να παραχωρήσουν τροφές.
- 370: Διαδέχεται τον αποθανόντα Ευσέβιο στη θέση του μητροπολίτη Καισάρειας μετά από σφοδρή σύγκρουση με τους οπαδούς του Αρείου.
- 371: Πιέζεται από τους Αρειανούς. Συναντά τον έπαρχο Μόδεστο και αρνείται να προσχωρήσει στον αρειανισμό.
- 372: Αρχίζει η ανοικοδόμηση της Βασιλειάδας, του συγκροτήματος που περιλαμβάνει ναό, ξενώνες, νοσοκομείο, λεπροκομείο και σχολείο.
- 373: Υφίσταται επιθέσεις από αιρετικούς. Κλονίζεται σοβαρά η υγεία του.
- 374-376: Απευθύνει παραινετικές θεολογικές επιστολές στους πιστούς.
- 378: Η κλονισμένη υγεία του τον οδηγεί στο θάνατο στα τέλη Δεκεμβρίου.
- 379: Κηδεύεται την 1η Ιανουαρίου.

ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ Ο ΘΕΟΛΟΓΟΣ

- 329: Ο Γρηγόριος γεννιέται στην Αριανζό της Ναζιανζού της Καππαδοκίας στη Μ. Ασία. Ο πατέρας του ήταν ο επίσκοπος Γρηγόριος και η μητέρα του η Νόννα.
- 329-346: Περνά τα παιδικά του χρόνια κοντά στους γονείς του και με τις φροντίδες της μητέρας του ενδυναμώνει την πίστη και την αρετή του.
- 346-359: Σπουδάζει στην Καισάρεια της Καππαδοκίας, στην Καισάρεια της Παλαιστίνης, στην Αλεξάνδρεια και στην Αθήνα. Στην Αθήνα συνδέεται με βαθιά φιλία με το Βασίλειο. Ήταν πράγματι μια ψυχή σε δύο σώματα.
- 360: Επιστρέφει στην πατρίδα του και βαπτίζεται.
- 361-364: Ασκείται στην έρημο του Πόντου μελετώντας 4 βιβλία: τα βιβλία της Φύσεως, της ατομικής του ζωής, της Αγίας Γραφής και των συγγραμμάτων του σοφού Ωριγένη.
- 365: Χειροτονείται διάκονος και κατόπιν πρεσβύτερος από τον πατέρα του.
- 372: Γίνεται επίσκοπος Σασίμων.
- 380: Γίνεται αρχιεπίσκοπος Κωνσταντινούπολης και αγωνίζεται εναντίον των αιρετικών. Στο ναό της Αγίας Αναστασίας εκφώνησε τους περίφημους πέντε θεολογικούς λόγους, που δίκαια του έδωσαν τον τίτλο του Θεολόγου.
- 381: Η Β΄ Οικουμενική Σύνοδος τον αναγνωρίζει πρόεδρό της. Καταπολεμά την αίρεση του Μακεδόνιου.

- 382: Παραιτείται από αρχιεπίσκοπος Κωνσταντινούπολης για να μη δημιουργηθούν φιλονικίες με τους λίγους επισκόπους που τον φθονούν.
- 382-389: Επιστρέφει στη Ναζιανζό και αφοσιώνεται στη μελέτη της Γραφής, την προσευχή και τη συγγραφή. Από τα πολλά ποιήματα που έγραψε τότε, σώζονται 408.
- 390: Πεθαίνει. Η μνήμη του γιορτάζεται στις 25 Ιανουαρίου.

ΙΩΑΝΝΗΣ Ο ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΣ

- 345-375: Ο Ιωάννης γεννιέται στην Αντιόχεια της Συρίας. Έμεινε ορφανός από πατέρα. Την ανατροφή του ανέλαβε η μητέρα του Ανθούσα. Σπούδασε ρητορική και φιλοσοφία με δάσκαλο το Λιβάνιο. Εξάσκησε επιτυχώς το επάγγελμα του δικηγόρου.
- 375-381: Πεθαίνει η μητέρα του. Μονάζει σ' ένα μοναστήρι στα βουνά της Αντιόχειας.
- 381-385: Χειροτονείται διάκονος από τον επίσκοπο Άγιο Μελέτιο. Συγγράφει και ασχολείται με φιλανθρωπικά έργα.
- 386-397: Χειροτονείται πρεσβύτερος από τον επίσκοπο Φλαβιανό. Κηρύσσει το Θείο Λόγο. Σώζονται 1000 ομιλίες του.
- 398-403: Ενθρονίζεται επίσκοπος Κωνσταντινούπολης στο ναό της Αγίας Σοφίας. Αγωνίζεται κατά των αιρέσεων και ενδιαφέρεται για την κάθαρση του κλήρου.
- 403: Οι εχθροί του τον καθαιρούν αντικανονικά και παράνομα. Ο λαός τον υποστηρίζει. Επιστρέφει θριαμβευτής.
- 404-407: Υπογράφεται νέο διάταγμα εξορίας. Στον Καύκασο γράφει 240 επιστολές.
- 438: Πεθαίνει στα Κόμανα, όπου και ετάφη. Στις 27 Ιανουαρίου έγινε πανηγυρικά η ανακομιδή των λειψάνων του στην Κωνσταντινούπολη, όταν αυτοκράτορας ήταν ο Θεοδόσιος ο Β΄ ο Μικρός.

ΥΜΝΟΣ ΣΤΟΥΣ ΤΡΕΙΣ ΙΕΡΑΡΧΕΣ του Κώστα Παπαδημητρίου

Των Τριών Ιεραρχών τη γιορτή
ας γιορτάσουμε, αδέρφια, και πάλι
ειν' ημέρα ουράνια αυτή
ειν' η μέρα για μας η μεγάλη.

Κι ας ζητήσουμε τώρα κι εμείς
απ' τα δώματα πάνω τα θεία
να σκορπίσουν στη γη και οι Τρεις
μια ακτίδα απ' την άγια σοφία.

.....
Και τα μάτια ας στραφούν ψηλά
στους δασκάλους της θείας σοφίας
κι ας ψαλλεί από χείλη πολλά
παναρμόνιος ήχος λατρείας.

Της σοφίας αυτής τ' άγιο φως
θα 'ναι ακοίμητο μέσ' στην ψυχή μας
θα 'ναι πάντα για μας θησαυρός
και καλός οδηγός στη ζωή μας.

Κοκκίνης, Σπ., (1980). *Σχολική Ποιητική Ανθολογία*, Αθήνα, εκδ. Εστίας, σ. 94

ΤΩΝ ΤΡΙΩΝ ΙΕΡΑΡΧΩΝ της Τούλας Τρυφωνοπούλου-Θεοδόση

Αστέρια τρία λαμπερά και ποταμοί σοφίας
στης Γνώσης το στερέωμα τα μύρα τους σκορπούν.
Και κάτω από τη λάμψη τους με ύμνους αγνής λατρείας
να φωτιστούν, ολόθερμα τα νιάτα λαχταρούν.

Γιαννόπουλος, Θ., (ΧΧ). *Νεότερη Σχολική Ανθολογία*, Αθήνα, εκδ. Τεγόπουλος – Νίκας, σ. 155

ΑΛΛΑ ΣΟΦΑ ΛΟΓΙΑ ΑΠΟ ΤΟΥΣ ΜΕΓΑΛΟΥΣ ΤΟΥ ΠΝΕΥΜΑΤΟΣ

Διαβάζεις ό,τι τύχει; Είναι ντροπή τις βλαβερές τροφές να τις αποφεύγουμε και τα βιβλία, που τρέφουν την ψυχή μας, να μην τα διαλέγουμε.

Μέγας Βασίλειος

Πρώτα απ' όλα να φοβάσαι το Θεό και να τιμάς τους γονείς σου, να επαινείς τους ιερείς και να σέβεσαι τους γέροντες.

Γρηγόριος ο Θεολόγος

Χείλη σοφά πεντάγλυκους στάζουν λόγους, πικρόχολον όμως στόμα μάχες χύνει προς τα έξω.

Γρηγόριος ο Θεολόγος

Τη γλώσσα σου καλό είναι να τη συγκρατείς, γιατί ευκολότερα κάνει ζημιά. Κι όσο ευκολότερα κινείται, τόσο μικρότερο είναι το κέρδος της.

Γρηγόριος ο Θεολόγος

Θα πω για κάποιον ότι με αγαπάει, όχι μόνο όταν με επαινεί, αλλά κι όταν με ελέγχει για να με διορθώσει.

Ιωάννης ο Χρυσόστομος

Δεν έχει τόση αξία το να γεννηθεί κανείς από μεγάλους σε πλούτο και σε αξίωμα, όσο το να γίνει ο ίδιος μεγάλος.

Ιωάννης ο Χρυσόστομος

Οι Τρεις Ιεράρχες:
Θρησκευτικά Γ' Δημοτικού - Ο Θεός στη ζωή μας

ΚΑΘΕ ΣΤΙΧΟΣ ΚΑΙ ΜΙΑ ΣΥΜΒΟΥΛΗ

- Ά**ρχιζε πάντα απ' το Θεό και πάντα τέλειωνε μαζί του.
Βίου το κέρδος είναι αυτό: τη μέρα σου καλά να τελειώνεις.
Γνώριζε όλα τα καλά τα έργα των δικαίων.
Δεινόν το να πεινάει κανείς, μα φοβερότερος ο πλούτος ο παράνομος.
Ευεργετείς; Μάθε λοιπόν πως το Θεό μιμείσαι.
Ζήτα απ' το Θεό να σου είναι σπλαχνικός σαν όμως εύσπλαχνος είσαι και συ.
Η σάρκα η ανθρώπινη να συγκρατείται πρέπει και να δαμάζεται γερά.
Θυμό χαλίνωνε, μην πέσεις έξω από τη λογική.
Ίσια, ψηλά το βλέμμα σου.
Κλειδί στα αυτιά να βρίσκεται, το γέλιο σου να 'ναι σεμνό.
Λυχνάρι να πορεύεται η λογική μπροστά από κάθε έργο σου.
Μη σου γλιστράει κάτω απ' ότι φαίνεται εκείνο που υπάρχει.
Να ερευνάς τα πάντα με το νου, όμως να πράττεις όσα επιτρέπονται.
Ξένος πως είσαι μάθε το καλά. Γι' αυτό τίμα τους ξένους.
Όταν στη γαλήνη ταξιδεύεις, τότε να θυμάσαι τη φουρτούνα.
Πάντα να δέχεσαι ευχάριστα, όσα απ' το Θεό προέρχονται.
Ραβδί να σε χτυπά του δίκιου καλύτερα, παρά ο κακός να σε τιμά.
Στις θύρες των σοφών να πηγαίνεσαι. Μακριά από τις θύρες των πλουσίων.
Το μικρό, μικρό δεν είναι, όταν σε κάτι μέγα οδηγεί.
Υβριν χαλίνωνε, μακριά απ' την έπαρση, μέγας σοφός να γίνεις.
Φυλάξου συ απ' το πέσιμο, σαν όμως άλλος πέσει, μη γελάς.
Χάρισμα το να σε φθονούν, αίσχος και μέγα, να φθονείς εσύ.
Ψυχή που στο Θεό προσφέρεται, είναι η καλύτερη θυσία.
Ω, ποιος θα τα φυλάξει όλα αυτά; αυτός και θα σωθεί.

Ποίημα του Αγίου Γρηγορίου του Θεολόγου από τη συλλογή του «Ηθικά»

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Παγκόσμιο Βιογραφικό Λεξικό, Εκδοτική Αθηνών 1990-1991 (Τόμοι 2,3,4)
 Εγκυκλοπαίδεια Πάπυρος Λαρούς Μηριτάνικα
Τα Ιερά Παλλάδια της Ορθοδοξίας, Εκδόσεις Μίλητος
 Μπαμπινιώτης, Γ, «Γλώσσα και Παιδεία στους Τρεις Ιεράρχες», Αθήνα
Εφημερίδα Ελευθεροτυπία, 19 Ιανουαρίου 2003
 Περιοδικό ΤΟΛΜΗ, Τεύχος 37-Ιανουάριος 2004
 Περιοδικό ΑΚΤΙΝΕΣ, Τεύχος 67-Ιανουάριος 2004
Περιοδικό Ελληνοχριστιανική Αγωγή, Τεύχος 497-Ιανουάριος 2003
 Μητρ. Νεαπόλεως Φιλίππων και Θάσου, (1968). *Μεγάλες Μορφές της Εκκλησίας*, Αθήνα, Εκδ. Μ.Πεχλιβανίδης
 Χρυσόστομος, Ι, (1996). *Παιδαγωγική Ανθρωπολογία* Τόμος Δ'. Αθήνα, Χαρώνη
 Σουλ. Έργο, (1976). *Ελληνική Πατρολογία*, Αθήνα, Εκδ. Κυρομάνος, 5 Τόμοι
 Γιαννόπουλος Θ, (1978). *Νεώτερη σχολική ανθολογία*, Αθήνα, Εκδ. Τεγόπουλος-Νίκας, σσ.163-170

ΣΥΝΘΕΣΕΙΣ ΤΩΝ ΠΑΙΔΙΩΝ

Οι δημιουργικές συνθέσεις των μαθητών μπορεί να είναι ατομικές σκέψεις, εκθέσεις και ιδέες τους ύστερα από παρατήρηση, συζήτηση, προβληματισμό και έρευνα. Μπορεί επίσης να είναι εικαστικές, μουσικές ή άλλες πρωτότυπες προτάσεις καλλιτεχνικής έκφρασης στο πλαίσιο μιας πολιτιστικής εκδήλωσης.

Όλες οι γιορτές μπορούν να δώσουν το ερέθισμα στους μαθητές να δημιουργήσουν τις δικές τους συνθέσεις και να τις παρουσιάσουν με το προσωπικό τους ύφος. Ιδιαίτερα οι σύγχρονες επέτειοι, όπως η Παγκόσμια Ημέρα του Παιδιού, του Περιβάλλοντος ή της Ειρήνης, που σχετίζονται άμεσα με τα δικαιώματα του παιδιού και τη ζωή του σε έναν καλύτερο κόσμο, ευαισθητοποιούν περισσότερο το μαθητή.

Πώς συνθέτουν οι μαθητές

- Αφού παρουσιασθεί το θέμα, οι μαθητές συλλέγουν και σχολιάζουν σχετικές φωτογραφίες ή βλέπουν ανάλογο βίντεο. Γίνεται μια εισαγωγική συζήτηση και καταγράφονται οι πρώτες ιδέες.
- Ο δάσκαλος στηρίζει το έργο των μαθητών παρέχοντας τα βιβλία, τις πηγές, τα υλικά που χρειάζονται και βοηθά στις τεχνικές δυσκολίες.
- Οι μαθητές γνωρίζουν τα κριτήρια συλλογής, επεξεργασίας και παρουσίασης από την αρχή.
- Κάθε μαθητής επεξεργάζεται το θέμα με βάση τα ενδιαφέροντά του και τις δεξιότητές του. Ενδεικτικά μπορεί να το αποδώσει από την πλευρά της Λογοτεχνίας διαβάζοντας σχετικά κείμενα ή αποσπάσματα και με το κατάλληλο ερωτηματολόγιο συνθέτει το δικό του κείμενο ή ποίημα. Μπορεί να το επεξεργαστεί από την πλευρά της Φωτογραφίας (ατομικά ή ομαδικά) συλλέγοντας σχετικές φωτογραφίες από περιοδικά και εφημερίδες, τις οποίες επιλέγει και σχολιάζει, γράφοντας τις λεζάντες. Μπορεί να ζωγραφίσει αντίστοιχες εικόνες και να τις σχολιάσει γραπτώς για να καταλάβουν οι υπόλοιποι συμμαθητές του τα συναισθήματά του, όπως τα αποτύπωσε στο έργο του. Όλα τα έργα αναρτώνται στα ταμπλό της τάξης για να τα δουν όλοι οι μαθητές. Μπορεί να ψάξει «ηλεκτρονικά» στο internet και να συγκεντρώσει σχετικές πληροφορίες. Οι μαθητές μπορούν επίσης να συνθέσουν μουσικές προτάσεις ατομικές ή ομαδικές και να φτιάξουν την ορχήστρα τους με κανονικά ή αυτοσχέδια όργανα. Μπορούν τέλος να δημιουργήσουν μια θεατρική ομάδα, να επεξεργαστούν ένα απόσπασμα από το σχετικό έργο κάνοντας πρόβες και να το παρουσιάσουν στους υπόλοιπους μαθητές.
- Κατά τη διάρκεια της έρευνας γίνεται αξιολόγηση και συνεχής ανατροφοδότηση του έργου τους.
- Οι μαθητές γράφουν το πρώτο κείμενο ή κάνουν τις πρώτες μουσικές, εικαστικές και θεατρικές προτάσεις. Ο δάσκαλος βλέπει την πρώτη εργασία, σημειώνει τα αδύνατα σημεία της και τα συζητά με τους μαθητές. Μέσα από τη διαδικασία αυτή ανατροφοδοτείται η σκέψη των μαθητών μέχρι να καταλήξουν στο τελικό έργο.
- Οι μαθητές παρουσιάζουν την εργασία τους στους συμμαθητές τους ή στους μαθητές άλλων τάξεων ή σε εκδήλωση του σχολείου.

- Μπορεί να γίνει αντιπαράθεση επιχειρημάτων (debate) ανάμεσα σε δυο ή περισσότερους μαθητές. Οι υπόλοιποι θα τους κρίνουν και θα τους αξιολογήσουν συμπληρώνοντας ειδικό φύλλο αξιολόγησης.
- Ακολουθεί αξιολόγηση όλης της παρουσίασης με συγκεκριμένα κριτήρια και συζήτηση των μαθητών με τα δυνατά και τα αδύνατα σημεία του προγράμματος. Ο δάσκαλος μόνο συντονίζει τα συζήτηση.

Πώς χρησιμοποιούνται οι συνθέσεις των παιδιών στη σχολική γιορτή

- Οι γραπτές συνθέσεις των μαθητών, πεζά, ποιήματα και μικρά σκετσάκια, πλαισιώνουν μια εκδήλωση. Οι μαθητές διαβάζουν εκφραστικά τις εργασίες τους και συμμετέχουν ενεργά δίνοντας τη δική τους δημιουργική πνοή στην εκδήλωση.
- Η ανάγνωση των κειμένων και η απαγγελία των ποιημάτων συνοδεύεται από μουσικές προτάσεις άλλων μαθητών.
- Οι εικαστικές και φωτογραφικές συνθέσεις είτε αναρτώνται στα ταμπλό που είναι επί σκηνής είτε γίνονται διαφάνειες.

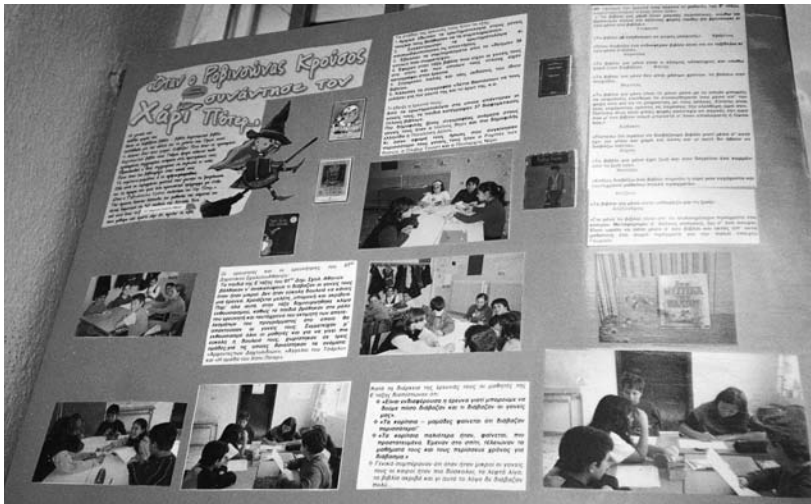
Γράμμα στη Μητέρα

Ράνια, μαθήτρια Ε΄Τάξης

Μητέρα, μια τόσο μικρή λέξη που κρύβει μέσα της πολλά συναισθήματα. Στοργή, κατανόηση, αγάπη, ζεστασιά, προφύλαξη, είναι μόνο μερικά απ' αυτά. Σκέφτομαι τα μικρά πουλάκια και τα παρομοιάζω με μένα, που με στοργή κι αγάπη τα φυλάει η μητέρα τους. Σε όλα τα βήματά τους είναι δίπλα τους. Τα παίζει, τους μαθαίνει να πετούν και πώς να προφυλάσσονται από τους κίνδυνους, τα διδάσκει πώς να ζήσουν για να επιβιώσουν. Ακόμα και την ώρα του αποχωρισμού, τότε που μεγαλώνει το πουλάκι και πρέπει να φύγει, ακόμα και τότε η μητέρα δεν το ξεχνάει και συνεχίζει και νοιάζεται γι' αυτό όσο τίποτα άλλο στον κόσμο.

Θυμάμαι τον εαυτό μου, πόσες φορές βρήκα καταφύγιο στη ζεστή αγκαλιά της μαμάς, μετά από μια στεναχώρια. Πόσες φορές με παρηγόρησε στη γεμάτη αγάπη, ζεστή, αγκαλιά της. Η μητέρα μου έχει κάνει για μένα παρά πολλά, έχει δώσει ό, τι μπορούσε και ακόμα παραπάνω σε μένα. Τις νύχτες που ήμουν άρρωστη καθόταν ξάγρυπνη μέχρι να μου πέσει ο πυρετός, και τότε την κοιτούσα βαθιά στα μάτια και αισθανόμουν αμέσως πολύ καλύτερα. Ακόμα, πολλές φορές έχει στερηθεί πράγματα για να μπορώ να έχω αυτό που επιθυμώ. Όλα αυτά είναι μόνο μερικά παραδείγματα της αγάπης μιας μητέρας. Παρόλα αυτά όλα είναι απλώς μια σταγόνα στον ωκεανό, ένας κόκκος άμμου σε μια παράλια, μπροστά στην αγάπη μιας μητέρας για το παιδί της. Πολλές φορές μου έχει τύχει να μου μιλήσει άσχημα η μανούλα μα ποτέ δεν υπέθεσα ότι δεν με αγαπά. Γιατί και αυτή είναι πάνω απ' όλα άνθρωπος με αδυναμίες και ελαττώματα, και έχει να σκεφτεί χιλιάδες πράγματα και έτσι αυτή η κίνησή της είναι απλώς ασυλλόγητη και βεβιασμένη. Όμως, ακόμα και αν δεν συμβαίνει αυτό, τότε με την παρατήρησή της θέλει το καλό μου και μόνο, θέλει να με προφυλάξει και να με κάνει την επόμενη φορά να μην υποπέσω στο ίδιο σφάλμα.

Μητέρα, μ' αγαπάς και σ' αγαπώ όσο τίποτα άλλο, και θα ήθελα να με συγχωρέσεις για όλες εκείνες τις σφαλμένες κινήσεις, σκέψεις και θα ήθελα προκαταβολικά να σου ζητήσω συχώρεση για ό, τι μπορεί να κάνω, αλλά να ξέρεις πως πάντα σ' αγαπώ.

91ο Δημοτικό Σχολείο Αθηνών

<p>ΝΑΝΟΥΡΙΣΜΑ</p>	<p>ΜΑΝΑ</p>	<p>ΑΝ ΖΗΤΟΥΣΑ ΜΙΑ ΕΥΧΗ</p>
<p>Μαρία, Ε'τάξη</p> <p>Κοιμήσου μωρουδάκι μου μικρό μου αγγελούδι και στο όνειρό σου βρίσκομαι μ' ένα γλυκό τραγούδι.</p> <p>Κοιμήθηκε κοιμήθηκε και μοιάζει με φεγγάρι κοιμήθη το παιδάκι μου σ' άσπρο μαξιλάρι.</p>	<p>Χριστός, Δ'τάξη</p> <p>Μάνα είναι η αγάπη που προσμένει το παιδί. Μάνα είναι η αγάπη που σε φέρνει στη ζωή.</p> <p>Μάνα είν' να ξεφυχήσει δίπλα στο μικρό παιδί. Μάνα θυσιάζει όλα στο δικό της το παιδί.</p>	<p>Πέτυ, Δ'τάξη</p> <p>Αν ζητούσα μια ευχή θα 'ταν για τη Γη, για να ζήσει με ειρήνη με αγάπη και γαλήνη.</p> <p>Μάνα! Μάνα Γη! Σε πικράνανε πολύ με πολέμους με κακίες σκοτωμούς και αδικίες.</p> <p>Μάνα! Μάνα Γη! Σε ποτίσαμε πολύ Μ' αίμα και με απληστίες τσακωμούς και κολακείες.</p> <p>Αν ζητούσα μια ευχή θα 'ταν για τη Γη, για να ζήσει με ειρήνη με αγάπη και γαλήνη</p>

Η λαϊκή αφήγηση είναι ο λαϊκός προφορικός λόγος που έχει διασωθεί μέσα στο πέρασμα του χρόνου. Τα παραμύθια, οι παραδόσεις, τα έθιμα είναι συλλογικές αναπαραστάσεις που εκφράζουν τις παραδοσιακές νοοτροπίες, ενώ ταυτόχρονα αποτελούν ατομικές μαρτυρίες από τη ζωή ενός ανθρώπου παλιότερης εποχής.

Η λαϊκή αφήγηση θα παίξει ιδιαίτερο ρόλο σε μια επέτειο τοπικού χαρακτήρα ή μια παραδοσιακή γιορτή. Ειδικά το **παραμύθι**, λόγω της στενής του σχέσης με το παιδί και τα ενδιαφέροντά του, μπορεί να αποτελέσει ένα πρωτογενές υλικό για διάφορες πολιτιστικές εκδηλώσεις. Αν μάλιστα επιχειρήσουμε να παρουσιάσουμε αφήγηση του παραμυθιού από γνωστό **αφηγητή παραμυθά**, η εκδήλωση μπορεί να εξελιχθεί σε μια συναρπαστική εμπειρία για τα παιδιά.

Η αφήγηση, συνδυάζοντας προφορικό λόγο και ενεργοποίηση της παράδοσης από τη μια και αυτοσχεδιαστική ικανότητα παρουσιάσής του στο σύγχρονο ακροατήριο από την άλλη, λειτουργεί με πολλαπλό τρόπο στο πολιτιστικό μας δρώμενο.

Τα **έθιμα** μπορούν να πλαισιώσουν την εκδήλωση είτε ως μέρος ενός πολιτιστικού προγράμματος είτε συνοδεύοντας ένα δρώμενο σε μια τοπική ή θρησκευτική γιορτή.

Η αφήγηση μπορεί να συνοδευθεί από την ανάλογη παραδοσιακή μουσική. Επίσης, οι μαθητές μπορούν να φορέσουν τοπικές ενδυμασίες παρουσιάζοντας το πρόγραμμα.

ΛΑΪΚΕΣ ΑΦΗΓΗΣΕΙΣ

«Βλάχικος γάμος», δρώμενο 5ου Ολοήμερου δημοτικού σχολείου Γαλατσίου, Ε' τάξη 2002

Έθιμα Χριστουγέννων

ΧΡΙΣΤΟΨΩΜΟ-ΦΩΤΙΑ

Σύμβολο της μεγάλης γιορτής των Χριστουγέννων είναι **το χριστόψωμο**. Το σχήμα του συνήθως είναι στρογγυλό, υπάρχουν όμως οι κατά τόπους διαφοροποιήσεις. Σε ορισμένα μέρη κατασκευάζουν ένα μεγάλο κουλούρι (η Φάτινη) και στη μέση του πλάθουν ένα μικρότερο (ο ίδιος ο Χριστός). Το έθιμο αυτό είναι ριζωμένο στους αγρότες και τους τσοπάνηδες. Η τοπική παράδοση καθορίζει και τη διακόσμησή του. Συνήθως στη μέση της επιφάνειάς του κολλούν ένα σταυρό από ζυμάρι, στο κέντρο και στις άκρες του βάζουν καρύδια και αμύγδαλα, σύμβολα της πλούσιας καρποφορίας. Τα σχέδια έχουν και συμβολική σημασία και είναι ανάλογα με την ασχολία του νοικοκύρη. Στο χριστόψωμο του γεωργού υπάρχουν βόδια, αλέτρι και αλώνι, ενώ στου τσοπάνη υπάρχουν πρόβατα, κατσίκια και σάνη. Το χριστόψωμο παίρνει ξεχωριστή θέση στο χριστουγεννιάτικο τραπέζι, που λέγεται και «τραπέζι της Παναγιάς» (Βλέπε: Λουκάτος, Δ, (1979). *Χριστουγεννιάτικα και των Γιορτών*, Αθήνα, Εκδ. Φιλιππότης).

Άλλο έθιμο του Δωδεκαημέρου είναι το άναμμα **της φωτιάς** που συνδέεται με τον εξευμενισμό των **καλικάντζαρων**. Σύμφωνα με τις λαϊκές παραδόσεις, οι καλικάντζαροι όλο ο χρόνο πελεκούν το δέντρο που βαστά τη γη, αλλά, μόλις πάνε να το κόψουν, έρχεται ο Χριστός και το δέντρο ξαναγεννιέται. Κατά τη διάρκεια του Δωδεκαημέρου τα δαιμόνια αυτά ανεβαίνουν στη γη και πειράζουν τους ανθρώπους, οι οποίοι προσπαθούν να τα απομακρύνουν με αποτρεπτικά μέσα. Ένα σημαντικό μέσο είναι η φωτιά που καίει στην εστία του σπιτιού μέρα νύχτα όλη αυτή την περίοδο. Σε μερικά μέρη τοποθετούν στο τζάκι ξύλα από καρποφόρα δέντρα τελώντας το «πάντρεμα της φωτιάς».

Έθιμα Πρωτοχρονιάς

ΤΟ ΡΟΔΙ

Σε πολλά μέρη της Ελλάδας κρεμούσαν στο κάθε σπίτι, από το φθινόπωρο, ένα ρόδι. Την ώρα που αλλάζει ο χρόνος, πετάνε και σπάνε στην εξώπορτα του σπιτιού ένα ρόδι και μπαίνουν μέσα στο σπίτι με το δεξί κόνοντας το ποδαρικό, ώστε ο καινούριος χρόνος να τα φέρει όλα καλότυχα.

Σε πολλές περιοχές δίνουν μεγάλη σημασία στο ποδαρικό. Προτιμούν να μπει στο σπιτικό τους μικρό παιδί με χαρούμενο πρόσωπο. Αποφεύγουν να μπουν πρώτοι οι αγέλαστοι, οι αρρωστιάριδες, οι γρουσουζήδες, γιατί φοβούνται πως ο χρόνος δε θα είναι χαρούμενος.

1ο Δημοτικό Σχολείο Βριλησσίων

Ο ΑΪ - ΒΑΣΙΛΗΣ

Τα χαράματα της Παραμονής τα παιδιά ξυπνούν τις γειτονιές με τις χαρούμενες φωνές τους και το γνώριμο τραγούδι: «Αρχιμηνιά κι αρχιχρονιά, ψηλή μου δενδρολιβανιά...».

Η εορταστική μετάβαση από τον παλιό στον καινούριο χρόνο γίνεται τα μεσάνυχτα, που κόβουν τη βασιλόπιτα και όλοι αγωνιούν ποιος θα είναι ο τυχερός που θα του τύχει το φλουρί.

Οι παλιοί Αθηναίοι περίμεναν τον Αϊ - Βασίλη από το βράδυ της Παραμονής και έστρωναν ένα μεγάλο τραπέζι με τα πιο εκλεκτά φαγητά και γλυκίσματα. Σύμφωνα με την παράδοση, ο Αϊ - Βασίλης ήταν κουρασμένος από το μακρινό ταξίδι του και όλη η οικογένεια έπρεπε να τον φιλοξενήσει και να τον περιποιηθεί. Και σήμερα όμως τα παιδιά σ' όλη τη γη περιμένουν τον Αϊ - Βασίλη και αφήνουν μια μεγάλη κάλτσα δίπλα στο τζάκι, για να τη γεμίσει με τα δώρα του.

Τοπικά Έθιμα Λαϊκής Λατρείας

Μπορούν να διαβαστούν σε γιορτές τοπικού χαρακτήρα ή άλλες εκδηλώσεις (πολιτιστικά προγράμματα κ.ά.). Επιλέξαμε έθιμα από διαφορετικά μέρη της Ελλάδας, με παράδοση ετών και - τα περισσότερα - με αρχαιοελληνικές ρίζες. Όλα σχεδόν έχουν σχέση με την καρποφορία και τη γοιμότητα της γης και τελούνται στις γιορτές της Άνοιξης.

Η αφήγησή τους μπορεί να συνδυαστεί είτε με αναπαράσταση λαϊκού δρώμενου είτε με χορευτικό αυτοσχεδιασμό.

ΠΡΩΤΟΜΑΓΙΑ

Τόπος του εορτασμού είναι οι αγροί και τα λιβάδια, η ολοπράσινη φύση στην εξοχή. Τη δροσιά της φύσης θέλουν να πάρουν οι άνθρωποι, όταν την Πρωτομαγιά κάθονται πάνω στα χορτάρια, κι οι γυναίκες πλένουν το πρόσωπό τους με δροσιά για να είναι δροσερές όλο το χρόνο. Η γιορτή του Μάη εκφράζει τη χαρά της ζωής, το τραγούδι των ανθρώπων είναι επίκληση στο Χρυσομάη που φέρνει την άνθηση στη φύση και στις καρδιές. Οι νέοι χορεύουν στις μυρωμένες πλαγιές του Αϊχριστόφορου Σιάτιστας τραγουδώντας «Μάη μ', Μάη μ', χρυσομάη μ'/ τι μας άργησες/ και δε φάνηκες/ να μας φέρης τα λουλούδια/ και την άνοιξη;» (Μέγας, Γ., (2003), *Ελληνικές Γιορτές και Έθιμα*, Εστία, γ' έκδοση στη δημοτική, Αθήνα, σσ.226-7)

Για τους αγρότες ο Μάης δεν είναι τα λουλούδια αλλά οι καρποί της γης, γι' αυτό στο Ρείσδере Σμύρνης έκοβαν απ' όλα τα πράγματα που έχουν καρπό (σιτάρι, κριθάρι, σικιά, αμυγδαλιά, σκόρδο, ροδιά κ.ά) και τα κρεμούσαν στην πόρτα από πάνω.

Στη Λέσβο οι γυναίκες σηκώνονται την Πρωτομαγιά πολύ νωρίς προτού βγει ο ήλιος, τους ξυπνάνε όλους και αμέσως τρώνε κάτι γλυκό για να μην τους «κουμπώσει ο γαίδαρος». Το Μάη γίνονται και τα μάγια. Βγαίνουν νεράιδες τα βράδια και παίζουν στις βρύσες. Βγαίνουν και του αγέρα τα δαιμόνια και σε παλαβώνουν (Νικήτας, Παν., (2001). *Λεσβιακά*, Μυτιλήνη, Τυπογραφείο Πασπάτη-Παράσχου).

Στον Άγιο Λαυρέντιο Βόλου ο Μάης ενσαρκώνεται στο Μαγιάπουλο, ένα παιδί στολισμένο με λουλούδια. Το συνοδεύουν χορός προσωπιδοφόρων τραγουδώντας τα Μαγιάπριλα τραγούδια τους στους δρόμους του χωριού, ενώ το Μαγιάπουλο χορεύει.

Το έθιμο με αναπαράσταση νεκρού κι ανάστασή του (με αρχαιοελληνική προέλευση) το βρισκαμε στο Ζαγόρι Ηπείρου. Λεγόταν «Ζαφείρη»: παιζόταν από τα κορίτσια του χωριού, που στόλιζαν με άνθη και πράσινα κλαδιά ένα παιδί, το Ζαφείρη (το Μαγιάπουλο), που έκανε τον πεθαμένο. Ύστερα κάθονταν τριγύρω και άρχιζαν να θρηνούν. Τέλος φώναζαν: «Σήκου, Ζαφείρη, σήκου!» και ο Ζαφείρης ανασταίνόταν. Το δρώμενο τελείωνε με κυκλικό χορό και πρωτοσυρτή το αγόρι. Στο έθιμο αυτό σώζεται η πανάρχαια μυθοπλασία που συνδέει το νεκρό με τη βλάστηση, με το σπόρο θαμμένο στη γη που βλασταίνει (Μέγας, Γ., (2003), *Ελληνικές Γιορτές και Έθιμα*, Εοτία, γ' έκδοση στη δημοτική, Αθήνα, σσ. 231-2).

Το ίδιο έθιμο τελείται στην Καστανία Στυμφαλίας και ονομάζεται Φουσκοδέντρι. Έχει την καταγωγή του στα Αδώνια των αρχαίων που τελούνταν την άνοιξη και συμβόλιζαν την ανάσταση της φύσης. Την περιγραφή του δίνει η Κατερίνα Κακούρη (Κακούρη, Κ, (1987). *Γενετική του Θεάτρου*, Αθήνα, εκδόσεις Μαυρομάτης και Σία, σ. 132). Οι χωρικοί την Πρωτομαγιά σχηματίζουν τύμβο, όπου τοποθετούν μια κοπέλα, το νεκρό «Φουσκοδέντρι». Το θρηνούν και το παρακαλούν: «Στον Κάτω Κόσμο που θα πας, στα Κάτω Μετερίζια, μην πιεις νερό της λησμονιάς και μας αλησμονήσεις». Στο τέλος το Φουσκοδέντρι ανασταίνεται και σέρνει τον κυκλικό χορό γύρω από το κενό μνήμα.

ΓΙΟΡΤΗ ΑΓΙΟΥ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ ΚΑΙ ΕΛΕΝΗΣ - ΑΝΑΣΤΕΝΑΡΙΑ

(Περιγραφή από Μέγα, Γ, (2003). *Ελληνικές Γιορτές και έθιμα της λαϊκής λατρείας*, Αθήνα, εκδ. Εοτία, γ' έκδοση στη δημοτική, σσ. 239-245)

Η μεγαλύτερη πανελλήνια γιορτή του Μαΐου. Ιδιαίτερη θέση έχουν τα έθιμα εορτασμού των Αγίων Κωνσταντίνου και Ελένης στο χωριό Κωστή Μακεδονίας. Το έθιμο των Αναστενάρηδων είναι χριστιανικό, αλλά διατηρεί και στοιχεία παλιάς εκστατικής λατρείας. Οι λάτρες του Αγίου Κωνσταντίνου που τους «πιάνει ο άγιος» λέγονται *αναστενάρηδες* και αποτελούν λατρευτικό θιάσο, με αρχηγό το γεροντότερο, τον *αρχιαναστενάρη*. Έδρα του θιάσου είναι το κονάκι, δωμάτιο στο σπίτι του αρχιαναστενάρη, όπου φυλάγονται κατά τον εορτασμό οι *Χάρες*, δηλαδή οι φορητές εικόνες των αγίων που τους παριστάνουν να χορεύουν (ο χορός πρωταρχικό στοιχείο λατρείας εδώ). Βασικά στοιχεία της γιορτής είναι η θυσία του ταύρου και ο χορός των πιστών.

Ο χορός των αναστενάρηδων τελείται στην πλατεία του χωριού, όπου ανάβουν μεγάλη φωτιά. Πάνω στα κάρβουνα χορεύουν οι λάτρες των αγίων με τη συνοδεία ορισμένων μουσικών οργάνων από το κονάκι (ιερό τύμπανο, λύρα, αυλός και άσκαυλος - γκάιντα). Άντρες και γυναίκες χορεύουν τον αντικριστό χορό κινούμενοι δεξιά και αριστερά, φωνάζοντας *εχ, εχ, ιχ, ιχ, ουχ, ουχ*. Όταν καταληφθούν από έκσταση, αρπάζουν τις εικόνες των Αγίων και τις κινούν πάνω κάτω, δεξιά και αριστερά. Όταν κορυφωθεί ο χορός, ορμούν τρέχοντας στα βουνά.

Έθιμα Αποκριάς

Οι Απόκριες, όπως παντού έτσι και στην Ελλάδα, είναι περίοδος ευθυμίας και διασκέδασης. Πριν από τη νηστεία και την ασκητεία της Μεγάλης Σαρακοστής, ο λαός αισθάνεται την ανάγκη να κά-

νει κάθε τρέλα. Γι' αυτό και παλιότερα η αρχή του Τριωδίου αναγγελλόταν είτε με πυροβολισμούς είτε με το δημόσιο τελάλη ή με τα τύμπανα.

Ακόμα Απόκριες σημαίνει φαγοπότι, σφακτάρι δηλαδή. Σφάζουν κυρίως γουρούνια και σε πολλούς τόπους εξετάζουν τα σπλάχνα τους και βγάζουν (κατά το αρχαίο έθιμο) μαντεύματα για το μέλλον. Το Τριώδιο διαρκεί τρεις βδομάδες: η πρώτη είναι που αρχίζουν και σφάζουν τους χοίρους και οποιοσδήποτε, ακόμα και φτωχός, πρέπει να φάει κρέας. Η δεύτερη είναι η «κρεατινή», δεν «κρατάμε» Τετάρτη και Παρασκευή. Τέλος η τρίτη είναι η «τυρινή», γιατί τρώμε κυρίως τυρί. Προπάντων το Τριώδιο γιορτάζεται από την Πέμπτη της Κρεατινής ή Τσικνοπέμπτη. Είναι η μέρα που καθένας θα σοκνίσει σπίτι του ή σε άλλο σπίτι και, άμα φάνε, γίνονται μασκαράδες, χορεύουν και τραγουδούν.

Οι μεταμφιέσεις τις Αποκριές συναντώνται σε όλη την Ελλάδα. Το όνομα των μεταμφιεσμένων διαφέρει από τόπο σε τόπο: *Κουδουνάτοι, Γιανίσαροι, Κουκούγεροι*, και το πιο κοινό *Μασκαράδες ή Καρνάβαλοι*.

Συνήθως ο όμιλος των μεταμφιεσμένων έχει τη μορφή της γαμήλιας πομπής, στην οποία εκτός από το γαμπρό και τη νύφη συμμετέχουν και η γριά προξενήτρα, ο γερο-νουνός κι ο Σταχτιάρης, που υπερασπίζεται το ζευγάρι μ' ένα σακούλι στάχτη. Η πομπή καταλήγει στην πλατεία, όπου παρωδείται η τελετή του γάμου.

Στη **Δερβίτσανη Θράκης** το απόγευμα της Τυρινής Κυριακής γίνονται όλα τα έθιμα του γάμου σε κωμική παράσταση. Αφού γίνει ο ψεύτικος γάμος στην πλατεία, χορεύουν και τραγουδούν όλα τα πρόσωπα και τέλος ξανάρχονται στην πλατεία, τυλίγουν έναν άνθρωπο με μια κάπα, τον μοιρολογούν με αστεία λόγια και κάνουν πως τον θάβουν. Σε μια στιγμή όμως ο νεκρός σηκώνεται και όλοι ξεσπούν σε χαχανίσματα (Μέγας, Γ., (2003), *Ελληνικές Γιορτές και Έθιμα*, τρίτη έκδοση στη δημοτική, Αθήνα, εκδ. Εστίας, σ. 120).

Αξιζει να αναφέρουμε το έθιμο-δράμα των **Καλόγερων** που τελείται τη Δευτέρα της Τυρινής στη **Βιζύη της Θράκης**, όπως το περιγράφει ο ποιητής Γ. Βιζυηνός στη Θρακική Επετηρίδα του 1897.

Τα πρόσωπα του δράματος είναι δύο καλόγεροι, η μπάμπω με το εφταμηνίτικο παιδί της, δύο κορίτσια ή νύφες, δύο κατοίβηλοι και δύο ζαπτιέδες, δηλαδή χωροφύλακες.

Πρωταγωνιστές είναι οι Καλόγεροι, που εκλέγονται κάθε τέσσερα χρόνια και είναι παντρεμένοι. Οι Καλόγεροι είναι ντυμένοι παραδοσιακά με περικεφαλαία από δέρμα αλεπούς και ραμμένα δέρματα ζαρκαδιών στο στήθος και τους ώμους, ενώ έχουν καλύψει τους μηρούς με δέρματα τράγου. Στο πρόσωπο φοράνε προσωπίο από δέρμα ζαρκαδιού ή τράγου με τρύπες στα μάτια και στο στόμα και έχουν κρεμασμένα κουδούνια στη ζώνη. Τέλος ο Αρχικαλόγερος έχει σαν όπλο ένα δοξάρι που όμως εκσφενδονίζει στάχτη. Ο δεύτερος Καλόγερος κρατά ένα φαλλόμορφο ραβδί. Τα κορίτσια (που τα

«Κουδουνάτοι»,
δρώμενο του Ολοήμερου
Δημοτικού σχολείου Γαλατσίου
(Δ' τάξη, 2003)

υποδύονται άγαμοι νέοι) φοράνε την τοπική ενδυμασία και είναι βαμμένα. Η Μπάμπω είναι παραμορφωμένη στο πρόσωπο, έχει κροκιδένια μαλλιά, καμπούρα και φορά κουρέλια. Οι Κασιόβελοι είναι φτωχικά ντυμένοι και μουτζουρωμένοι (γύφτοι). Τέλος οι Ζαπιέδες είναι οπλισμένοι και κρατάνε μια αλυσίδα για να δένουν όσους πιάνουν.

Τη Δευτέρα της Τυρινής οι Καλόγεροι με συνοδεία οργάνων μπαίνουν στις αυλές των σπιτιών και βλέπουν αν τα γεωργικά εργαλεία είναι στη θέση τους. Αν βρουν κάτι σε λάθος θέση, το παίρνουν και μόνο με κεράσματα το επιστρέφουν. Χορεύουν για την «Καλή Χρονιά», παίρνουν δώρα και συνεχίζουν γι' άλλο σπίτι. Ο θίασος καταλήγει στη πλατεία, όπου παίζεται το δράμα.

Οδηγίες παρουσίασης εθίμων

Τα έθιμα μπορεί:

- να παρουσιασθούν ως αφήγηση από τους μαθητές, με κατάλληλη μουσική υπόκρουση και τη συνοδεία σχετικού φωτογραφικού υλικού (προβολή διαφανειών).
- Να γίνουν μικρές αναπαραστάσεις δρώμενων, τα οποία σχετίζονται με τα έθιμα.
- Να παρουσιασθούν με τη μορφή του χορευτικού αυτοσχεδιασμού.
- Να μετατραπούν σε θεατρικούς διαλόγους και να παρουσιασθούν από τους μαθητές.

Ελληνικό Λαϊκό Παραμύθι

ΟΙ ΔΩΔΕΚΑ ΜΗΝΕΣ

Μέγας Γ., (1998), *Ελληνικά Παραμύθια*, Αθήνα, Εκδόσεις «Κολλάρος», σσ. 66-76

Υπόθεση

Μια φορά κι έναν καιρό, ήταν μια φτωχιά καλή γυναίκα που ξενοδούλευε σε μια πλούσια κακιά γυναίκα, για να θρέψει τα παιδιά της. Η πλούσια την έδιωξε και κείνη περιπλανιόταν απελπισμένη. Στο δρόμο συναντά δώδεκα παλικάρια (είναι οι Δώδεκα Μήνες), που τη ρωτάνε για το πώς περνάνε οι άνθρωποι με τους μήνες της άνοιξης, του καλοκαιριού, του φθινοπώρου και του χειμώνα. Η φτωχιά βρίσκει για όλους να πει μια καλή κουβέντα. Οι Μήνες ευχαριστημένοι της χαρίζουν ένα λαγήνι φλουριά. Όταν η πλούσια μαθαίνει τι έγινε, πηγαίνει κι αυτή και συναντά τα δώδεκα παλικάρια. Με την κακιά της όμως ψυχή αρχίζει να κακολογεί τους Μήνες. Έτσι εκείνοι της δίνουν την ανταμοιβή της, ένα λαγήνι με φίδια που την πνίγουν.

Δραστηριότητες προετοιμασίας

- Αυτοσχεδιασμοί
- Συγγραφή θεατρικών διαλόγων
- Μουσικές συνθέσεις
- Εικαστικές δημιουργίες
- Παραγωγή μαθηματικών προβλημάτων με το χρόνο
- Δημιουργία κατάλογου με τα προϊόντα της κάθε εποχής και τις γεωργικές ασχολίες
- Συζήτηση για τις επιπτώσεις της αλλαγής του καιρού στη ζωή των κατοίκων της υπαίθρου και της πόλης.

Πορεία δραματοποίησης του παραμυθιού

Ενδεικτικά, η πορεία που μπορούμε να ακολουθήσουμε είναι:

- Αφήγηση του παραμυθιού από το δάσκαλο
- Χωρισμός του παραμυθιού σε σκηνές και επισήμανση των δραματικών στοιχείων του
- Αυτοσχεδιασμοί από τους μαθητές πάνω στα θέματα των σκηνών
- Προσπάθεια συγγραφής από τους μαθητές αυτοσχεδίου διαλόγου (μέσα από τους αυτοσχεδιασμούς) της τρίτης σκηνής (με βάση τον παρακάτω ενδεικτικό διάλογο της δεύτερης σκηνής)
- Σκηνική παρουσίαση του παραμυθιού (σκηνικό, αντικείμενα, στοιχεία ενδυματολογικά, ήχος, μουσική, φωτισμός)

Παρουσίαση έργου

Το έργο μπορεί να παρουσιαστεί σε εκδήλωση για τα ελληνικά λαϊκά παραμύθια ή για τις εποχές. Επίσης, μπορεί να πλαισιώσει τη Γιορτή για την Παγκόσμια Ημέρα του Παιδιού.

ΣΚΗΝΕΣ

Μπορούμε να διακρίνουμε **τις σκηνές** του παραμυθιού.

Σκηνή 1^ο: Η φτωχιά γυναίκα ζυμώνει ψωμί στο σπίτι της αρχόντισσας και φτιάχνει κυλό στο δικό της. Χάνει τη δουλειά της και τα παιδιά της πεινούν.

Σκηνή 2^ο: Ξεκινά να λύσει το πρόβλημα και συναντά δώδεκα παλικάρια (τους Μήνες), που εκτιμούν τη συμπεριφορά της και της δίνουν ένα λαγήνι φλουριά.

Σκηνή 3^ο: Η πλούσια γυναίκα ζηλεύει, ψάχνει και βρίσκει τους Μήνες, που δυσαρεστούνται από τη συμπεριφορά της και την τιμωρούν.

ΑΥΤΟΣΧΕΔΙΑΣΜΟΙ

Το ζύμωμα του ψωμιού: Ένα κορίτσι ανασκουμπώνεται κι αρχίζει να ζυμώνει με κινήσεις ένα ψωμί. Αφήνει το ζυμάρι στα χέρια της που κρατά ψηλά, σταματά το ζύμωμα και το πάει στα παιδιά της. Πλένει τα χέρια της με νερό και κείνο το νερό το βράζει, γίνεται κυλός και το τρώνε τα παιδιά της.

Η πείνα των παιδιών: Πέντε παιδιά περιμένουν κλαίγοντας τη φτωχιά μάνα να τα ταΐσει. Μόλις μπαίνει, τρέχουν κοντά της και βλέποντας το ζυμάρι φωνάζουν χαρούμενα.

Μήνες της άνοιξης: Οι μαθητές μπορούν να ζωγραφίσουν κάτι σχετικό. Ακόμα να παίξουν τα λουλούδια και το ανθισμένο τοπίο.

ΣΚΗΝΗ 1η

Ο «παραμυθός» διαβάζει εκφραστικά.

ΜΙΑ ΦΟΡΑ κι ' έναν καιρό, μια χήρα γυναίκα και πολύ φτωχιά είχε πέντε παιδιά κι ήταν τόσο φτωχιά, πού δεν είχε στον ήλιο μοίρα. Και δεν εύρισκε και δουλειά για να δούλεψη, μόνο μια φορά την εβδομάδα την φώναζε μια αρχόντισσα γειτόνισσα της, και της ζύμωνε το ψωμί της και δεν της έδινε για τον κόπο της μηδεκάν ένα γωνιάδι ψωμί να πάη στα παιδιά της να φάνε μόν' έφευγε η καημένη με τα ζυμάρια στα χέρια κι ερχότανε στο σπίτι της κι εκεί τα έπλυνε με παστρικό νερό και κείνο το νερό το έβραζε και γινόταν κομμάτι σαν κυλός και τρώγανε τα παιδιά της. Και μ'

αυτόν το κυλό ήταν όλη την εβδομάδα χορτάτα, όσο να ξαναζυμώση πάλι η μάννα τους στην αρχόντισσα και να 'ρθη πάλι η μάννα τους με τα άνιφτα τα χέρια και να τους κάνη πάλι κυλό.

Και τα παιδιά της αρχόντισσας με τόσα και τόσα φαγιά, πολλά και παχιά, και με το αφράτο το ψωμί δε θρεβότανε, μόν' ήτανε σαν τσίροι. Τα παιδιά όμως της φτωχιάς θρεβότανε και παχαίνανε και ήτανε σαν μπαρμπουνάκια. Και σάστιζε κι η αρχόντισσα και το κάνε κουβέντα στις φιλενάδες της κι οι φιλενάδες της είπαν:

Θρέβονται και παχαίνουν τα παιδιά της φτωχιάς, γιατί παίρνει την τύχη των παιδιών σου στα χέρια της και την πηγαίνει στα δικά της τα παιδιά. Γι' αυτό κείνα παχαίνουν και τα δικά σου ξεπέφτουν και χαλούν.

Το πίστεψεν η αρχόντισσα και, όταν ήρθε η μέρα για να ζύμωση πάλι, δεν την άφησε τη φτωχιά να φύγη με άνιφτα χέρια, μόνο την έβαλε και νίφτηκε καλά - καλά, για ν' απομείνη η τύχη μέσ' στο σπίτι της. Κι 'ή φτωχιά ήρθε στο σπίτι της με τα δάκρυα στα μάτια.

Τα παιδιά της, άμα την είδαν και δεν είχαν τα χέρια της ζυμάρια, αρχίσανε να κλαίνε. Κι από ένα μέρος κλαίγανε τα παιδιά κι από τα ' άλλο η μάννα. Τέλος αυτή σα μεγάλη έκανε σίδερο την καρδιά της και μέρωσε και είπε στα παιδιά της:

Μερώστε, παιδιά μου, και μην κλαίτε και θα σας βρω κανένα κομμάτι ψωμί να σας φέρω.

Και πήγε από πόρτα σε πόρτα και τρώμαξε να βρη να της δώσουν ένα ξερογώνιαδο και το μούσκεψε καλά - καλά με το νερό και το μοίρασε στα παιδιά της, κι αφού φάγανε, τα έβαλε και πλαγιάσανε και κοιμηθήκανε. Κι αυτή απάνω τα μεσάνυχτα παίρνει τα μάτια της και φεύγει, για να μην ιδή τα παιδιά της να πεθαίνουν από την πείνα.

ΣΚΗΝΗ 2η

(Η φτωχιά γυναίκα συναντά τους 12 Μήνες)

Σεπ: Καλώς τη θείτσα!

Γυν: Γεια σας, παλικάρια!

Δεκ: Κάθισε. Πώς ήρθες στα μέρη μας;

Γυν: Παλικάρια μου, έχω βάσανα. Δεν έχω να ταΐσω τα παιδιά μου. Πεινάμε!

Φλεβ: Καλή μάννα, πάρε ψωμί, τυρί...φάε ό,τι θες.

Γυν: Ευχαριστώ, παιδιά μου!

Μάρ: Θείτσα, πώς σου φαίνεται ο Μάρτης..

Απρ: ...ο Απρίλης..

Μάης: ...και ο Μάης;

Γυν: Καλά περνάμε. Πρασινίζουν τα βουνά και οι κάμποι και η γη μοσχοβολά. Κελαποδούν τα πουλιά και οι ζευγιτές ετοιμάζουν τις αποθήκες τους.

Θερ: Τι γίνεται με το Θεριστή.

Αλων: ...με τον Αλωνιστή.

Αύγ: ...και με τον Αύγουστο;

Γυν: Και γι' αυτούς τους μήνες τίποτα κακό δεν έχουμε να πούμε, γιατί με τη ζέστα που κάνουν ωριμάζουν τα γεννήματα και τα οπωρικά. Τότε οι ζευγιτές θερίζουν τα σπαρτά και οι περιβολαρέοι μαζεύουν τα οπωρικά. Και οι φτωχοί χαίρονται, γιατί δεν χρειάζονται πολλά ρούχα το καλοκαίρι.

Σεπ: Πώς τα πάτε με το Σεπτέμβρη;

Οκτ: ...με τον Οκτώβρη;

Νοέμ: ....και με το Νοέμβρη;

- Γυν: Πολύ καλά τα πάμε. Μαζεύουμε τα σταφύλια και τα κάνουμε κρασί. Αυτοί οι μήνες μας ειδοποιούν πως έρχεται ο χειμώνας και φροντίζουμε για ξύλα, για κάρβουνα και για βαριά ρούχα.
- Δεκ: Πώς περνάτε με το Δεκέμβρη;
- Γεν: ...με το Γενάρη;
- Φλεβ: ...και με το Φλεβάρη;
- Γυν: Α!! Πολύ τους αγαπάμε, γιατί οι άνθρωποι το χειμώνα μαζεύονται μέσα στο σπίτι και ξεκουράζονται. Παιδιά μου, όλοι οι μήνες είναι άξιοι και καλοί, και ο καθένας κάνει τη δουλειά του, όπως προστάζει ο Θεός.
- Φλεβ: Άιντε τώρα, θείτσα, πάρε αυτή τη λαγήνα και πήγαινε να ζήσεις τα παιδιά σου.
- Γυν: Σας ευχαριστώ πολύ, καλά μου παλικάρια.

ΣΚΗΝΗ 3η

(Η πλούσια γυναίκα συναντά τους Δώδεκα Μήνες)

Με βάση το παρακάτω απόσπασμα από το παραμύθι τα παιδιά γράφουν το θεατρικό διάλογο της τρίτης σκηνής.

Καλώς την κοκόνα, πώς ήταν και καταδέχτηκες και μας ήρθες;

Είμαι φτωχιά, αποκρίθηκε, κι ' ήρθα να με βοηθήσετε.

Πολύ καλά, είπαν, πεινάς; Θέλεις να φας;

Όχι, σας ευχαριστώ, είπε, είμαι χορτάτη.

Πολύ καλά, είπαν τα παλικάρια, και πώς περνάτε στη χώρα;

Μη χειρότερα, αποκρίνεται.

Εμ, πώς περνάτε με τους μήνες; Ξαναρωτήσανε.

Πώς να περάσουμε, αποκρίθηκε εκείνη. Ο κάθε ένας τους έχει και την οργή του. Ενώ απ ' τον Αύγουστο είμαστε συνηθισμένοι, στη ζέστα, έρχεται μάνι - μάνι ο Σεπτέμβρης, ο Οκτώβρης κι ο Νοέμβρης και μας κρυώνουν και άλλον τον πιάνει παροξυσμός και άλλος πουντιάζει. Ύστερα μπαίνουν οι χειμωνιάτικοι οι μήνες, Δεκέμβρης, Γενάρης και Φλεβάρης και μας παγώνουν και γεμίζουν οι δρόμοι χιόνια και δε μπορούμε να βγούμε όξω και μάλιστα κείνος ο Κουτσοφλέβαρας! (Τ ' ακούει ο καημένος ο Φλεβάρης). Αμ ' κείνοι πάλι οι ξεμωραμένοι μήνες, Μάρτης, Απρίλης και Μάης! Δεν το νιώθουν πως είναι καλοκαιρινοί μήνες, μον ' θέλουν να κάνουν κι αυτοί σαν τους χειμωνιάτικους, ώστε αυτοί κατανοούν τον χειμώνα εννιά μήνες. Και δε μπορούμε να βγούμε όξω την Πρωτομαγιά να πιούμε τον καφέ με το γάλα και να κυλιστούμε στα χορτάρια. Ύστερα έρχονται οι μήνες Θεριστής, Αλωνιστής και Αύγουστος. Αυτοί πάλι έχουν μανία να μας πνίγουν στον ιδρωτα με τη ζέστα που κάνουν. Και μάλιστα απ ' τη ζέστα του Δεκαπενταύγουστου μας πιάνει παροξυσμός και έρχονται κι οι δριμες και μας χालνούν τ' ασπρόρουχα στις απλωστεριές. Τι να σας πω, παλικάρια. Περνούμε με τους μήνες (που να μη λαχαίνανε κατάρα) μια ζωή ξεσκισμένη.

ΣΚΗΝΙΚΟ – ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΑ – ΦΩΤΙΣΜΟΣ

Α. Το σπίτι της πλούσιας γυναίκας μπορεί να παρασταθεί συμβολικά με καλό τραπέζι και καρέκλες και ένα χαλί στο πάτωμα, ενώ το σπίτι της φτωχιάς γυναίκας με χαμηλό παλιό τραπέζι και σκαμπό, και στη φωτιά να βράζει ο κυλός. Φωτεινός φωτισμός με κόκκινο χρώμα στο πλουσιόσπιτο και χαμηλός κίτρινος φωτισμός στο φτωχικό.

Β. Ο χώρος των Δώδεκα Μηνών είναι μια τέντα, που είναι στρογγυλή και στη μέση κρέμεται ένας χάρτινος πολυέλαιος με 12 χάρτινες λαμπάδες. Κάτω από τον πολυέλαιο κρέμεται ένα χάρτινο τόπι. Ο φωτισμός είναι μπλε και κόκκινος.

ΚΟΣΤΟΥΜΙΑ

Μια πρόσφορη λύση για τα παιδιά είναι να παίξουν με τα χρώματα δηλώνοντας την κοινωνική τάξη των προσώπων. Έτσι η αρχόντισσα και τα παιδιά της μπορεί να φοράνε ρούχα με έντονα λαμπερά χρώματα, πολλές κορδέλες και πούλιες, ενώ η φτωχιά γυναίκα και τα πέντε παιδιά της φοράνε παλιά, ξέθωρα ρούχα.

Οι Μήνες είναι ντυμένοι με λινάτσες και μπορούν να διαφοροποιούνται με την ποσότητα των ρούχων και τα ανάλογα χρώματα εποχής. Ακόμη μπορεί να κρατούν στα χέρια τους συμβολικά τα προϊόντα που τους χαρακτηρίζουν. Οι Μήνες του καλοκαιριού μπορεί να είναι ντυμένοι με κίτρινο χρώμα και να κρατούν ξερά στάχια. Οι Μήνες του φθινοπώρου μπορεί να φοράνε ρούχα σε ανοικτό πράσινο χρώμα και να κρατούν από ένα τσαμπί σταφύλι. Του χειμώνα μπορεί να φοράνε άσπρη γούνα και να κρατούν μια πιστελίτσα κάστανα και καρύδια. Τέλος της άνοιξης μπορεί να είναι ντυμένοι με ρούχα σε βαθύ πράσινο και να κρατούν τρυφερά χορτάρια και άνθη.

ΜΟΥΣΙΚΗ

Οι μαθητές μπορούν να συνθέσουν αυτοσχέδια μουσική, ανάλογη με τους χαρακτήρες και τις συμπεριφορές της φτωχικής γυναίκας και της πλούσιας τόσο στις μεταξύ τους συναντήσεις, όσο και στη συνάντησή τους με τους Μήνες. Δημιουργούν απλά ρυθμικά σχήματα με ήχους από το σώμα τους (πόδια, χέρια, φωνή) ή από αυτοσχέδια μουσικά όργανα (που θα έχουν από πριν κατασκευάσει, δίνοντας το συμβολισμό της κάθε εποχής).

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Οι Δώδεκα Μήνες, από τη συλλογή *Ελληνικά Παραμύθια* του Γ. Α. Μέγα, ό. π., σσ. 66-74.

Οι Δώδεκα Μήνες από *Τα παραμύθια του τόπου μας*, Αθήνα, 1996, Εκδόσεις Σίγμα.

Γ. Ιακωβίδη, Αγαπημένη της γιαγιάς,
Συλ. Εθν. Πινακοθήκης

Οι Βιογραφίες είναι οι λεπτομερείς περιγραφές του βίου και των πράξεων πρώων της ιστορίας μας, καθώς και σημαντικών προσώπων της τέχνης και των γραμμάτων.

Τα Απομνημονεύματα είναι οι προσωπικές μνήμες ιστορικών προσώπων που έζησαν από κοντά γεγονότα της Ελληνικής Ιστορίας. Ο ακατέργαστος προφορικός λόγος του Έλληνα Μακρυγιάννη ή η αντρίκια φωνή του πρωτεργάτη της Επανάστασης Θεόδωρου Κολοκοτρώνη έρχονται να δώσουν στην εθνική μας γιορτή τον αντίλαλο εκείνων των μεγάλων στιγμών.

Οι Βιογραφίες μεγάλων λογοτεχνών, επιστημόνων και καλλιτεχνών με την κατάλληλη επιλογή και ανάδειξη στοιχείων τους από τους μαθητές μπορούν να πλαισιώσουν μια πολιτιστική εκδήλωση (π.χ. Αφιέρωμα σε ένα Λογοτέχνη).

Τα Απομνημονεύματα θα παρουσιασθούν σε αποσπασματική μορφή σε μια ιστορική επέτειο, με την αντίστοιχη μουσική – ηχητική κάλυψη.

«Είμαστε εις το εμείς»

Μακρυγιάννης, Ι., *Απομνημονεύματα του στρατηγού Ιωάννου Μακρυγιάννη*, (Πρόλογος- επιμέλεια Γ. Βλαχογιάννη), Αθήνα, χ. χ., Εκδ. Ιστορική Έρευνα

Ένα πράγμα μόνον με παρακίνησε κι εμένα να γράψω ότι τούτην την πατρίδα την έχομεν όλοι μαζί, και σοφοί και αμαθείς και πλούσιοι και φτωχοί και πολιτικοί και στρατιωτικοί και οι πλέον μικρότεροι άνθρωποι όσοι αγωνιστήκαμεν, αναλόγως ο καθείς, έχομεν να ζήσομεν εδώ. Το λοιπόν δουλέψαμεν όλοι μαζί, να την φυλάμεν κι όλοι μαζί και να μη λέγει ούτε ο δυνατός «εγώ» ούτε ο αδύνατος. Ξέρετε πότε να λέγει ο καθείς «εγώ»; Όταν αγωνιστεί μόνος του και φκιάσει ή χαλάσει, να λέγει «εγώ» όταν όμως αγωνίζονται πολλοί και φκιάσουν, τότε να λέμε «εμείς». Είμαστε εις το «εμείς» κι όχι εις το «εγώ». Και εις το εξής να μάθομεν γνώση, αν θέλομεν να φκιάσομεν χωριόν, να ζήσομεν όλοι μαζί.

Σχολιασμός

Ο Μακρυγιάννης με τη φράση του «αναλόγως ο καθείς» εννοεί πως κάθε Έλληνας προσέφερε στον αγώνα ό,τι μπορούσε ανάλογα με τις ικανότητές του και την ιδιότητά του. Άλλοι πολέμησαν, άλλοι προσέφεραν χρήματα για να αγοραστούν όπλα, άλλοι εμπύχωσαν με τα ποιήματα και τα κείμενά τους αγωνιστές και άλλοι βοήθησαν με διπλωματικό τρόπο. Έτσι η απελευθέρωση της πατρίδας είναι έργο τόσο της ατομικής, όσο και της συλλογικής προσπάθειας των Ελλήνων. Οι Έλληνες πολέμησαν γενναία και μονοιασμένα, και κέρδισαν την ελευθερία τους. Το διαχρονικό μήνυμα που στέλνει ο Μακρυγιάννης είναι πως μέσα από τη συνεργασία δημιουργούνται και προοδεύουν οι κοινωνίες και τα άτομα που τις αποτελούν. Αντίθετα, όταν η ατομική προσπάθεια έχει ως στόχο την επικράτηση του «εγώ», τότε είναι επικίνδυνη για την κοινωνία και καταστρέφει ό,τι η συλλογική προσπάθεια δημιουργεί.

Ομιλία στην Πνύκα

Κολοκοτρώνης, Θεόδωρος, *Απομνημονεύματα*

Παιδιά μου! Εις τον τόπο τούτο, οπού εγώ πατώ σήμερα, επατούσαν και εδημιουργούσαν τον παλαιό καιρό άνδρες σοφοί και άνδρες, με τους οποίους δεν είμαι άξιος να συγκριθώ, και ούτε να φθάσω στα ίχνη των...

Όταν αποφασίσαμε να κάμομε την Επανάσταση, δεν εσυλογοισθήκαμεν, ούτε πόσοι είμεθα, ούτε πως δεν έχομε άρματα, ούτε ότι οι Τούρκοι εβαστούσαν τα κάστρα και τας πόλεις, ούτε κανένας φρόνιμος μας είπε «πού πάτε εδώ να πολεμήσετε με σιταροκάραβα βατσέλα», αλλά, ως μια βροχή, έπεσε εις όλους μας η επιθυμία της ελευθερίας μας, και όλοι, και οι κληρικοί, και οι προεστοί, και οι καπεταναίοι, και οι πεπαιδευμένοι, και οι έμποροι, μικροί και μεγάλοι, όλοι εσυμφωνήσαμε εις αυτό το σκοπό, και εκάμαμε την Επανάσταση. Εις τον πρώτο χρόνο της Επαναστάσεως είχαμε μεγάλη ομόνοια, και όλοι ετρέχαμε σύμφωνοι...

Να δοθείτε εις τας σπουδάς σας, και καλλίτερα να κοπιάσετε ...παρά να μείνετε αγράμματοι. Η προκοπή σας και η μάθησή σας να μην γίνει σκερπάνι μόνο δια το άτομό σας, αλλά να κοιτάζει το καλό της Κοινότηας, και μέσα εις το καλό αυτό ευρίσκεται και το δικό σας...

Εις εσάς μένει να ισιάσετε και να στολίσετε τον τόπο, πρέπει να έχετε ως θεμέλια της πολιτείας την ομόνοια, την θρησκεία... και την φρόνιμον ελευθερία.

Πνύκα, 13 Νοεμβρίου 1838

Σχολιασμός

Ο μεγάλος ήρωας Θεόδωρος Κολοκοτρώνης απευθύνεται στους μαθητές και εκφωνεί το λόγο του με πατρική στοργή και ταπεινότητα. Θεωρεί τη νεολαία το ζωντανό κύτταρο της ελληνικής κοινωνίας και το μέλλον της χώρας. Προσπαθεί με την απλή λαϊκή του γλώσσα, τον ήπιο και μαρτυρικό του λόγο, με ζωντάνια και παραστατικότητα να συνδέσει την ιστορική διαδρομή της Ελλάδας και να εμφυσήσει τη σοφή και άξια εθνική κληρονομιά. Ρητορικά λέει πως κι εκείνος δεν είναι άξιος να συγκριθεί με τους προγόνους του, για να συνειδητοποιήσουν οι μαθητές το μέγεθος της ιστορικής μας διαδρομής. Παραδέχεται πως η απόφαση των Ελλήνων να ξεσηκωθούν ενάντια στους Τούρκους φαίνεται καθαρή τρέλα, αφού δεν είχαν ούτε στρατό ούτε πολεμοφόδια ούτε χρήματα ούτε συμμαχούς. Όμως οι Έλληνες ως γνήσιοι απόγονοι των αρχαίων Ελλήνων, που δεν μπορούν να ζήσουν σκλαβωμένοι αλλά μόνο ελεύθεροι, ενώθηκαν όλοι και ως μια βροχή που κανένας θνητός δεν μπορεί να συγκρατήσει έπεσαν πάνω στους Τούρκους και απελευθέρωσαν την πατρίδα. Επισημαίνει με σαφή τρόπο τις επιτυχίες του αγώνα κατά τον πρώτο χρόνο της Επανάστασης, που κυριαρχούσε η ομόνοια και πως όλοι οι Έλληνες έτρεχαν σύμφωνοι ως μια ψυχή χωρίς εγωισμούς και διχόνοιες. Στη συνέχεια με πατρικό ύφος συμβουλεύει τους μαθητές να ασχοληθούν με τις σπουδές τους, να κοπιάσουν και να μορφωθούν και να μη μείνουν αγράμματοι. Εφοδιασμένοι με το σκερπάνι των γνώσεων και του ήθους να εργαστούν για το καλό της Ελλάδας και για το δικό τους καλό, που όμως βρίσκεται στην ευημερία της κοινότηας που ζούνε. Τους αποκαλεί ελπίδα του έθνους και τους προτρέπει να ισιώσουν τον τόπο με ομόνοια και φρόνηση στηριζόμενοι στη θρησκεία και την ελευθερία.

ΒΙΟΓΡΑΦΙΕΣ - ΑΠΟΜΝΗΜΟΝΕΥΜΑΤΑ

Δραστηριότητες προετοιμασίας

Οι μαθητές:

- Ερευνούν για τον ήρωα της Ελληνικής Επανάστασης από βιβλία, φωτογραφίες και πηγές της εποχής που έζησε.
- Γράφουν τη δική τους εργασία (ομαδική ή ατομική) για το συγκεκριμένο ήρωα.
- Γράφουν και παρουσιάζουν καλλιτεχνικά κάποια από τα σοφά του λόγια και τα τοποθετούν σε διάφορα σημεία της τάξης, π. χ. "Ο Θεός έβαλε την υπογραφή του και δεν την παίρνει πίσω" ή βρίσκουν πίνακες ζωγραφικής ή φωτογραφίες με τον Κολοκοτρώνη, τον Μακρυγιάννη κ. ά..
- Γράφουν τη δική τους αυτοβιογραφία με τις σημαντικές στιγμές της ζωής τους πριν να πάνε στο σχολείο, τις πρώτες μέρες στο σχολείο και κατά τη διάρκεια του Δημοτικού. Παρουσιάζουν την αυτοβιογραφία τους στους συμμαθητές τους.

Οδηγίες παρουσίασης

Οι βιογραφίες και τα απομνημονεύματα μπορούν να λειτουργήσουν αυτόνομα στην παρουσίαση κάποιου ήρωα. Τα παιδιά με τη βοήθεια της σχετικής βιβλιογραφίας και των πηγών δημιουργούν ένα κείμενο, που το διαβάζουν εκφραστικά. Η παρουσίαση μπορεί να συνοδευτεί με μουσική υπόκρουση δημοτικού τραγουδιού και διαφάνειες πινάκων και έργων τέχνης που αναφέρονται στον ήρωα.

Τα απομνημονεύματα μπορεί να είναι το κύριο σώμα μιας εκδήλωσης πλαισιωμένο με ποιήματα για τον ήρωα και δημοτικά τραγούδια, καθώς επίσης και με διαφάνειες. Τα παιδιά διαβάζουν σχετικά αποσπάσματα και παράλληλα σχολιάζουν τα λόγια του ήρωα.

Αποσπάσματα από τη βιογραφία και τα απομνημονεύματα του ήρωα μπορούν επίσης να πλαισιώσουν την εκδήλωση της 25^{ης} Μαρτίου. Οι σχετικές αναφορές τονίζουν το πνεύμα και το ύφος του Αγώνα και δίνουν την ατμόσφαιρα της εποχής. Μπορούν τα «λόγια» από τα απομνημονεύματα να αποτελέσουν το μονόλογο του ίδιου ήρωα σε ένα δραματοποιημένο κείμενο για την εθνική γιορτή.

Τάσσοι,
Ο Ιωάννης Μακρυγιάννης
(ξυλογραφία)

ΠΟΙΗΜΑΤΑ

Πρόκειται ίσως για την κατεξοχήν λογοτεχνική κατηγορία που εμφανίζεται στις γιορτές και τις άλλες εκδηλώσεις μας στο σχολείο. Γιατί ο ποιητικός λόγος από τη φύση του είναι λόγος ελεύθερος, αυτόνομος, συμβολικός και πανανθρώπινος.

Το λυρικό υποκειμενικό «εγώ» υψώνεται πάνω απ' όλες τις φωνές για να υμνήσει τη ζωή, να μας αποκαλύψει τη δύναμη της ανθρώπινης ψυχής. Ελευθερώνει τις δυνάμεις του σύμπαντος, ξυπνά αρχέγονες αισθήσεις. Όμως και η λειτουργία της λέξης στην ποίηση διαφέρει από την καθημερινή της χρήση. Στο ποίημα και η πιο κοινή λέξη λειτουργεί «αισθητικά» και μπορεί να συγκινήσει.

Αν το πεζό λογοτεχνικό κείμενο δημιουργεί μια ατμόσφαιρα στη γιορτή μας, το ποιητικό έργο, ταυτόχρονα με τη σημειολογική του αναφορά στο περιεχόμενο της γιορτής, υποβάλλει έναν άλλο χώρο κι έναν άλλο χρόνο. Μας βαπτίζει στα καθάρια νερά μιας άχρονης άλογης πραγματικότητας και μας ξεκουράζει: κάτι σαν το λυρικό διάλειμμα του χορικού ανάμεσα στα επεισόδια της τραγωδίας.

Πολλές οι ποιητικές φωνές: οι πρωτεργάτες της ποίησής μας (Σολωμός, Παλαμάς, Πολέμης), οι νεότεροι (Καβάφης, Σεφέρης), αλλά και οι διάδοχοί τους (Ελύτης, Ρίτσος, Βρεττάκος κ.ά.), καθώς και οι εκπρόσωποι της μεταπολεμικής γενιάς (Αναγνωστάκης, Πατρίκιος, Γκάτσος κ.ά.). Όλοι μεταμορφώνουν με το λόγο τους τα δρώμενα της γιορτής μας.

Στην εκδήλωσή μας τα ποιήματα θα αποτελέσουν είτε το κύριο «σώμα» (αν πρόκειται για αφιέρωμα σε ένα ποιητή) είτε μέρος ενός μεγαλύτερου συνόλου δημιουργιών (θέατρο, μουσική, χορός κ.ά.).

Η προετοιμασία μας στην τάξη θα γίνει με αφορμή το θέμα της εκδήλωσης. Η συζήτηση και η ανάλυση του περιεχομένου των νοημάτων που κρύβονται πίσω από τις λέξεις εντάσσει τους μαθητές στην ατμόσφαιρα του ποιήματος.

Ενδιαφέρουσες δραστηριότητες κατανόησης του ποιήματος μπορεί να είναι: η εικαστική απόδοση εικόνων – λέξεων του, η έρευνα για τη ζωή και το έργο του δημιουργού και η παρουσίαση των στοιχείων αυτών σε έκθεση στην αντίστοιχη εκδήλωση.

Τα ποιήματα που ακολουθούν είναι ενδεικτικές προτάσεις, που θεματολογικά αγκαλιάζουν όλες σχεδόν τις σχολικές γιορτές και επετείους.

Σε ορισμένα υπάρχουν σχόλια ανάγνωσης και απαγγελίας του ποιήματος. Τα περισσότερα παρατίθενται χωρίς σχόλια, ως υλικό για ελεύθερη αξιοποίηση σε γιορτές και άλλες εκδηλώσεις.

Χριστούγεννα

(Απόσπασμα)

Κωστή Παλαμά

Παλαμάς, Κ., *Άπαντα*, χ.χ., 3^η έκδοση, Αθήνα, εκδ. Μπίρης.

Να 'μουν του στάβλου ένα άχυρο, ένα φτωχό κομμάτι,
την ώρα π' άνοιξε ο Χριστός στον ήλιο του το μάτι!
Να ιδώ την πρώτη του ματιά και το χαμόγελό του,
το στέμμα των ακτίνων του γύρω στο μέτωπό του,
να λάμψω από τη λάμψη του κι εγώ σα διαμαντάκι
κι από τη θεία του πνοή να γίνω λουλουδάκι,
να μοσχοβοληθώ κι εγώ από την ευωδία,
που άναψε στα πόδια του των Μάγων η λατρεία

Μια ανάγνωση – πρόταση για την απαγγελία του ποιήματος

Το πρώτο δίστιχο εκφράζει το θαυμασμό και την απορία του ποιητή για το υπερφυσικό φως και την ομορφιά του αστεριού που οδήγησε τους Μάγους στη Φάτνη. Αμέσως έχουμε αλλαγή του τόνου, οι στίχοι που ακολουθούν είναι η προσωπική ευχή, μια προσευχή του ποιητή αλλά και του καθένα μας, να μπορούσε να παραστεί στο μεγάλο Μυστήριο της Γέννησης: να ήταν ένα ταπεινό άχυρο του στάβλου, ένα τίποτα, αρκεί να ήταν εκεί παρών τη στιγμή που πρωτοείδε το φως ο Χριστός! Η φωνή είναι τρυφερή, γεμάτη δέος, ο ποιητής έχει συναίσθηση της μεγάλης στιγμής, που ο Θεός της Αγάπης αντικρίζει για πρώτη φορά τον ήλιο. Οι λέξεις εκφράζουν το ανεπίπτο, το θαύμα που συντελείται κει μέσα στον απλό στάβλο. Σαν να βλέπει ο έκθαμβος ποιητής το φως, τη λάμψη που χύνει, τις ακτίνες στο μέτωπό του. Περιμένει να ευλογηθεί κι αυτός, να πάρει λίγο φως, να λάμψει σαν διαμαντάκι, να γίνει λουλουδάκι απ' την αναπνοή του θείου βρέφους (τα υποκοριστικά ταυτίζονται με την ταπεινότητα της ανθρώπινης ύπαρξης). Να μοσχοβοληθεί απ' την ευωδιά των αρωμάτων των Μάγων.

Άσμα ηρωικό και πένθιμο...

(Απόσπασμα)

Οδυσσέα Ελύτη

Ελύτης, Οδ., (1976). *Άσμα ηρωικό και πένθιμο στο χαμένο ανθυπολοχαγό της Αλβανίας*, Αθήνα, εκδ. Ίκαρος, σσ. 19-20

Ήταν γενναίο παιδί.

Με τα θαμπόχρυσα κουμπιά και το πιστόλι του

Με τον αέρα του άντρα στην περπατηξιά

Και με το κράνος του, γυαλιστερό σημάδι...

Με τους στρατιώτες που ζερβά-δεξιά

Και την εκδίκηση της αδικίας μπροστά του

-Φωτιά στην άνομη φωτιά!-

Με το αίμα πάνω από τα φρύδια

Τα βουνά της Αλβανίας βροντήξανε.

Ύστερα λιώσαν χιόνι να ξεπλύνουν

Το κορμί του, σιωπηλό ναυάγιο της αυγής

Και το στόμα του, μικρό πουλί ακελάηδιστο
 Και τα χέρια του, ανοιχτές πλατείες της ερημίας
 Βρόντηξαν τα βουνά της Αλβανίας
 Δεν έλκλαψαν
 Γιατί να κλάψουν
 Ήταν γενναίο παιδί!

Οδηγίες για την ανάγνωση – απαγγελία

Όλο το ποίημα είναι γραμμένο σαν μνημόσυνο σε κάθε γενναίο πολεμιστή της Αλβανίας. Ο χαμένος ανθυπολοχαγός της Αλβανίας είναι το πρόσωπο που για τον ποιητή συμβολίζει κάθε χαμένο αγωνιστή. Ένα νέο παιδί, «Ήταν ωραίο παιδί» θα πει στην αρχή του ποιήματος, «Ήταν γερό παιδί» στη δεύτερη στροφή.

«Ήταν γενναίο παιδί», ξεκινά το απόσπασμά μας. Ύστερα ένα ένα τα εξωτερικά γνωρίσματα του: τα θαμπόχρυσά κουμπιά – το πιστόλι του – ο αέρας του άντρα στο περπάτημα – το γυαλιστερό κράνος, όλα σύμβολα του ανδρείου πολεμιστή. Χωρίς ρήματα. Κυριαρχούν τα ουσιαστικά, αυτά προσδιορίζουν τον άντρα, η στολή του, το όπλο του, το βάδισμα και οι στρατιώτες, και η εκδίκηση (το κίνητρο του αγώνα του). Σε παράταξη τα ουσιαστικά, έτσι θα διαβαστούν, σαν να περνά ο στρατός των αντρείων. Ίδιος ο τόνος εκτός απ' την παρένθεση «Φωτιά...», όπου έχουμε έκρηξη του συναισθήματος (ο ποιητής ταυτίζεται με τον εκδικητή πολεμιστή).

Και πάλι το ουσιαστικό «το αίμα», το τίμημα για την εκδίκηση της αδικίας. Και να, κλείνει ο κύκλος κι η στροφή με το ρήμα «βροντήξανε», που παραπέμπει σε ήχο και εικόνα μαζί με το υποκείμενο «τα βουνά». Ο ανδρείος κάνει να βροντήξουν τα βουνά (η τολμηρή μεταφορά θυμίζει δημοτικό).

Μάνα και Γιος, 1940

Νικηφόρου Βρεττάκου

Βρεττάκος, Ν., (1984). *Τα Ποιήματα, τόμος πρώτος*, Αθήνα, Τρία Φύλλα

Στης ιστορίας το διάσελο όρθιος ο γιος πολέμαγε
 κι η μάνα κράτιε τα βουνά, όρθιος να στέκει ο γιος της,
 μπρούντζος, χιόνι και σύννεφο. Κι αχολόγαγε η Πίνδος
 σα να' χε ο Διόνυσος γιορτή. Τα φαράγγια κατέβαζαν
 τραγούδια κι αναπήδαγαν τα έλατα και χορεύαν
 οι πέτρες. Κι όλα φωνάζαν: «Ίτε παίδες Ελλήνων...»

Οδηγίες για την ανάγνωση – απαγγελία

Όλο το απόσπασμα είναι μια τολμηρή εικόνα και μια μεταφορά: «... όρθιος ο γιος πολέμαγε / κι η μάνα κράτιε τα βουνά ...» για να μπορεί ο γιος της να στέκει σαν «μπρούντζος, χιόνι και σύννεφο». Τι ποίημα χαρακτηρίζεται από επικό τόνο και μεγάλα μεγέθη σαν του δημοτικού τραγουδιού. Έτσι θα το απαγγείλουμε. Τα ρήματα δείχνουν ενέργεια και κίνηση τόσο του πολεμιστή, όσο και των στοιχείων της Φύσης (φαράγγια, έλατα, πέτρες) που συμμετέχουν στη γιορτή της ελληνικής νίκης.

Ο Ύμνος εις την Ελευθερίαν

Διονύσιου Σολωμού

Σολωμός, Δ., (1859). *Άπαντα*, (Προλεγ. Πολυλά), Αθήνα, εκδ. Φιλολογική, σ. 118 και 144-45

Σε γνωρίζω από την κόψη
Του σπαθιού την τρομερή
Σε γνωρίζω από την όψη
Που με βία μετράει την ψη

Απ' τα κόκκαλα βγαλμένη
Των Ελλήνων τα ιερά
Και σαν πρώτα ανδρειωμένη
Χαίρε, ώ χαίρε Ελευθεριά

.....
Κυτπάει γύρω εις την Ευρώπη
Τρεις φορές μ' ανυσιχιά
Προσπλώνεται κατόπι
Στην Ελλάδα και αρχινά

Παλληκάρια μου! οι πολέμοι
Για σας όλοι είναι χαρά
Και το γόνα σας δεν τρέμει
Στους κινδύνους εμπροστά

Απ' εσάς απομακραίνει
Κάθε δύναμη εχθρική
Αλλ' ανίκητη μια μένει
Που ταις δάφναις σας μαδεί

Μία που όταν ωσάν λύκοι
Ξαναρχόστενε ζεστοί
Κουρασμένοι από τη νίκη
Αχ! τον νου σας τυρρανεύει

Η Διχόνια που βαστάει
Ένα σκίπτρο η δολερή
Καθενός χαμογελάει,
Πάρ' το λέγοντας και συ

Κειό το σκίπτρο που σας δείχνει,
Έχει αλήθεια ωραία θωριά
Μην το πιάστε, γιατί ρίχνει
Εισέ δάκρυα θλιβερά

Από το στόμα όπου φθονάει,
Παλληκάρια, ας μην πωθή,
Πώς το χέρι σας κτυπάει
Του αδελφού την κεφαλή

Μην ειπούν στον στοχασμό τους
Τα ξένα έθνη αληθινά
Εάν μισούνται ανάμεσά τους
Δεν τους πρέπει ελευθεριά

Ε. Ντελακρουά, *Η Ελλάδα στα ερείπια του Μεσολογγίου*
(Μουσείο Καλών Τεχνών, Μπορντώ, Γαλλία)

Οδηγίες για την ανάγνωση – απαγγελία

Ο *Ύμνος εις την Ελευθερίαν* είναι ένα επικοιλικό ποίημα 158 τετραστίχων στροφών με οκτασύλλαβους και επτασύλλαβους ομοιοκαταληκτικούς στίχους. Τον συνέθεσε ο Σολωμός το 1823 εμπνευσμένος από την Επανάσταση του 1821 και μελοποιήθηκε το 1864 από τον Κερκυραίο φίλο του Νικόλαο Μάντζαρο. Μετουσιώνει ποιητικά τα πιο μεγάλα γεγονότα της Επανάστασης, καταγγέλλει τον ύπουλο ρόλο των Μεγάλων Δυνάμεων και επίσης την καταστροφική για τους Έλληνες Διχόνοια. Η Ελευθερία δεν είναι στον *Ύμνο* έννοια, αλλά μορφή ιερή, Θεά, που ταυτίζεται με την ίδια την Ελλάδα. Ο ποιητής τη βλέπει να μάχεται απ' άκρη σ' άκρη της ελληνικής γης. Τη φαντάζεται ολοζώντανη μπροστά του και της απευθύνει στο β' πρόσωπο το μεγαλόπνοο χαιρετισμό του. Τα χαρακτηριστικά της γνωρίσματα στους στίχους «Σε γνωρίζω από την κόψη... Σε γνωρίζω από την όψη...» είναι η κόψη του σπαθιού, οι αγώνες της ενάντια στη σκλαβιά και η όψη της, το υπερφυσικό της ανάστημα, που μετράει με βιασύνη την αιματοβαμμένη ελληνική γη.

Η Ελευθερία είναι για τον ποιητή «Απ' τα κόκκαλα βγαλμένη, των Ελλήνων τα ιερά, Και σαν πρώτα αντρειωμένη», είναι η **Μνήμη** της Ιστορίας, που ξαναγεννιέται τούτη τη μεγάλη ώρα του Αγώνα από τον κόσμο των ψυχών, των πνευμάτων, θαμμένη από καιρό μαζί με την Ελλάδα. Περιμένε σκλαβωμένη χρόνια ολάκερα και πάντα γενναία και μαχητική. Ο ποιητής συγκινημένος μπροστά στο όραμά της τη χαιρετίζει «Χαίρε, ώ χαίρε Ελευθεριά!».

Το απόσπασμα (στρ. 140-147) που παραθέτουμε, εκτός από τις δυο πρώτες στροφές του *Ύμνου*, είναι αφιερωμένο στην καταγγελία της ολέθριας για την Επανάσταση και την Ελευθερία **Διχόνοιας**. Η ίδια η Ελευθερία μιλά από την 141 στροφή στα «παλλικάρια» της, στους αγωνιστές που τίποτα δε φοβούνται και νικάνε όλους τους εχθρούς, εκτός από μία δύναμη που τους «μαδάει τις δάφνες»: αυτή είναι η Διχόνοια «η δολερή», που βαστάει ένα σκίπτρο και με χαμόγελο το δίνει στον καθένα. Ο ποιητής μιλά για την εξουσία που όλοι διεκδικούν και αλληλοσπαράζονται γι' αυτήν. Εύχεται ποτέ το χέρι να μη φτάνει να χτυπάει «του αδερφού την κεφαλή», γιατί τότε με το δίκιο τους θα πούνε τα ξένα έθνη «Εάν μισούνται ανάμεσά τους, δεν τους πρέπει ελευθεριά».

Πάντα επίκαιρο το θέμα της ομοψυχίας και αδερφοσύνης του λαού, εδώ τοποθετείται σε καίρια θέση, προς το τέλος του *Ύμνου*. Για το Σολωμό η Διχόνοια αποτελεί εθνικό κίνδυνο την ώρα του Αγώνα, του ξεσκωμού της Ελλάδας. Προφήτης Ποιητής, όπως κάθε μεγάλος Δημιουργός προβλέπει το σημαντικό ρόλο του εθνικού διχασμού στην ελληνική υπόθεση και πόσο οι ξένες Δυνάμεις μπορούν να επηρεαστούν απ' αυτόν.

Μέσα απ' τη διαχρονική έννοια της ελευθερίας το ποίημα παίρνει διαστάσεις παγκόσμιες. Έτσι ιδωμένο μπορεί να απαγγελθεί σε κάθε εκδήλωση που σχετίζεται με τα **Δικαιώματα των λαών, τη Δημοκρατία, την Ελευθερία, την Ισότητα, την Ομοψυχία**.

Το απόσπασμα θα το απαγγείλει ένας μαθητής της ΣΤ' Τάξης. Καλό θα είναι να έχει προηγηθεί μια ανάγνωση αποσπασμάτων του «*Ύμνου*» και σχολιασμός των πιο ουσιαστικών του σημείων. Οι δύο πρώτες στροφές που αποτελούν το κομμάτι του Εθνικού μας *Ύμνου* θα δοθούν με **επικό τόνο**. Τονίζουμε το ρήμα «Σε γνωρίζω», τα ουσιαστικά (γνωρίσματα της Ελευθερίας) «κόψη», «όψη».

Το υπόλοιπο κομμάτι διαβάζεται με άλλο ύφος και τόνο. Μετά από μια καλή παύση, η απαγγελία ξεκινά με το ενεργητικό ρήμα «Κυτπάει» και τονίζονται όλα τα ρήματα, με τα οποία εκφράζεται η Ελευθερία. Ακόμα τονίζεται το αντικείμενό της, «την Ελλάδα». Στο εξής ο τόνος γίνεται **λυρικός** με αποστροφή στο β' πρόσωπο («Παλλικάρια μου...») και δίνεται έμφαση στις λέξεις «χαρά – δεν τρέμει – απομακρύνει – δύναμη εχθρική». Ακολουθεί η **αντίθεση**, βασική για το νόημα αυτού του αποσπάσματος, «Αλλ' ανίκητη μια μένει / που ταις δάφναις σας μαδεί». Συνδέονται το «ανίκητη» με το «Διχόνοια» και «η δολερή». Ακόμα τονίζεται το «σκίπτρο» της Ελευθερίας και η αντίθεση που το ακολουθεί «ωραία θωριά» - «δάκρυα θλιβερά».

Τέλος, οι δυο τελευταίες στροφές αποτελούν προσωπική **ευχή** του ποιητή στους Έλληνες: να μην φθονούμε οι Έλληνες ο ένας τον άλλο. Το ποίημα κλείνει με την ποιητική ρήση «Αν μισούνται...». Είναι η πνευματική διαθήκη ενός μεγάλου Ποιητή που αγαπά τα παιδιά του, τους Έλληνες. Μ' αυτό το ύφος θα απαγγελθεί όλο το ποίημα και προπάντων το τελευταίο δίστιχο.

Η Σημαία μας

Ιωάννη Πολέμη

Κοκκίνης, Σπ., (1980). *Σχολική Ποιητική Ανθολογία*, Αθήνα, εκδ. Εστίας, σ. 14

Πάντα κι όπου Σ' αντικρίζω
με λαχτάρα σταματώ
και περήφανα δακρύζω
ταπεινά Σε χαιρετώ.

Όταν ξάφνου Σε καϊδεύει
τ' αεράκι τ' αλαφρό,
μοιάζεις με κύμα, που σαλεύει
με χιονόλευκον αφρό.

Δόξα αθάνατη στολίζει
κάθε θεία Σου πτυχή,
και μαζί Σου φτερουγίζει
της Πατρίδος η ψυχή.

Κι ο Σταυρός που λαμπυρίζει
στην ψηλή Σου κορυφή,
είν' ο φάρος που φωτίζει
μιαν ελπίδα μας κρυφή.

Σε θωρώ κι αναθαρρεύω
και τα χέρια μου χτυπώ,
σαν αγία Σε λατρεύω,
σαν μητέρα Σ' αγαπώ.

Και στα στήθη μου ανεβαίνει
μια χαρούμενη φωνή,
νάσαι πάντα δοξασμένη,
ώ Σημαία γαλανή !

«Ελληνική σημαία» (κολλάζ),
5ο Ολοήμερο Δημοτ. σχολείο Γαλατσίου

Οδηγίες για την ανάγνωση – απαγγελία

Το ποίημα θα απαγγελθεί στη Γιορτή της Σημαίας. Πρόκειται για έναν ύμνο στο σύμβολο της Ελλάδας, τη Σημαία. Με τον παραδοσιακό στίχο και την πλεχτή ομοιοκαταληξία του το ποίημα υπακούει σε έναν αυστηρό ρυθμό που καθορίζει την προφορά του.

Ο Πολέμης απευθύνεται στη Σημαία σαν σε Θεά (Σ κεφαλαίο) αλλά στο β' ενικό, στοιχείο που δίνει προσωπικό **λυρικό τόνο** στη γραφή του. Κατά την απαγγελία οι μαθητές τονίζουν με ένταση τα ενεργητικά ρήματα που ανακαλούν εικόνες – αναμνήσεις του ποιητή από τη Σημαία.

Επίσης, δίνουν έμφαση στα ουσιαστικά που συνδέονται με τη Σημαία «κύμα», «δόξα», «Σταυρός», «φάρος» ή εκφράζουν τον ψυχικό και συναισθηματικό δεσμό του ποιητή μαζί της: «αγία» - «μητέρα».

Των Κολοκοτρωναίων

Απόσπασμα **Δημοτικό**
 Πολίτης, Ν, (1969). *Εκλογαί από τα Τραγούδια του ελληνικού λαού*, Αθήνα, 6^η έκδοση, εκδ. Βαγιονάκη, σσ. 71-72

Λάμπουν τα χιόνια στα βουνά κι ο ήλιος στα λαγκάδια,
 λάμπουν και τ' αλαφρά σπαθιά των Κολοκοτρωναίων,
 που' χουν τ' ασήμια τα πολλά, τις ασημένιες πάλες,
 τις πέντε αράδες τα κουμπιά, τις έξι τα τσαπράζια
 οπού δεν καταδέχονται τη γης να την πατήσουν.

Καβάλα τρώνε το ψωμί, καβάλα πολεμάνε,
 καβάλα πάν' στην εκκλησιά, καβάλα προσκυνάνε,
 καβάλα παίρν' αντίδερο απ' του παπά το χέρι.

Φλωριά ρίχνουν στην Παναγιά, φλωριά ρίχνουν στους άγιους,
 και στον αφέντη το Χριστό τις ασημένιες πάλες.

- Χριστέ μας, βλόγα τα σπαθιά, βλόγα μας και τα χέρια.

123ο Δημοτικό Σχολείο Αθηνών

Οδηγίες για την ανάγνωση – απαγγελία

Ανήκει στα Κλέφτικα Δημοτικά Τραγούδια (1806). Χωρίζεται σε δύο νοηματικές ενότητες: στ. 1-5 και 6-11. Η όψη των Κολοκοτρωναίων στο πρώτο μέρος και η συμπεριφορά τους στο δεύτερο αποτελούν τους θεματικούς άξονες του τραγουδιού. Κυριαρχούν τα συναισθήματα της περηφάνιας και της χαράς του Αγώνα. Ο τόνος είναι επικός.

Όπως σε όλα τα Δημοτικά, η γλώσσα είναι λιπή και κυριαρχεί το ρήμα («λάμπουν») και το ουσιαστικό: «τα χιόνια», «τα σπαθιά». Ας προσέξουμε τα ρήματα κίνησης, που τονίζουν τη δράση των κλεφτών ηρώων. Η σύνταξη είναι παρατακτική με σύντομες κύριες προτάσεις, υπάρχει μια δευτερεύουσα μόνο «που' χουν τ' ασήμια...». Παρουσιάζονται πολλές εικόνες από τη ζωή των Κολοκοτρωναίων, με έμφαση στα σπαθιά και την αρματωσιά τους, καθώς και τον τρόπο που καβαλάνε και πάνε στην εκκλησιά. Η επανάληψη του «καβάλα» προσδιορίζει τον απαραίτητο σύντροφο του κλέφτη - αγωνιστή, το άλογό του. Ακόμα η επανάληψη του «φλωριά» που κορυφώνεται στο «ασημένιες πάλες» δείχνει την περηφάνια και γενναιοδωρία της γενιάς των Κολοκοτρωναίων.

Η χρήση του δραματικού ενεστώτα δίνει στο ποίημα ζωντάνια και αμεσότητα «λάμπουν τα σπαθιά, καβάλα τρώνε το ψωμί...». Ανάλογος και ο ρόλος του διαλόγου «Χριστέ μας, βλόγα τα σπαθιά...».

Οι Κολοκοτρωναίοι, όπως περιγράφονται από το Δημοτικό, είναι γενναίοι και περήφανοι αγωνιστές, πάνω τους κυριαρχούν τα άρματα σαν σύμβολο της πάλης των κλεφτών με τον κατακτητή. Ακόμα, είναι ευγενικοί η γενιά τους και σέβονται έθιμα και παραδόσεις (η προσευχή στο τέλος).

Ένας μαθητής μπορεί να απαγγείλει το ποίημα στη **Γιορτή της 25ης Μαρτίου** ή σε κάποιο αφιέρωμα στην Επανάσταση του 1821. Καλό είναι να αναδειχθούν τα ασύνδετα, τα ρήματα και τα ουσιαστικά. Ακόμα να τονιστούν οι επαναλήψεις «καβάλα», «φλωριά ρίχνουν». Το ύφος πρέπει να είναι ανάλογο με την επική ατμόσφαιρα του ποιήματος.

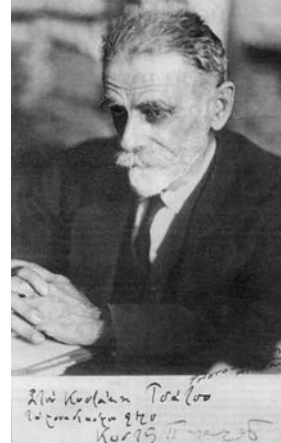

Τα Βιβλία

Κωστή Παλαμά

Γιαννόπουλος, Θ., (XX). *Νεότερη Σχολική Ανθολογία*, Αθήνα, εκδ. Τεγόπουλος – Νίκας, σ. 217

- Σάμπως εμείς απ' την καρδιά δεν είμαστε της φύσης;
Και σαν πνοές δεν είμαστε κι από παντού δεν πνέμε;
Και δε χαλάμε σα σεισμοί και σα φωτιές δεν καίμε;
Σαν τα πελώρια βύσσινα δεν είμαστε της δύσης
και σαν τα ρόδα της αυγής; Πάντα, καθώς μαυρίζουν
στ' άσπρα κωράφια του χαρτιού, τα άνθια μας δεν αξίζουν
τα περιβόλια, τα βουνά, τις άκρες, τα ρουμάνια,
κλωρά και σαν ακουμπιστά στα γαλανά τα ουράνια;
Δεν είμαστε σαν τη ζωή της θάλασσας, που είν' όλη
ταξίδι, σάλεμα, δροσιά, φουρτούνα, αραξοβόλι;
Τους φλοίσβους δεν τους έχουμε, τους βόγγους και τους βρόντους
και σαν τους πολυόμματους δεν είμαστε δρακόντους;
Κι ακόμα σαν τα σύγνεφα δεν είμαστ' αεροπλάνα
με το θυμό της αστραπής, με της βροχής το μάννα;
Δεν είμαστε σαν τα ψηλά παλάτια με τα μύρια,
πάντ' ανοικτά σε μάκρητα και τόπους, παραθύρια;
Βοήθεια εμείς δεν είμαστε, για να το κατεβάσεις
τ' άλλο το μέγα της ζωής βιβλίο τ' ολόγουρά σου;
Τάχα κι εμείς δεν είμαστε σαν τα στοιχειά της πλάσης,
σαν τις νεράιδες της στεριάς, του πέλαγου, του δάσου;
Του κόσμου εμείς δεν φέρνομε τις δέσποινες Ιδέες
πίσω απ' τα μύρια αλλάσματα πάντα ίδιες, πάντα νέες;

«Επτά Ημέρες» Καθημερινή,
Κυριακή 30 Μαΐου 2003,
σ. 19

Οδηγίες για την ανάγνωση – απαγγελία

Το ποίημα του Παλαμά σε έντονα **συμβολικό ύφος** αποτελεί ολόκληρο μια αλληγορία και προσωποποίηση: τα Βιβλία αυτοπαρουσιάζονται σαν κομμάτι, όψη της Φύσης, «σεισμοί», «φωτιές», βύσσινα δύσης», «ρόδα αυγής», και «περιβόλια», «βουνά», «ζωή θάλασσας», «σύγνεφα», αλλά και στοιχειά παραμυθιού («ψηλά παλάτια», «νεράιδες»), για να δώσουν τον πιο γενικό συμβολισμό «Βοήθεια» στο «Βιβλίο της Ζωής» και άγγελος που φέρνει «τις Ιδέες» στον κόσμο, το αιώνιο, το νέο.

Σε ανάλογο ύφος με το ποίημά του *Πατέρες*, όπου δίνει σαν χρέος του ο Ποιητής (εκπρόσωπος μιας παλιάς γενιάς) συμβουλές στη νέα γενιά που έρχεται, έτσι κι εδώ απευθύνεται στα νέα παιδιά, που παραλαμβάνουν την πνευματική κληρονομιά των Βιβλίων. Ζωντανεύει τα Βιβλία, τους δίνει φωνή και με μια σειρά ρητορικές αποφαιτικές ερωτήσεις (που τονίζουν περισσότερο τα **ουσιαστικά - κατηγορούμενα**, αυτό που «είναι» τα Βιβλία) τα βάζει να απευθύνονται στο α' πληθυντικό πρόσωπο στους νέους, ονομάζοντας μια μια τις όψεις τους: σαν να παρακαλάνε να μην τα περιφρονήσουν, αλλά να κρατήσουν ψηλά την αξία τους. Γιατί δεν είναι κάτι άπιαστο κι αφηρημένο, αλλά όλες οι ομορφιές της φύσης και της ζωής περνούν μέσα από τα Βιβλία, είναι Ψυχές, Ιδέες, Κόσμος ολάκερος.

Το ποίημα είναι γραμμένο σε δεκαπεντασύλλαβο στίχο με ομοιοκαταληξία και στιχουργική που θυμίζει το δημοτικό τραγούδι. Η γλώσσα του είναι η πλούσια δημοτική με τη γλωσσολογική δύναμη του Παλαμά. Ο λυρικός τόνος είναι διάχυτος σ' όλο το ποίημα. Το ποίημα μπορεί να απαγγελθεί στη **Γιορτή των Τριών Ιεραρχών** που είναι και **Γιορτή των Γραμμάτων**. Ή ακόμη στην **Παγκόσμια Ημέρα του Βιβλίου**, εφόσον πραγματοποιηθεί σχετική εκδήλωση στο σχολείο μας.

Στην απαγγελία μας θα πρέπει να διακρίνεται καλά το ερώτημα στο τέλος κάθε στίχου ή δίστιχου. Ακόμα πρέπει να τονίζονται τα ουσιαστικά – κατηγορούμενα με τα οποία παρομοιάζονται τα Βιβλία («φύσης», «πνοές», «σεισμοί», «φωτιές...»). Το τελευταίο δίστιχο που κλείνει το ποίημα ας ακουστεί μετά από μια μικρή παύση.

Εδώ Πολυτεχνείο

Γιώργη Σαράντη

Στο συλλογικό τόμο (1984). *Αντιφασιστικά '67 - 74*, Αθήνα, εκδ. Γραμμή

Τρεις νύχτες καίγανε οι φωτιές
την τελευταία ακούστηκαν καμπάνες
Κάπου αλλού θα παίζεται η ζωή μας σκέφτηκα
και τότε τον είδα
λαμπαδιασμένο απ' τις ζητοκραυγές
να τρέχει προς το θάνατο
Αλέξανδρε του φώναξα
Αλέξανδρε
κι ύστερα πιο σπαραχτικά Αλέξανδρεε,
πάλι και πάλι
Καθώς έσκυψα να τον σηκώσω απ' την άσφαλτο
δε βρήκα παρά στάχτη
Σ' όλους τους δρόμους
οι στρατιώτες πυροβολούσαν το φόβο τους

«Εδώ Πολυτεχνείο»

Φώτου Γιοφύλη

Γιοφύλης, Φ., (1984). *Αντιφασιστικά 67-74*, Αθήνα, εκδ. Γραμμή

Στον άγιον ήχο της φωνής: «Εδώ Πολυτεχνείο!...»
στο κάλεσμα της νιότης μας, που φέρνει προς το φως
άστραψε σ' όλες τις ψυχές τ' άφθαστο μεγαλείο
της Λευτεριάς και ξέσπασε κάθε καημός κρυφός!
Τ' ατράνταχτα τα στήθια σας, παιδιά, γινήκαν κάστρα
και πάλαιψαν σκληρά κι ορθά με τανκς και με πιστόλια
σαν η ψυχή σας έφερνε στον ουρανό και στ' άστρα
το θρίαμβο της Λευτεριάς, μες σε βροχή από βόλια.
Στα παλγκάρια που ' πεσαν στην άνιση την πάλη
δόξα τούς πρέπει και τιμή μες σε χιλιάδες χρόνια!
Μα και σε σας που ζήσατε, για να χαρήτε πάλι
ολάκαιρη τη Λευτεριά, την άμφωτη κι αιώνια!...

Οι Τέσσερις Εποχές

Στέλιου Σπεράντζα

Κοκκίνης, Σπ., (1980). *Σχολική Ποιητική Ανθολογία*, Αθήνα, εκδ. Εστίας, σ. 274

Είμ' Άνοιξη. Και να,
της χαράς τα τραγούδια.
Τους κάμπους, τα βουνά
τα κεντώ με λουλούδια.
Και φέρνω τα πουλιά
να χτίσουνε φωλιά.
Καλοκαιριά είμ' εγώ.
Σας χαρίζω σιτάρι.
Το ροζάκι τρυγώ,
που το λες κεχρμπάρι!
Παιδιά, στη κλωρασιά
χαρείτε τη δροσιά.
Φθινόπωρο είμ' εγώ.
Να κι ο τρύγος τελειώνει.
Συννέφιασμα γοργό.
Στο καλό, χελιδόνι.
Σας φέρνω εγώ ξανά
το γέρο καστανά.
Εγώ 'μαι η χειμωνιά,
φωτιές σκορπά η γωνιά
κι η γιαγιά παραμύθια.
Χριστούγεννα, γιορτές
σας φέρνω γελαστές.

Τραγούδι στον ήλιο

Μελισσάνθης

Αποστολίδης, Ρ., (1970). *Ανθολογία Νεοελληνικής Ποίησης*, τ. Β', Αθήνα, εκδ. «Τα Νέα Ελληνικά», σ. 770

Μέσα στο φως σου γίνομαι πουλί
και τραγουδώ όλη μέρα σαν το σπίνο
μιας πεταλούδας παίρνω τα φτερά
τα θεία κι ολόασπρα σαν το κρίνο!
Σφαλώ τα βλέφαρά μου-εντός μου φως!
Τ' ανοίγω-φως παντού όλο φως τριγύρα!
Και λέω: Ήλιε, τι θάνατος λαμπρός
με σε μια τέτοια θεία φωτοπλημμύρα!

Άνοιξη

Σοφίας Μαυροειδή-Παπαδάκη

Αποστολίδης Ρ., (1970). *Ανθολογία Νεοελληνικής Ποίησης*, τ. Β', Αθήνα, εκδ. «Τα Νέα Ελληνικά», σ. 757

Ανήσυχο μα ωραίο το ξύπνημά μου
η κάμαρά μου μύρα έχει γιομίζει
και γύρω μου νιογέννητη όλη η φύση
χαμογελάει στην έκθαμβη ματιά μου.
Λαχτάρεις ανεξήγητες βαθιά μου
αθώρητο ένα χέρι έχει ξυπνήσει
μια προσμονή καινούργια, ένα μεθύσι,
μια γλύκα κι ένας πόνος στην καρδιά μου!
Ξεχύνοντας παντού τα θεία σου κάλλη,
με πεθυμίες και μύρα φορτωμένη,
Άνοιξη ξεπλανεύτρα, τι ήρθες πάλι
με νοσταλγίες τον κόσμο να γιομίσσεις,
στην έρμη μου καρδιά την προδομένη
τη γλύκα της αγάπης να θυμίσεις;

Ειρήνη

Γιάννη Ρίτσου

Αποστολίδης, ό. π. τ. Γ', σ. 1218

Ειρήνη είναι η μυρωδιά του φαγητού το βράδυ,
τότε που το σταμάτημα του αυτοκινήτου στο δρόμο δεν είναι φόβος,
τότε που το άνοιγμα στην πόρτα σημαίνει φίλος,
και το άνοιγμα του παραθύρου, κάθε ώρα, σημαίνει ουρανός.

Ειρήνη είναι ένα ποτήρι ζεστό γάλα κ' ένα βιβλίο μπροστά στο παιδί που ξυπνάει
τότε που ένα τραγούδι από το κατώφλι τη νύχτα
είναι τ' αλφαβητάρι της καλοσύνης στα γόνατα της αυγής
τότε που ο θάνατος πιάνει λίγο τόπο στην καρδιά...

Δώστε τα χέρια, αδέρφια μου - αυτό 'ναι Ειρήνη!...

Πίνδος

Στέλιου Σπεράντζα

Κοκκίνης Σπ., (1980). *Σχολική Ποιητική Ανθολογία*, Αθήνα, εκδ. Εστίας, σ. 31

Των προγόνων βλαστοί, μ' ατσαλένια κορμιά
του πολέμου περνώντας τη φρίκη,
της καρδιάς μας τη φλόγα τη φέραμε μια,
ως εκεί, που μας πρόσμενε η Νίκη.
Με τη λόγχη χαράξαμε αδρό στα βουνά
τ' όνομά μας - γαλάζιο λουλούδι -
να το πάρει ως τα πέρατα ο θρύλος ξανά,
στους λαούς να το κάνει τραγούδι.
Προσταγή στη φυλή μας, σαν νόμος βαριά,
το παλιό ν' αναστήσουμε θαύμα.
Να' ναι αιώνια σε τούτη τη γη η Λευτεριά,
κάποιας μοίρας ορίζει το τάμα.
Μάνα Ελλάδα, δική σου μια σάλπιγγα ηχεί
λες ακόμα στην Πίνδου μια κόχη,
στους λαούς να θυμίζει γεμάτο ψυχή
το τρανό που ξεστόμισες ΟΧΙ.

Η ελιά

Κωστή Παλαμά

Κοκκίνης Σπ., ό. π. σ. 275

Είμαι του ήλιου η θυγατέρα
η πιο απ' όλες χαϊδευτή.
Χρόνια η αγάπη του πατέρα
σ' αυτό τον κόσμο με κρατεί.
Όσο να γύρω νεκρωμένη,
αυτόν το μάτι μου ζητεί

Είμ' η ελιά η τιμημένη [...]

Όπου κι αν λάχω κατοικία,
δε μ' απολείπουν οι καρποί
ως τα βαθιά μου γηρατειά
δε βρίσκω στη δουλειά ντροπή
μ' έχει ο Θεός ευλογημένη
κ' είμαι γεμάτη προκοπή

Είμ' η ελιά η τιμημένη.

Φρίκη, ερημιά, νερό, σκοτάδι
τη γη εθάψαν μια φορά
πράσινη αυγή με φέρνει πρώτη
στο Νώε η περισσότερά
όλης της γης είχα γραμμένη
την εμορφάδα και την χαρά.

Είμ' η ελιά η τιμημένη.

Εδώ στον ίσκιο μου από κάτω
ήρθ' ο Χριστός ν' αναπαυθεί
κι ακούστηκε η γλυκιά λαλιά του
λίγο προτού να σταυρωθεί
το δάκρυ του, δροσιά αγιασμένη
έχει στη ρίζα μου κυθεί

Είμ' η ελιά η τιμημένη.

Η Μητέρα

Γεώργιου Βιζυνοπού

Καστανιώτης Θ., - Νιάρχος Θ., (1998). *Τα ωραιότερα ποιήματα για τη μάνα*, Αθήνα, εκδ. Καστανιώτη (β' έκδοση), σσ. 22-23

Πώς να πειράξω τη μητέρα
να κάμω εγώ να λυπηθεί
που όλη νύχτα κι όλη μέρα
για το καλό μου προσπαθεί;
Πώς ν' αρνηθώ ή ν' αναβάλλω
ό,τι ορίζει κι απαιτεί,
αφού στη γη δεν έχω άλλο
κανένα φίλο σαν αυτή
Αυτή στα σπθήτα θα γλυκά της
με είχε βρέφος απαλό,
με κάθιζε στα γόνατά της
και μ' έμαθε να ομιλώ

Αυτή με τρέφει και με ντύνει
όλο το χρόνο που γυρνά,
και δίπλα στη μικρή μου κλίνη,
σαν αρρωστήσω ξαγρυπνά.
Αυτή σαν πέσω και χτυπήσω
φιλά να γειάνει η πληγή.
Αυτή, τι πρέπει να αφήσω
και τι να κάμω μ' οδηγεί
Πώς το λοιπόν τέτοια μητέρα
να κάμω εγώ να λυπηθεί,
που όλη νύχτα κι όλη μέρα
για το καλό μου προσπαθεί.

Γεροπλάτανος

Αλ. Φωτιάδης

Κοκκίνης, Σπ., (1980). *Σχολική Ποιητική Ανθολογία*, Αθήνα, εκδ. Εστίας, σ. 264

Βάσταξε, νιε, τ' αξίني σου, γιατί αν δεν έχω στόμα,
 όμως να ζήσω επιθυμώ στο αγαπημένο χώμα.
 Θέλω δύο λόγια να σου πω, σταμάτα μη χτυπάς.
 Και πρώτα πρώτα σ' εύχομαι στα χρόνια μου να πας,
 όσα τα μάτια μου είδαν και συ να τα περάσεις
 και σαν κι εμέ στον τόπο σου να ζήσεις να γεράσεις
 εγώ ποτέ δεν γύρεψα κακό για να σου κάνω
 και από το χέρι σου, το βλέπω, θ' αποθάνω.
 Τ' ακονισμένο σίδερο σκληρά σαν κατεβάζεις
 κι αν δε μιλήν τον θαρρείς πως δεν μπορώ, συνέχεια με σφάζεις
 όσα καλά και αν σ' έκανα, συ τα 'χεις ξεχασμένα
 πόσες φορές το ηλιόκαμα σε χρόνια περασμένα
 και εσύ και όλοι σου οι πρόγονοι δεν ήρθατε από κάτω
 και εγώ πάντα τον ίσκιο μου τον άπλωσα δροσάτο.
 Πόσες φορές...επόνεσα, μην με χτυπάς, σταμάτα!
 Πόσες φορές δεν έδειξα στον ξενικό τη στράτα,
 και το πουλάκι φεύγοντας τον άνεμο τρεχάτο
 ξαλαγιασμένο κρύφτηκε στα φύλλα μου από κάτω.
 χτυπάς και το κορμάκι μου βαστά από μια μεριά
 απ' το χειμώνα εγλίτωνα κι από την κακοκαιριά.
 Μ' αλίμονο απ' το χέρι σου τ' αγαπημένο ωστόσο
 η μοίρα μου το 'γραψε ποτέ να μη γλιτώσω.
 Μα κείνος με το σίδερο το χτύπησε στο κέντρο
 κι έπεσε τρίζοντας τρανά τ' αντρειωμένο δέντρο.

Πρώτη μέρα στο σχολείο

Τέλλου Άγρα

Γιαννόπουλος, Θ., (ΧΧ). *Νεότερη Σχολική Ανθολογία*, Αθήνα, εκδ. Τεγόπουλος – Νίκας, σ. 461

Τόση βιάση και σπουδή
 Για πού πας, καλό παιδί;
 Κίνησες νωρίς-νωρίς
 και τρεχάτος προχωρείς.
 Στάσου δα να διασκεδάσεις
 με τις ομορφιές της πλάσης
 Κόψε απ' τα περιβόλια πάλι
 του χιονιού τα κάλλη!
 Να σταθώ; Δεν ευκαιρώ,
 γιατί πάω στο φτερό.
 Και πού πάω; Να στο πω;
 στο σχολείο μου π' αγαπώ!
 Άνοιξε για πρώτη μέρα.
 Βλέπεις τα παιδιά εκεί πέρα;

Έχουν μόνα τους ταιριάξει
 χωριστά κάθε μια τάξη.
 Είσαι, βλέπω μαθητής.
 Μα στον ώμο τι κρατείς,
 που με την ματιά την πρώτη
 σ' έκαμα για στρατιώτη;
 Είναι τ' άρματά μου αυτά,
 τ' ακριβά, τ' αγαπητά
 Το κονδύλι μου κ' η πλάκα,
 το βιβλίο μου στη σάκα.
 Κι έλα πια, να σε χαρώ,
 με ρωτάς - κι αργοπορώ....
 Είν' η ώρα περασμένη,
 άκου, ο κώδωνας σημαίνει.

Στο παιδί μου**Μανόλη Αναγνωστάκη**

Αναγνωστάκης, Μ., (1975). *Τα Ποιήματα*,
Αθήνα, εκδ. Πλειάς, σ. 142

Στο παιδί μου δεν άρεσαν ποτέ τα παρα-
μύθια

Και του μιλούσανε για Δράκους και για το
πιστό σκυλί

Για τα ταξίδια της Πεντάμορφης και για τον
άγριο λύκο

Μα στο παιδί δεν άρεσαν ποτέ τα παρα-
μύθια

Τώρα τα βράδια, κάθομαι και του μιλώ
Λέω το σκύλο σκύλο, το λύκο λύκο, το σκο-
τάδι σκοτάδι,

Του δείχνω με το χέρι τους κακούς, του μα-
θαίνω

Ονόματα σαν προσευχές, του τραγουδώ
τους νεκρούς μας.

Α, φτάνει πια ! Πρέπει να λέμε την αλήθεια
στα παιδιά.

Όσο μπορείς**Κωνσταντίνου Καβάφη**

Καβάφης, Κ., (1933). *Απαντα Ι, Ποιήματα Α΄*,
Αθήνα, εκδ. Ίκαρος, σ. 25

Κι αν δεν μπορείς να κάμεις την ζωή σου όπως
τη θέλεις,

τούτο προσπάθησε τουλάχιστον
όσο μπορείς: μην την εξευτελίζεις
μες στην πολλή συνάφεια του κόσμου,
μες στες πολλές κινήσεις κι ομιλίες.

Μην την εξευτελίζεις πιαίνοντάς την,
γυρίζοντας συχνά κι εκθέτοντάς την
στων σχέσεων και των συναναστροφών
την καθημερινή ανοησία,
ώσπου να γίνει σα μια ξένη φορτική.

Πρωτοχρονιά**Χάρη Σακελλαρίου**

Κοκκίνης, Σπ., (1980). *Σχολική Ποιητική Ανθολογία*,
Αθήνα, εκδ. Εστίας, σ. 90

Μέσ' τα χιόνια, μέσ' τα κρύα
φτάνει από την Καισαρεία
ο Αϊ-Βασίλης κουρασμένος
και με δώρα φορτωμένος
Και χαρίζει στα παιδάκια
χίλια μύρια παιχνιδάκια,
κάποιου ονείρου τη μαγεία
τη χαρά, την ευτυχία.

Δώρα στο έλατο κρεμάει,
δώρα στη γωνιά ακουμπάει
κι άλλα δώρα αφήνει πάλι
κάτω από το προσκεφάλι.

Να, το δέντρο χιονισμένο
και με δώρα φορτωμένο.
Πάρετ' όλοι απ' τα καλά του
τα παιχνίδια τα πολλά του.
Πάρτε τόπια και μπαλόνια
απ' τα χιονισμένα κλώνια,
πάρτε κούκλες κι αραπάκια
και σφυριχτρες και τρενάκια.
Ο Αϊ-Βασίλης σας τα δίνει
με χαρά και καλοσύνη,
να 'ναι ο χρόνος που προβάλλει
τρισευτυχισμένος πάλι.

Πάνω σ' ένα ξένο στίχο (απόσπασμα)

Γιώργου Σεφέρη

Σεφέρης, Γ., (1972, 74). «Τετράδιο Γυμνασμάτων», *Ποιήματα*, Αθήνα, εκδ. Ίκαρος, σ. 87-88

Και παρουσιάζεται μπροστά μου, πάλι και πάλι, το φάντασμα του Οδυσσέα, με μάτια κοκκινισμένα από του κυμάτου την αρμύρα
κι από το μεστωμένο πόθο να ξαναδεί τον καπνό που βγαίνει από τη ζεστασιά του σπιτιού του και το σκυλί του που γέρασε προσμένοντας στη θύρα.
Στέκεται μεγάλος, ψιθυρίζοντας ανάμεσα στ' ασπρισμένα του γένια, λόγια της γλώσσας μας, όπως τη μιλούσαν πριν τρεις χιλιάδες χρόνια.
Απλώνει μια παλάμη ροζιασμένη από τα σκοινιά και το δοιάκι, με δέρμα δουλεμένο από το ξεροβόρι από την κάψα κι από τα χιόνια.
Θα 'λεγες πως θέλει να διώξει τον υπεράνθρωπο Κύκλωπα που βλέπει μ' ένα μάτι, τις Σειρήνες που σαν τις ακούσεις ξεχνάς, τη Σκύλλα και τη Χάρυβδη απ' ανάμεσό μας
τόσα περίπλοκα τέρατα, που δε μας αφήνουν να στοχαστούμε πως ήταν κι αυτός ένας άνθρωπος που πάλεψε μέσα στον κόσμο με την ψυχή και με το σώμα.
Είναι ο μεγάλος Οδυσσέας εκείνος που είπε να γίνει το ξύλινο άλογο και οι Αχαιοί κερδίσανε την Τροία.
Φαντάζομαι πως έρχεται να μ' αρμηνέψει πώς να φτιάξω κι εγώ ένα ξύλινο άλογο για να κερδίσω τη δική μου Τροία.

Άγιε Βασίλη

Μιχαήλ Στασινόπουλου

Κοκκίνης, Σπ., (1980).

Σχολική Ποιητική Ανθολογία,
Αθήνα, εκδ. Εστίας, σ. 89

Άγιε Βασίλη, Άγιε Βασίλη,
βιάσου να 'ρθεις, σε καρτερώ
και τ' όνομά σου έχω στα χείλη
και στ' όνειρό μου σε θωρώ.
Βλέπω βουνά, άσπρα, χιονισμένα
και δάση μ' άσπρα τα κλαδιά
και μοναχό βλέπω και σένα
να περπατάς μέσ' το βοριά.
Περνάς ακούραστος στο χιόνι
από πατρίδες μακρινές
και τ' αργό βήμα σου τυπώνει
μακριά σειρά πατημασιές.
Κι όταν στην πόλη θα 'χεις φτάσει,
θα 'ναι μια νύχτα σκοτεινή,
τα μάτια θα 'χει ύπνος σκεπάσει
και δεν θ' ακούγεται φωνή.
Μα εγώ μονάχος θα 'χω μείνει
τους χτύπους να παραφυλώ
κι όταν θ' ακούσω στη γαλήνη
το βήμα σου το σιγαλό,
θ' ανοίξω να καλωσορίσεις
μέσ' τη σιωπή μας τη φτωχή,
τα δώρα σου να μας χαρίσεις
και τη γλυκιά σου την ευχή.
Άγιε Βασίλη, Άγιε Βασίλη,
βιάσου να 'ρθεις, σε καρτερώ
και τ' όνομά σου έχω στα χείλη
και στ' όνειρό μου σε θωρώ!

Η νύχτα της Γεννήσεως

Γεωργίου Δροσίνη

Κοκκίνης, Σπ., (1980).

Σχολική Ποιητική Ανθολογία,
Αθήνα, εκδ. Εστίας, σ. 70-71

Την άγια νύχτα τη χριστουγεννιάτικη
λυγούν τα πόδια
και προσκυνούν γονατιστά τη φάτνη τους,
τ' άδολα βόδια.
Κι ο ζευγολάτης ξάγρυπνος θωρώντας τα
σταυροκοπιέται,
και λέει με πίστη απ' της ψυχής τ' απόβαθα
Χριστός γεννιέται.
Την άγια νύχτα τη χριστουγεννιάτικη
κάποιοι ποιμένες
ξυπνούν από φωνές ύμνων μεσούρανες
στη γη σταλμένες.
Κι ακούοντας τα «ωσαννά» απ' αγγέλων
στόματα
στο σκόρπιο αέρα,
τα διαλαλούν σε χειμαδιά λιοφώτιστα
με τη φλογέρα.
Την άγια νύχτα τη χριστουγεννιάτικη
- ποιος δεν το ξέρει; -
των Μάγων κάθε χρόνο τα μεσάνυχτα
λάμπει το αστέρι.
Κι όποιος το βρίσκει μέσ' στ' άλλα αστέρια
ανάμεσα
και δεν το χάσει
σε μια άλλη Βηθλεέμ ακολουθώντας το
μπορεί να φτάσει.

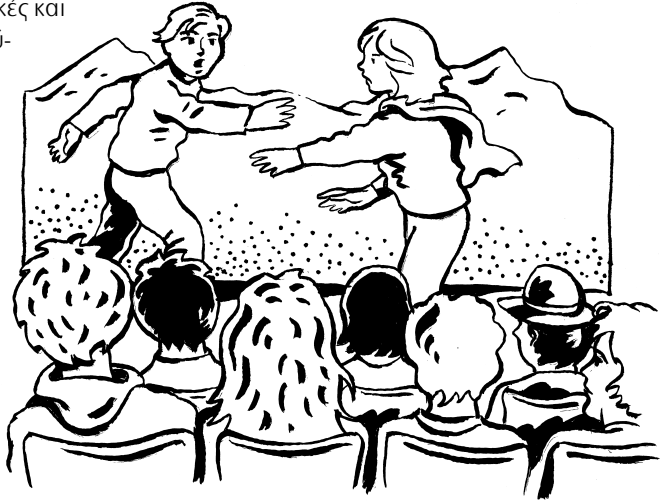
Το θέατρο στο σχολείο

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Το θέατρο στο σχολείο αποτελεί μια δυναμική μορφή τέχνης, αφού προσφέρει διέξοδο στη δημιουργική έκφραση του παιδιού.

Το παιδί μέσα από τις θεατρικές πρακτικές καλλιεργεί τις φυσικές, διανοητικές και ψυχικές του ικανότητες. Με τη δύναμη της φαντασίας και την ελευθερία των συναισθημάτων φθάνει να κατασκευάσει το δικό του κόσμο μεταμορφώνοντας το πραγματικό σε μαγικό. Ακόμη μαθαίνει να σέβεται τους κανόνες της ομάδας, να συνθέτει μέσα από το διάλογο.

Στις πολιτιστικές εκδηλώσεις το θέατρο, είτε ως παράσταση θεατρικού έργου είτε ως δραματοποίηση αφηγηματικού κειμένου, μπορεί να διεκδικήσει την αυτονομία του. Η

θεατρική παράσταση θεωρείται

το αποκορύφωμα μιας σύνθετης και πολύπλευρης ομαδικής δουλειάς, που εμπλέκει διαφορετικά γνωστικά αντικείμενα και τέχνες. Το κάθε παιδί βρίσκει τη θέση του και το ρόλο του, όχι μόνο στη σκηνή αλλά και στο εργαστήρι γραφής (αν πρόκειται για δραματοποίηση κειμένου) ή στη σκηνική κάλυψη του έργου (κατασκευή σκηνικού, κοστούμιών, αντικειμένων, σύνθεση / εκτέλεση μουσικής ή ηχητική κάλυψη, χειρισμός φωτισμού) ή τέλος στον προγραμματισμό της παράστασης.

Το θέατρο μπορεί ακόμη να αποτελέσει μέρος ενός ευρύτερου συνόλου καλλιτεχνικών δημιουργιών, πλαισιώνοντας την εκδήλωση με διαφορετικές μορφές:

- ως **θεατρικός αυτοσχεδιασμός**
- ως **θεατρική εικόνα**
- ως **θεατρικό δρώμενο**
- ως **δραματοποιημένη ιστορία**
- ως **σκετς**
- ως **θεατρική σκηνή**
- ως **θεατρικό αναλόγιο**
- ως **χάπενινγκ**

Η θεατρική δημιουργία θα συνδεθεί θεματολογικά με την πολιτιστική εκδήλωση ή γιορτή. Ωστόσο ο χαρακτήρας του θεάτρου (συλλογική παρουσίαση έργου) παρουσιάζει μια διαχρονικότητα και διαθεματικότητα, που επιτρέπουν τη χρησιμοποίησή του σε όλες σχεδόν τις εκδηλώσεις.

ΑΥΤΟ- ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΣ

Ο αυτοσχεδιασμός είναι ελεύθερη δράση, με κίνηση ή λόγο, που εκτελείται αυθόρμητα από το μαθητή με αφορμή ένα ερέθισμα. Στηρίζεται άλλοτε σε μια μικρή ιστορία, άλλοτε σε ένα θέμα, μια εικόνα, ένα αντικείμενο ή μια λέξη.

Ο αυτοσχεδιασμός αποτελεί ένα μικρό «έργο» με αρχή, μέση (ανάπτυξη) και τέλος (λύση).

Τα απαραίτητα στοιχεία της δράσης είναι οι προτεινόμενες συνθήκες και οι συμπαίκτες μας.

Μπορεί να γίνουν προτάσεις αυτοσχεδιασμών για όλες σχεδόν τις εκδηλώσεις. Είτε προετοιμάζοντας ένα λογοτεχνικό κείμενο (δραστηριότητες προετοιμασίας στο: Η σταχομαζώχτρα) είτε μια θεατρική παράσταση (Τα γουρουνάκια κουμπαράδες). Ο αυτοσχεδιασμός μπορεί να αποτελέσει αυτόνομο θεατρικό είδος σε μια εκδήλωση. Παραθέτουμε ενδεικτικά παραδείγματα παρακάτω.

«Το ταξίδι»

Πρόσωπα	7: Οδυσσέας – 6 Σύντροφοι – (προαιρετικά Ποσειδώνας)
Αντικείμενα	Χαρτόκουτες, σχοινιά, λευκό ύφασμα / πανί, ενδυματολογικά στοιχεία, CD μουσικής
Διάρκεια	15 λεπτά

Η δραστηριότητα ξεκινάει με αναφορά στο ταξίδι του Οδυσσέα.

Τα παιδιά πρώτα κατασκευάζουν το σκηνικό της δράσης, το καράβι, χρησιμοποιώντας χαρτόκουτες ή άλλα υλικά. Στη συνέχεια, αναλαμβάνουν ρόλους και αυτοσχεδιάζουν πάνω στο ταξίδι με κίνηση, ήχο, φωνή, λόγο.

Χώρος: Θάλασσα

11ο Δημοτικό Σχολείο Αργυρούπολης

Δράση

Τα παιδιά παίρνουν θέση στο αυτοσχέδιο καράβι. Τα ξηι κάθονται σε δύο σειρές αντικριστά και αρχίζουν να μιμούνται τις κινήσεις κωπηλασίας. Το παιδί - Οδυσσεάς στέκεται όρθιο στο μπροστινό μέρος του καραβιού προσέχοντας την πορεία του και δίνοντας πού και πού οδηγίες.

Αφού δοθεί η εικόνα του ταξιδιού, μπορεί το λογοτεχνικό κείμενο «Αργοναύτης» να συνοδεύσει τον αυτοσχεδιασμό. Ένας μαθητής (που θα το έχει ήδη διαβάσει) το αφηγείται αργά- αργά ή απλά προφέρει μερικές λέξεις του απ' το ταξίδι.

Πηγές

Μυριβήλης, Στρ. (1990). *Αργοναύτης*, Αθήνα, εκδ. Εστία.

Ιγνατιάδης Γ., Κακουλίδης Λ., Χαραλαμπίδης Απ., (εκδ. Ε΄ 2003). Ομήρου *Οδύσσεια*, Α΄ Γυμνασίου, μετάφρ. Δ. Μαρωνίτη, Αθήνα, Οργανισμός Εκδόσεως Διδακτικών Βιβλίων

«Η Ελληνική Σημαία»

Πρόσωπα	(Όλη η τάξη) Κλέφτες - Αρματολοί - Στεριανοί - Νησιώτες - Τρία πρόσωπα προεδρείου
Αντικείμενα	Σημαίες, ενδυματολογικά στοιχεία, τραπέζι, καρέκλες, πάγκοι
Διάρκεια	10 λεπτά

Οι μαθητές, με αφορμή την έρευνά τους από τις ιστορικές πηγές και σχετική συζήτηση, αυτοσχεδιάζουν πάνω στην απόφαση των Ελλήνων του 1821 για τη σημαία του ελληνικού έθνους.

Χωρίζονται σε διάφορες ομάδες: ομάδα κλεφτών - ομάδα αρματολών - ομάδα νησιωτών - ομάδα στεριανών. Όλες οι ομάδες συνεδριάζουν για τη σημαία του ελληνικού έθνους. Τρία παιδιά κάθονται μπροστά σε ένα τραπέζι και συντονίζουν τη συνεδρίαση. Κάθε ομάδα υποστηρίζει τη σημαία της με επιχειρήματα.

Στο τέλος οι ομάδες ψηφίζουν και αποδέχονται τη σημερινή σημαία με μπλε σταυρό στη μέση.

Πηγές

Ιστορικά κείμενα: Ιστορία ΣΤ΄ Τάξης Δημοτικού, Συλλογικός τόμος, (1975). *Ιστορία του Ελληνικού Έθνους, ΙΒ΄ τόμος*, Εκδοτική Αθηνών, σσ. 8-536.

Λογοτεχνία: *Η Σημαία μας*, ποίημα Ι. Πολέμη

«Απειλούμενα είδη - Η παγίδα»

Πρόσωπα	12: Δύο Κυνηγοί - Καφέ Αρκούδες (Μαμά και δυο αρκουδάκια) - Δύο Τσακάλια - Ένας λύκος, Μάγος των ζώων - Ο Βασιλιάς των Ζώων, το Λιοντάρι - Δύο Πουλιά - Ο Κόρακας (προδότης)
Αντικείμενα	Αποκόμματα εφημερίδων, φωτογραφίες, φτερά πουλιών, φύλλα δέντρων, χαρτόνια σε διάφορα χρώματα, ψαλίδι, κόλλα, λαστιχάκια για κατασκευή μάσκας ζώου, κομμάτια ύφασμα σε καφέ, γαλάζιο, μαύρο κ.ά. για ενδυματολογική χρήση
Διάρκεια	15 λεπτά

Μετά από προετοιμασία με την κατάλληλη συζήτηση για τα **απειλούμενα είδη**, οι μαθητές προχωρούν στον αυτοσχεδιασμό. Παρουσιάζουν ένα θέμα από το δάσος. Απειλούμενο ζώο είναι η καφέ Αρκούδα.

Στη διερεύνηση του κάθε ρόλου μελετάται η συμπεριφορά και τα χαρακτηριστικά του αντίστοιχου ζώου: πώς περπατά η Αρκούδα (με μεγάλα, αργά πατήματα το ένα πίσω απ' το άλλο), πώς κοιτάζει, ποια η στάση του σώματός της ή πώς συμπεριφέρεται το Λιοντάρι, πώς βρυχάται, πώς αντιδράνε τα άλλα ζώα μπροστά του, ή ακόμα πώς πετά ο Κόρακας.

Χώρος: Δάσος

Στο Δάσος επικρατεί μεγάλη ανησυχία. Στη συνέλευση των Ζώων ο Μάγος, ένας γερο-λύκος, προφητεύει ότι μια μεγάλη ομάδα κυνηγών θα στήσει παγίδες στα ζώα και στα πουλιά. Ο Βασιλιάς των Ζώων, το Λιοντάρι, αδύναμος και λυπημένος για την τύχη των ζώων, δεν καταλαβαίνει πώς οι άνθρωποι μπορεί να είναι τόσο ανόητοι, ώστε να κυνηγήσουν τα ζώα και τα πουλιά που προστατεύουν το δάσος. Συμβουλεύει τα ζώα να βρουν μια καλή κρυψώνα. Ανάμεσα στα πουλιά όμως υπάρχει ένας προδότης, ο Κόρακας που πάει στους Κυνηγούς και μαρτυρά την κρυψώνα της Αρκούδας.

Η Αρκούδα πηγαίνει στην κρυψώνα της και περιμένει να πέσει το σκοτάδι. Βγαίνει και ψάχνει τροφή για τα δυο μικρά της.

Ο Κυνηγός όμως, που γνωρίζει την κρυψώνα της, παραμονεύει με απλωμένο ένα μεγάλο χοινοτρόο δίχτυ. Μόλις βλέπει την Αρκούδα, της ρίχνει το δίχτυ και την αιχμαλωτίζει στην παγίδα του.

Πηγές

Ροντάρι, Τζάνι, *Ο χορός της Αρκούδας*, (1980). *Παραμύθια σαν πλατύ χαμόγελο*, Αθήνα, εκδ. Κέδρος.

Τσου σεν Πάι, *Ο σκαντζόχοιρος* (Ποίημα από την Κίνα, 9ος π. Χ. αι.), *Ανθολόγιο Ε΄ - ΣΤ΄ Δημοτικού*, σ. 29

Γ. Μπόντη, *Ο ασπένιος δρόμος*, *Ανθολόγιο Ε΄ - ΣΤ΄ Δημοτικού*, σ. 30

Ηλ. Βενέζη, *Η Χιονάτη της Πάρνηθας*, *Ανθολόγιο Ε΄ - ΣΤ΄ Δημοτικού*, σ. 37

Μορφή σύντομης θεατρικής έκφρασης, που αναπαριστά δράσεις με τυποποιημένο – τελετουργικό χαρακτήρα. Μπορεί να πραγματοποιηθεί στην τάξη ή αυτόνομα σε μια εκδήλωση. Περιέχει μηνύματα παιδαγωγικού χαρακτήρα.

ΘΕΑΤΡΙΚΟ
ΔΡΩΜΕΝΟ

«Το ποδαρικό»

Πρόσωπα	4: Νοικοκύρης – Νοικοκυρά – δύο παιδιά (κοριτσάκια)
Σκηνές	2
Σκηνικά	Εκκλησία, είσοδος σπιτιού
Διάρκεια	7 λεπτά
Χρόνος προετοιμασίας	4 διδακτικές ώρες
Αντικείμενα σκηνής	Ρόδι, κουδούνι

Σκηνή στην εκκλησία

Όλη η οικογένεια ντυμένη με τα καλά της πάει στην εκκλησία να παρακολουθήσει τη λειτουργία του Μεγάλου Βασιλείου. Ο νοικοκύρης κρατάει στην τσέπη του ένα ρόδι.

Ο χώρος της εκκλησίας μπορεί να αποδοθεί απλά με μια **πιογραφημένη λειτουργία** που θα ακούγεται δυνατά, ενώ η οικογένεια παρακολουθεί με κατάνυξη.

Σκηνή στην είσοδο του σπιτιού

Η οικογένεια φθάνει έξω από την πόρτα του σπιτιού. Ο νοικοκύρης χτυπά την πόρτα να του ανοίξουν (η ψυχοκόρη ή η γιαγιά). Μόλις ανοίγει η πόρτα, βγάζει από την τσέπη του το ρόδι και μπαίνει με το δεξί πόδι στο σπίτι για να κάνει το καλό ποδαρικό. Ακριβώς στην είσοδο του σπιτιού πετά με δύναμη το ρόδι για να σπάσει και να πεταχτούν έξω οι κόκκοι του, ενώ ταυτόχρονα εύχεται «με υγεία και χαρά, όσες ρώγες έχει το ρόδι, τόσα χρήματα να έχει η τσέπη μας όλη τη χρονιά».

Στη σκηνή θα ακουστεί το κουδούνι και θα εμφανισθεί η οικογένεια που μπαίνει στο σπίτι. Με την είσοδό του ο νοικοκύρης με το ρόδι στο χέρι θα το σπάσει πίσω από την πόρτα - είσοδο και θα δοθούν οι παραπάνω ευχές. Καλό θα ήταν να υπάρχει μια κατασκευή **πόρτας** (ένα ζωγραφιστό τελάρο) που θα αποτελέσει το βασικό σκηνικό αντικείμενο (συμβολίζει το σπίτι και το ποδαρικό).

«Το Χριστόψωμο»

Πρόσωπα	4: Πατέρας – Μητέρα – δύο παιδιά (αγόρι-κορίτσι)
Σκηνές	3
Σκηνικά	Κουζίνα, τραπεζαρία, τζάκι
Διάρκεια	10 λεπτά
Χρόνος προετοιμασίας	6 διδακτικές ώρες
Αντικείμενα σκηνής	Σκάφη, υλικά για χριστόψωμο, καρύδια, αμύγδαλα, σκεύη φαγητού

- Η νοικοκυρά ζυμώνει στη σκάφη για να φτιάξει το χριστόψωμο. Τα παιδιά της τη βοηθούν, φέρνουν τα υλικά.
- Η νοικοκυρά βγάζει το ζυμάρι, κόβει ένα μικρό κομμάτι και το κολλά στο κέντρο σε σχήμα σταυρού. Λέει μια ευχή για την καρποφορία της γης που επαναλαμβάνουν τα παιδιά.
- Τα παιδιά φέρνουν απ’ την αποθήκη καρύδια και αμύγδαλα κι η νοικοκυρά στολίζει τις άκρες του χριστόψωμου. Ύστερα το βάζει στο φούρνο να ψηθεί. Ακούγονται χριστουγεννιάτικα κάλαντα: «Πρωτούγεννα....»
- Στο τραπέζι κάθεται όλη η οικογένεια: ο πατέρας ευλογεί το χριστόψωμο, το κόβει με ευλάβεια και δίνει σε όλους ένα κομμάτι. Το τρώνε.

Δραματοποίηση Κειμένου

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ:

Η μετατροπή ενός αφηγηματικού κειμένου σε δραματικό. Περιλαμβάνει καθ' αρχή τον εντοπισμό και την ανάλυση των δραματικών στοιχείων του κειμένου (δράση, σύγκρουση, πρόσωπα, χώρος, χρόνος) και στη συνέχεια τη σκηνοτική τους απόδοση.

ΔΡΑΜΑΤΟ- ΠΟΙΗΣΗ ΚΕΙΜΕΝΟΥ

Τα παιδιά της κατοχής

Συνθετική δημιουργία μαθητών

Πρόσωπα

11: παιδιά, 1 δάσκαλος, 3 αντάρτες,
2 Γερμανοί

Σκηνές

Τρεις

Σκηνικά

Χαλάσματα, εξωτερικός χώρος

Διάρκεια

30 λεπτά

Χρόνος προετοιμασίας

25 διδακτικές ώρες

Αντικείμενα σκηνής

Ηλεκτρικοί φακοί, τρόφιμα

Πηγές

1. Ζέη, Άλκη, (1987), *Ο μεγάλος περίπατος του Πέτρου*, Αθήνα, εκδ. Κέδρος
3. Μάρρα, Ειρήνη, (1996), *Το άδειο μπουκάλι*, Αθήνα, εκδ. Πατάκη
4. Σαρή, Ζωρζ, (1997), *Κόκκινη κλωστή δεμένη*, Αθήνα, εκδ. Πατάκη
5. Φωτογραφίες, εικόνες από Κατοχή

Υπόθεση

Είναι Φλεβάρης του 1943. Τέσσερα ορφανά παιδιά - ο Λευτέρης, ο Νικήτας, ο Πέτρος κι η αδελφή του η Ειρήνη - κοιμούνται στα χαλάσματα της Αθήνας. Πεινούν και κρυώνουν. Σκέφτονται να κλέψουν το μαυραγορίτη και σχεδιάζουν πώς θα το πετύχουν.

Λένε το σχέδιό τους στον κυρ Δημήτρη, τον καλό δάσκαλο, που συμφωνεί με την ηρωική τους πράξη. Έτσι οι μικροί ήρωες παίρνουν από την αποθήκη του μαυραγορίτη τις κονσέρβες και γάλα κι επιστρέφουν στα χαλάσματα.

Στα χαλάσματα μαζεύονται πολλά πεινασμένα παιδιά και τρώνε ευχαριστημένα. Ξαφνικά ακούγεται μια δυνατή έκρηξη και μετά πυροβολισμοί. Είναι οι αντάρτες που ανατίναξαν τα πυρομαχικά και τους κυνηγούν οι Γερμανοί. Τα παιδιά κρύβουν τους αντάρτες και ξεγελάνε τους Γερμανούς. Οι αντάρτες ευχαριστούν τους μικρούς ήρωες και θαυμάζουν την παλικαριά τους.

Χαρακτικό Φ. Τσίτσου από το έργο
«Τα Παιδιά της Κατοχής», Π. Μουγιακάκου

ΣΚΗΝΕΣ – ΔΡΑΣΗ - ΧΩΡΟΣ

Οι μαθητές χωρίζουν την ιστορία σε σκηνικές δράσεις. Συζητάνε για τους ήρωες της ιστορίας και το χαρακτήρα τους, για το δραματικό χώρο και πώς διαμορφώνει τη συμπεριφορά των προσώπων. Παρατηρούν πώς αντιπαρατίθενται οι δυνάμεις στο δραματικό μύθο: τα παιδιά – Ελληνόπουλα της Κατοχής, μαζί τους οι αντάρτες και από την άλλη πλευρά οι Γερμανοί.

1η Σκηνή

Τα παιδιά – ήρωες της ιστορίας- καταστρώνουν σχέδιο και παίρνουν μαζί με το δάσκαλο το βράδυ τρόφιμα από την αποθήκη του μαυραγορίτη.

2η Σκηνή

Το σχέδιο των παιδιών εκτελείται με επιτυχία.

3η Σκηνή

Τα παιδιά στα χαλάσματα τρώνε. Ξαφνικά ακούγονται πυροβολισμοί κι έρχονται τρεις αντάρτες που τους κυνηγούν οι Γερμανοί. Τα παιδιά ξεγελάνε τους Γερμανούς και κρύβουν τους αντάρτες.

ΑΥΤΟΣΧΕΔΙΑΣΜΟΙ

Για να προχωρήσουν στην κατανόηση των χαρακτήρων και τη δημιουργία του θεατρικού διαλόγου / κειμένου, οι μαθητές αυτοσχεδιάζουν πάνω στις καταστάσεις της ιστορίας.

1. «Πεινάνε» και ψάχνουν κάτι να φάνε.
2. Καταστρώνουν σχέδιο για να πάρουν κρυφά μαζί με το δάσκαλο, το βράδυ, τρόφιμα από την αποθήκη του μαυραγορίτη.
3. Εκτελούν το σχέδιό τους. Για κάθε παιδί ορίζεται συγκεκριμένη αποστολή.
4. Πολλά παιδιά μαζεμένα στα χαλάσματα τρώνε ευτυχισμένα.
5. Ακούγονται πυροβολισμοί κι έρχονται τρεις αντάρτες που τους κυνηγούν οι Γερμανοί. Τα παιδιά ξεγελάνε τους Γερμανούς και κρύβουν τους αντάρτες.

ΘΕΑΤΡΙΚΟ ΚΕΙΜΕΝΟ

Μέσα απ ' τους αυτοσχεδιασμούς γεννιούνται οι πρώτοι διάλογοι, τους οποίους ολοκληρώνουν οι μαθητές.

1η Σκηνή (Στα χαλάσματα)

Λευτέρης: Η επιχείρηση θα γίνει αργά τη νύχτα.

Νικήτας: Ωραία, γιατί τότε ο μαυραγορίτης θα κοιμάται στο σπίτι του.

Ειρήνη: Και η αποθήκη του θα είναι αφύλακτη.

Πέτρος: Θα μπούμε από το πίσω παράθυρο, το είδα χτες, ανοίγει εύκολα.

Λευτέρης: Πέτρο, θα μου κάνεις σκαμνάκι και θα ηπδήξω μέσα. Θα σας ανοίξω, θα αρπάξουμε όσα τρόφιμα μπορούμε και ...λαγός!

2η Σκηνή (Νύχτα έξω από την αποθήκη του μαυραγορίτη. Τα παιδιά με το δάσκαλο προχωρούν σκυφτά)

Πέτρος: Να την, αυτή είναι η αποθήκη!

Λευτέρης: Νικήτα, πάρε το φακό και ρίξε μια ματιά μέσα.

Νικήτας: Εντάξει, κανέναν...

Λευτέρης: Πάμε στο παράθυρο.

Δάσκαλος: Παιδιά, εγώ θα καθίσω εδώ στη γωνία και θα παραφυλάω.

Λευτέρης: Νικήτα, κάνε μου σκαμνάκι.

(Πηδάει μέσα και ανοίγει την πόρτα στα παιδιά που μπαίνουν με φακούς)

Ειρήνη: Πω, πω, πόσες κονσέρβες έχει εδώ μέσα ο παλιομαυραγορίτης!

Πέτρος: Φτάνουν να χορτάσουν πολλά παιδιά!

Ειρήνη: Δεν είναι άνθρωπος αυτός! Τα παιδιά πεθαίνουν στους δρόμους κι αυτός θησαυρίζει!

► **3η Σκηνή** (Στα χαλάσματα, τα παιδιά τρώνε και ακούγονται πυροβολισμοί)

Λευτέρης: Πάρτε φίλοι μας, φάτε να χορτάσετε!

Πέτρος: Φτάνουν για όλους μας!

Ειρήνη: Είναι απ' την αποθήκη του μαυραγορίτη.

Βασίλης: Πω, πω, κρέας με φασόλια!

Μαρία: Κοιτάξτε, γάλα! Μάνα μου!

Στέφανος: Ο ωραιότερος δείπνος της ζωής μας!

Νικήτας: ...και μάλιστα κρυφός δείπνος.

Δάσκαλος: Πώς μας κατάντησε ο πόλεμος!

(Εκρήξεις. Τα παιδιά τρομάζουν)

Ελένη: Τι γίνεται;

Δάσκαλος: Οι αντάρτες ανατίναξαν την κεντρική αποθήκη με τα πυρομαχικά.

Παιδιά: Ζήτω! Ζήτω!

Φωτεινή: Παιδιά, κοιτάξτε, τρεις άντρες έρχονται καταδώ.

Λευτέρης: Είναι αντάρτες.

(Πλησιάζουν οι τρεις αντάρτες. Τα παιδιά τούς υποδέχονται με πανηγυρισμούς)

Αντώνης: Παιδιά, μας κυνηγούν οι Γερμανοί.

Γιώργης: Κάντε στην άκρη, να τρέξουμε να τους ξεφύγουμε!

Λευτέρης: Μπείτε στα χαλάσματα.

Πέτρος: Παιδιά, κρύψτε τα τρόφιμα.

Δάσκαλος: Θα παίξουμε το κρυφτό για να ξεγελάσουμε τους Γερμανούς. Εσύ, Στέφανε, κάνε πως τα φυλάς, Φωτεινή, Βασίλη, έχετε καεί. Οι υπόλοιποι κρυφτείτε.

(Οι Γερμανοί πλησιάζουν)

Γερμανός Α: Πού είναι οι αντάρτες, πού πήγαν;

Γερμανός Β: Μιλήστε, παλιόπαιδα!

Ειρήνη: Μη μας κάνετε κακό! Τους είδαμε να τρέχουν από κει...

(Οι Γερμανοί φεύγουν. Οι αντάρτες βγαίνουν από την κρυψώνα τους)

ΧΩΡΟΣ - ΣΚΗΝΙΚΟ

Το έργο επιβάλλει την ύπαρξη δύο σκηνικών. Η αλλαγή του χώρου μπορεί να γίνει με δύο ενωμένα τελάρα, όπως η ράχη ενός βιβλίου. Τα σκηνικά τα ζωγραφίζουν οι ίδιοι οι μαθητές.

Πρώτο τελάρο - χαλάσματα. Θα συμπληρωθεί με μεγάλα κομμάτια φελιζόλ, σε διαφορετικά μεγέθη, που τα ζωγραφίζουμε γκριζα, όπως οι τοίχοι των σπιτιών (έπιπλα σκηνής).

Δεύτερο τελάρο - εξωτερικός χώρος, δρομάκι από τη μια πλευρά και η αποθήκη μαυραγορίτη από την άλλη. Η αποθήκη θα έχει κουτιά με κονσέρβες και γάλα, καθώς και πιθάρια με λάδι.

ΚΟΣΤΟΥΜΙΑ

Παιδιά: Ντυμένα με σκισμένα παντελόνια και τριμμένα πουλόβερ. Παπούτσια παλιά.

Δάσκαλος: Μπαλωμένο κοστούμι, κασκόλ, γυαλιά.

Αντάρτες: Χλαίνη, δίκωχο, μπότες, γένια, ντουφέκι και φυσεκλίκια. Βρώμικοι.

Γερμανοί: Γερμανική στολή και αυτόματα όπλα. Καθαροί.

ΗΧΟΣ - ΜΟΥΣΙΚΗ

Οι μαθητές αυτοσχεδιάζουν ήχους πολεμικής ατμόσφαιρας. Επιλέγουν μουσικά θέματα από το έργο του Μ. Θεοδωράκη *Κατάσταση Πολιορκίας*.

ΦΩΤΙΣΜΟΣ

Φακοί, χαμηλός φωτισμός από πίσω για τη νύχτα. Δυνατός φωτισμός για το δεύτερο αυτοσχεδιασμό της μέρας.

Οδηγίες

Ο δάσκαλος δίνει θέμα στα παιδιά «Τα παιδιά της Κατοχής». Οι μαθητές προχωρούν στις παρακάτω δραστηριότητες:

- Συγκεντρώνουν μικρά κειμενάκια από τον Τύπο, τη Λογοτεχνία για την κατοχή, καθώς και σχετικά σκίτσα και φωτογραφίες.
- Παρατηρούν προσεκτικά τις εικόνες, διαβάζουν τα κείμενα και συζητούν το θέμα καταγράφοντας τις πρώτες σκέψεις τους.
- Εκπονούν στην τάξη ερωτηματολόγιο, συζητούν με τους γονείς τους και κυρίως με τους παππούδες τους, που έζησαν την Κατοχή. Συγκεντρώνουν τα στοιχεία.
- Συνθέτουν μερικές σκηνές- δράσεις και κάνουν πάνω σ' αυτές αυτοσχεδιασμούς (π. χ. δυο παιδιά στο δρόμο ψάχνουν κάτι να βρουν να φάνε στα σκουπίδια...).
- Με ανάπτυξη των αυτοσχεδιασμών και συζήτηση δημιουργούν το πρώτο κείμενο με τους διάλογους.
- Συνεργάζονται για να ετοιμάσουν την παράσταση. Μοιράζουν τους ρόλους, ξεκινάνε πρόβες. Φροντίζουν το δραματικό χώρο, το σκηνικό, τα αντικείμενα, τα κουστούμια, τη μουσική, το φωτισμό.
- Φτιάχνουν ακόμα πρόγραμμα και αφίσα της εκδήλωσης.

Ο μυλωνάς και τα καλικαντζαράκια

Λαϊκό παραμύθι, (1991), Αθήνα, εκδ. Καστανιώτη

Πρόσωπα	35
Σκηνές	7
Σκηνικά	Ο μύλος, το ξέφωτο, το σπίτι του μυλωνά
Διάρκεια	30 λεπτά
Χρόνος προετοιμασίας	25 διδακτικές ώρες
Αντικείμενα σκηνής	Σούβλα, μάσκες ζώων

Το παραμύθι

Λένε πως κάτω απ' τη γη υπάρχει ένα πελώριο δέντρο που την κρατάει, για να μην πέσει. Οι καλικάντζαροι, που όλα ανάποδα τα κάνουνε, έχουνε βάλει σκοπό τους να το κάψουνε, για να γελάνε που θα βλέπουν τη γη να γκρεμίζεται. Πασχίζουν, λοιπόν, μέρα νύχτα να το ρίξουνε. Μα το δέντρο είναι μεγάλο και γερό κι αυτοί μικρούληδες και χαζοί. Πότε χάνουν τα πριόνια και τα τσεκούρια τους, πότε τσακώνονται μεταξύ τους. Κι έτσι, όταν έρχονται τα Χριστούγεννα, ίσα που έχουν καταφέρει να κόψουν ένα κομμάτι.

Τότε τα παρατάνε κι ανεβαίνουν στη γη, να διασκεδάσουν πειράζοντας τους ανθρώπους. Πολλούς μαζί δεν τους πλησιάζουν, μα όποιον πετύχουνε μόνο του σε καμιά ερημιά του δίνουνε και καταλαβαίνει! Μόνο τη νύχτα, βέβαια, κάνουνε τις σκανταλιές τους, γιατί το φως δεν το μπορούνε, όπως όλα τα δαιμονικά.

Και σαν τελειώσουν οι γιορτές των Χριστουγέννων και φτάσουν τα Φώτα, τότε φεύγουν και ξαναπιάνουν να πελεκάνε το δέντρο που έχει θρέψει στο μεταξύ. Έτσι γίνεται κάθε χρόνο και ποτέ τους δεν κατάφεραν οι καλικάντζαροι να το κόψουν. Κι ούτε ποτέ θα τα καταφέρουν, έτσι χαζουλοί που είναι.

Ήτανε μεσάνυχτα Χριστουγέννων κι ο Δημητρός, ο μυλωνάς, άναβε τη θράκα να ψήσει το γουρουνόπουλο που ετοιμάζε από νωρίς. Γιορτινό φαΐ δεν το ' τρωγε κάθε μέρα. Καθόταν, λοιπόν, ευχαριστημένος και γύριζε τη σουβλα απολαμβάνοντας την όμορφη νύχτα. Ξαφνικά, πάνω που είχε αφαιρεθεί, ένα καλικαντζαράκι βρέθηκε μ' έναν πήδο στην πόρτα του μύλου. Κοντοστούπικο, βρομερό και κρατούσε ένα κλαδί μ' ένα βατραχάκι καρφωμένο στην άκρη. Τον κοίταξε με τα κόκκινα μάτια του, έκανε άλλον έναν πήδο προς το μέρος του και του ' βγαλε τη γλώσσα. Ο Δημητρός πάγωσε απ' το φόβο του. Είχε ακούσει ιστορίες και ιστορίες γι' αυτά του διαόλου τα πλάσματα και ήξερε ότι, άμα τα θυμώσεις, μπορούν να σου κάνουν μεγάλο κακό. Έκανε, λοιπόν, σαν να μην έτρεχε τίποτα και γύρισε και του ' πε αδιάφορα:

- Α, καλώστονε.
- Α, καλώθτονε κι εγώ, του αποκρίθηκε ο καλικάντζαρος που και ψευδός ήτανε και τη γλώσσα των ανθρώπων δεν την ήξερε καλά.

Κι έβγαλε το σκουφί του και υποκλίθηκε, όπως είχε δει να κάνουν μια φορά.

- Πώθ θε λένε; ρώτησε το μυλωνά που τον κοίταζε με την άκρη του ματιού, για να μη βλέπει το ξεκοιλιασμένο βατραχάκι.
- Πώς με λένε; Ξέρω ' γώ; Ο εαυτός μου ... Εαυτό μου με λένε, του απάντησε χωρίς να ξέρει τι λέει, έτσι που τα ' χε χαμένα απ' την τρομάρα.
- Εαυτόθ μου, να βουτήκθω λίγο Βατραάκι μου στο γουρουνοδομύ;

Και χωρίς να περιμένει απάντηση άρχισε να τρίβει το βατραχάκι πάνω στο λίκος του γουρουνοπούλου.

Ο μυλωνάς κόντευε να σκάσει απ' την απδία, όπως το ' βλεπε να γλείφει με λαιμαργία το ξαντερισμένο βατραάκι, μα με το φόβο που είχε δεν τολμούσε να πει τίποτα. «Άσ' το», έλεγε μέσα του, «το διαόλι. Μου βρόμισε το φαΐ μου, μα τουλάχιστον δε θα με πειράξει. Πού θα πάει, θα φύγει, άμα κάτσω ήσυχος...»

«Ο Ανάποδος Καλικάντζαρος», θεατρική παράσταση των 20ου και 7ου Δημοτικών σχολείων Ν. Ιωνίας (2004)

Μα ο καλικάντζαρος δεν είχε κανένα σκοπό να φύγει και ν' αφήσει τέτοια λικουδιά. Βούταγε, λοιπόν, κάθε τόσο το βατράχι στο λίπος, το 'γλειφε και, όπως ήτανε σαλιωμένο, το ξαναβούταγε. Και κάθε τόσο γύρναγε στο μυλωνά και του 'βγαζε τη γλώσσα του και του 'λεγε:

-Ωραίο γουρούνι, Εαυτόθ μου!

Και δώστου ξανά στο γουρουνόπουλο.

Έκανε κι έκανε υπομονή ο μυλωνάς, μέχρι που του ανέβηκε το αίμα στο κεφάλι απ' την απδία και το θυμό. Αρπάζει τότε τη σούβλα και τη φέρνει στου καλικάντζαρου το κεφάλι.

Έβγαλε κάτι ουρλιαχτά το δαιμονισμένο, να σου σηκώνεται η τρίχα. Πήγε να το λυπηθεί ο Δημητρός έτσι που πόναγε, αλλά το 'χασε απ' τα μάτια του. Είχε βγει έξω τρέχοντας και τσίριζε:

-Βοήθεια, βοήθεια! Με κάρθανε, με κάρθανε!

Τρομοκρατήθηκε ο μυλωνάς. «Θα τ' ακούσουν κι οι άλλοι και θα τρέξουνε», σκέφτηκε, «και ποιός ξέρει τι θα μου κάνουν. Δε θα βγω αποδώ μέσα ζωντανός. Πρέπει να βιαστώ να φύγω!»

Πήρε, λοιπόν, τρία μεγάλα σακιά και τα φόρτωσε στο μουλάρι του. Πήρε και τη σούβλα με το γουρουνόπουλο, την έκρυψε στο ένα σακί κι αυτός χώθηκε ανάμεσα στ' άλλα δύο καλά καλά, να μη φαίνεται.

Το μουλάρι, όπως όλα τα μουλάρια, ήξερε το δρόμο του γυρισμού και ξεκίνησε μόνο του για το χωριό.

Ο καλικάντζαρος στο μεταξύ είχε βρει τους άλλους και τους έλεγε με κλάματα και φωνές τι είχε πάθει. Μα μόλις τον ρωτούσανε ποιος τον έκαψε, αποκρινόταν:

-Ο Εαυτόθ μου, ο μπαρμπα-Εαυτόθ μου!

Γέλιο και κακό οι καλικάντζαραίοι, τους λύθηκε το άντερο να γελάνε!

-Μόνος σου κάρκες, μπαρμπα-χαζέ; τον πειράζανε.

-Μα ντιπ χαμένα τα 'χεις, βλακοκάντζαρε;

-Κι άμα κάρκες μόνος σου, τι μας νοιάζει εμάς; Άντε να ξανακαείς.

-Μ' έκαπθε ο Εαυτόθ μου! Αχ, καλέ, μ' έκαπθε ο Εαυτόθ μου!

Και δώστου γέλιο τα σκασμένα! Μα κάποια στιγμή το καλικάντζαράκι φώναξε μ' όση δύναμη του 'χε απομείνει:

-Θαθ λέω, μ' έκαπθε ο Εαυτόθ μου, ο μυλωνάθ. Μου ' φερε τη θούβλα θτο κεφάλι μουουου!

Τότε καταλάβανε οι άλλοι και πάψανε να γελάνε κι οι φάτσες τους αγριέψανε τόσο, που αν τους έβλεπε άνθρωπος, θα του πάγωνε το αίμα απ' την τρομάρα.

Καβάλησε ο καθένας ό,τι ζώο βρήκε μπροστά του, άλλος με τα πόδια, άλλος με τα χέρια, άλλος πηδώντας, και ξεκίνησαν τρεχάλα για το μύλο.

Πάνω που είχε φύγει το μουλάρι με τον Δημητρώ κρυμμένο στα σακιά, όταν φτάσανε. Μπήκανε μέσα και ψάχνανε παντού, χάλαγαν και ξηλώνανε ό,τι βρρίσκανε. Πουθενά ο μυλωνάς...

-Βρε, μπας κι είναι στο μουλάρι; είπε ένας κοντός και ξεκίνησαν να προλάβουνε το μουλάρι πριν φτάσει στο χωριό, γιατί μ' όλους τους χωριανούς μαζί δεν τολμάγανε να τα βάλουνε.

Το προλάβανε στα μισά του δρόμου. Ψαχουλέψανε τα σακιά με τα κοκαλιάρικα χέρια τους, μα ο μυλωνάς είχε κρυφτεί καλά και κράταγε την ανάσα του απ' το φόβο και δεν τον βρρίσκανε. Ε, είναι και θεόχαζα τα καλικάντζαράκια, το ξερούμε δα αυτό, πού να τους κόψει να κοιτάζουνε ανάμεσα στα σακιά!

-Στο μύλο θα 'ναι, δεν ψάξαμε καλά, είπε ένας ψηλός.

Και δώστου πίσω στο μύλο. Φύλλο και φτερό τα κάνανε, ψάξανε σ' όλες τις γωνιές, πάνω, κάτω, στη στέγη... τίποτα.

- Στο μουλάρι είναι, δεν μπορεί! Πάμε να ξαναδούμε! ...είπε ένας μυξιάρης που του 'πεφτε στα μούτρα το σκουφί.

Ξαναφάνουν το μουλάρι, το κοιτάνε αποδώ, το κοιτάνε αποκει, μυλωνά δε βλέπουν.

Πίσω στο μύλο και πάλι απ' την αρχή. Ξεποδαριάστηκαν να τρέχουνε όλη νύχτα και το μουλάρι κόντευε πια να φτάσει στο χωριό.

Και πάνω που τρέχανε πάνω κάτω πειστωμένα, λάλησε ο πρώτος πετεινός.

- Οχ, αδέρφια, είπε ένας αλλήθωρος, ξημερώνει! Δεν πρέπει να μας βρει η μέρα πάνω στη γη!

- Δε βαριέσαι, του απαντήσανε οι άλλοι μες στη φούρια τους, ο πρώτος είναι ακόμα, έχουμε καιρό. Πρέπει να βρούμε το μυλωνά να τον καταχεριάσουμε.

Και ξανά στο μύλο, ξανά στο μουλάρι, μέχρι που λάλησε κι ο δεύτερος πετεινός.

Άλλη μια φορά, προλαβαίνουμε. Δε θα μας γλιτώσει!

Και ξανά πίσω στο μύλο. Μα τότε λάλησε κι ο τρίτος πετεινός κι άρχισε η μέρα να φωτίζει.

- Πάμε να φύγουμε, παιδιά. Τώρα δε μας σώζει τίποτα!

Κι όπου φύγει φύγει τα καλικαντζαράκια, σκούζοντας και τσιρίζοντας απ' τη λύσσα τους και απ' το πρώτο φως που τους έτσουζε τα μάτια. Ίσα που προλάβανε να κατέβουν στα μέρη τους, πριν ο ήλιος φωτίσει για τα καλά.

Το μουλάρι είχε μπει πια στο χωριό. Κι ο Δημητρός - που στο μεταξύ είχαν ασπρίσει τα μαλλιά του απ' το φόβο του - σταυροκοπήθηκε κι ορκίστηκε να μην ξαναβγεί μόνος του νύχτα στην ερημιά τον καιρό που βγαίνουν οι καλικάντζαροι.

Κι αλήθεια, από τότε δεν τους ξανασυνάντησε ποτέ. Μα κείνη τη χριστουγεννιάτικη νύχτα τη θυμότανε σ' όλη του τη ζωή. Κι όταν γέρασε και τη διηγότανε στα εγγόνια του, εκείνα γέλαγαν και την έπαιρναν για παραμύθι.

Μα και των καλικάντζαρων τα εγγόνια ακόμα γελάνε με το παραμύθι του βλακοκάντζαρου που τον έκαψε ο «Εαυτός του» μια νύχτα Χριστουγέννων, πολλά πολλά χρόνια πριν.

Πρώτα διαβάζουμε στα παιδιά το παραμύθι. Τους ζητάμε να μας πουν με λίγα λόγια το μύθο, την ιστορία.

Αφού αναφερθούμε στο μύθο, ζητάμε από τα παιδιά να μας πουν ποιοι είναι **οι ήρωες** του παραμυθιού. Κάνουμε μια καρτέλα για τον καθένα και συμπληρώνουμε τα βασικά γνωρίσματα (εξωτερικά και εσωτερικά) τους:

Μυλωνάς: ένας αγαθός λαϊκός άνθρωπος, με την πονηριά του παραμυθικού ήρωα. Γενναίος, δυνατός, παρά την τρομάρα του αντιδρά.

Καλικαντζαράκι: κοντό, βρώμικο, ψευδίζει. Είναι χαζό, όπως και τα άλλα.

Άλλα καλικαντζαράκια (6): κοντά, ευκίνητα, με στριγγιές φωνές. Χαζά, ψάχνουν όλη την νύχτα χωρίς αποτέλεσμα.

Το μουλάρι: ήρωας του παραμυθιού, πιστός φίλος του μυλωνά, έξυπνο και εργατικό ζώο (πηγαίνει φορτωμένο μόνο του στο χωριό). Δε σταματά πουθενά.

Τα εγγόνια του μυλωνά (2): σαν όλα τα παιδιά, διψάνε για παραμύθια. Χαρούμενα, έξυπνα, γελάνε με το πάθημα του καλικάντζαρου.

Στη συνέχεια, αναφερόμαστε στο **δραματικό χώρο** του παραμυθιού. Τα παιδιά θα μας πουν ποιοι είναι οι χώροι όπου διαδραματίζονται τα συμβάντα:

α. Ο μύλος

β. Ξέφωτο όπου μαζεύονται οι καλικάντζαροι στο φως του φεγγαριού

γ. Σπίτι του μυλωνά (τέλος)

ΣΚΗΝΕΣ

Οι σκηνές του παραμυθιού διακρίνονται ως εξής:

- ▶ **1η Σκηνή:** Ο μυλωνάς ανάβει τη θράκα και ψήνει το γουρουνόπουλο.
- ▶ **2η Σκηνή:** Εμφανίζεται ξαφνικά μπροστά στο μυλωνά ένα καλικαντζαράκι. Διάλογος, ο μυλωνάς λέει ότι τον λένε Εαυτό. Το καλικαντζαράκι αρχίζει να γλείφει το γουρουνόπουλο. Ο μυλωνάς κάνει υπομονή, ώσπου παίρνει τη σούβλα και το χτυπά. Εκείνο καίγεται.
- ▶ **3η Σκηνή:** Ο μυλωνάς τρομοκρατημένος φορτώνει το μουλάρι του και μπαίνει κι εκείνος ανάμεσα στα σακιά. Το μουλάρι ξεκινά για το χωριό.
- ▶ **4η Σκηνή:** Το καλικαντζαράκι βγαίνει απ' το μύλο ουρλιάζοντας και ζητά βοήθεια απ' τα άλλα καλικαντζαράκια. Μαζεύονται όλα τα καλικαντζαράκια και μόλις ακούνε ότι το καλικαντζαράκι το έκαψε ο Εαυτός του, βάζουν τα γέλια και το κοροϊδεύουν.
- ▶ **5η Σκηνή:** Κάποια στιγμή καταλαβαίνουν ότι πρόκειται για το μυλωνά, και αρχίζει το ψάξιμο: μια πηγαίνουν στο μύλο και τα κάνουν όλα άνω κάτω, μια τρέχουν πίσω απ' το μουλάρι, αλλά δε βρίσκουν το μυλωνά. Το ξημέρωμα τα καλικαντζαράκια ακούνε τον πρώτο, το δεύτερο, τον τρίτο πετεινό κι εξαφανίζονται άπρακτα.
- ▶ **6η Σκηνή:** Ο μυλωνάς φτάνει σώος στο χωριό και από τότε δεν ξαναβγαίνει Παραμονή νύχτα μόνος του. Διηγείται την ιστορία του στα εγγόνια του και γελάνε όλοι μαζί.

ΑΥΤΟΣΧΕΔΙΑΣΜΟΙ

Στη συνέχεια, οι μαθητές προχωρούν στον **αυτοσχεδιασμό** στις δοσμένες συνθήκες του παραμυθιού. Ακολουθούν ενδεικτικές προτάσεις αυτοσχεδιασμών.

Αυτοσχεδιασμός: *Ο μικρός τύραννος της γειτονιάς κλέβει το ψητό*

Ο Δημητρός στήνει κάποια αντικείμενα (σούβλα κτλ.) για να ψήσει στην αυλή του. Γυρίζει τη σούβλα και ξερογλείφεται. Ένα μικρό ζιζάνιο, γνωστό στη γειτονιά για τις κατεργαριές του, ορμάει πεταχτά και βουτάει ένα κομμάτι κρέας από τη σούβλα. Ο Δημητρός δεν προλαβαίνει να αντιδράσει.

Η σκηνή επαναλαμβάνεται: το ζιζάνιο ξαναμπαίνει στην ξένη αυλή και πάλι με δόλο αρπάζει ένα άλλο κομμάτι κρέας. Ο Δημητρός το κυνηγά, αλλά εκείνο ξεφεύγει.

Την τρίτη φορά θυμωμένος κάνει τον ανήξερο, αλλά περιμένει τον κλέφτη με ένα ραβδί στο χέρι. Τον χτυπά κι εκείνος τρέχει φωνάζοντας.

Αυτοσχεδιασμός: *Η συμμορία ετοιμάζεται για επίθεση*

Το ζιζάνιο σφυρίζει και μαζεύονται όλοι οι φίλοι του (συμμορία). Αποφασίζουν να ψάξουν αυτόν που το χτύπησε. Μαζεύουν πέτρες, μπουκάλια κ.ά. και αρχίζουν να τον ψάχνουν στην αυλή του και στη γειτονιά.

Αυτοσχεδιασμός: *Το κρυφτό*

Ο Δημητρός, επειδή ακούει το σφύριγμα, πάει και κρύβεται στην αποθήκη έξω απ' το σπίτι, πίσω από ένα μεγάλο πιθάρι με λάδι. Η συμμορία μπαίνει στην αυλή, ψάχνουν, αλλά δεν τον βρίσκουν.

Αφού μπουκ στις καταστάσεις και βιώσουν τις συνθήκες του παραμυθιού, τα παιδιά αρχίζουν να παίζουν μια μια τις σκηνές του παραμυθιού. Χρησιμοποιείται ο διάλογος του παραμυθιού. Όπου υπάρχει αφήγηση, τα παιδιά συμπληρώνουν τα κενά.

ΘΕΑΤΡΙΚΟΣ ΔΙΑΛΟΓΟΣ**1η Σκηνή: Στο μύλο, ο Μυλωνάς** (Ο Μυλωνάς γυρίζοντας τη σούβλα)

Μυλωνάς: Μμμ, ωραίο παχύ γουρούνι, θα γίνει ένα ψητό να γλείφεις τα δάχτυλά σου! (Κοιτάζει έξω)

Μυλωνάς: Όμορφο βράδυ, κρίο, αλλά έχει ξαστεριά! (Πάλι στη σούβλα του)

Μυλωνάς: Μήπως τρώμε κάθε μέρα τέτοιο μεζέ; Μια φορά γιορτάζουμε Χριστούγεννα!

2η Σκηνή: Στο μύλο, ο Μυλωνάς, ένα Καλικαντζαράκι (Μπαίνει ένα καλικαντζαράκι, βρομερό, κρατά ένα κλαδί μ' ένα βατραχάκι καρφωμένο, τον κοιτάζει, του βγάζει τη γλώσσα)

Μυλωνάς: Α, καλώστονε!

Καλικαντζαράκι: (Βγάζοντας το σκουφί του, υποκλίνεται) Α, καλώθονε κι εγώ! (Ο μυλωνάς δεν απαντάει, κοιτάζει αλλού)

Καλικαντζαράκι: Πώθ θε λένε;

Μυλωνάς: (Τρομαγμένος) Πώς με λένε; Ξέρω γω; Ο εαυτός μου...Εαυτό μου με λένε.

Καλικαντζαράκι: (Βλέποντας με βουλιμία το ψητό) Εαυτόθ μου, να βουτίχθω λίγο βατραχί μου στο γουρουνοδομύ; (Χωρίς να πάρει απάντηση, τρίβει το βατραχί στο λίπος του γουρουνιού και το γλείφει)

Καλικαντζαράκι: Μμμ, ωραίο γουρούνι, Εαυτόθ μου! (Ο μυλωνάς απδιασμένος λέει στον εαυτό του)

Μυλωνάς: Το διαόλι, μου βρόμισε το φαί μου, μα τουλάχιστον δε θα με πειράξει. Πού θα πάει, θα φύγει, άμα κάτω ήσυχος... (Ο καλικάντζαρος συνεχίζει να βουτά στο λίπος το βατραχί του και να το γλείφει)

Καλικαντζαράκι: Πολύ ωραίο γουρούνι, Εαυτόθ μου! (Ξανά το ίδιο)

Καλικαντζαράκι: Δε χορταίνω να το γλείφω! (Απδιασμένος ο μυλωνάς δεν κρατιέται, αρπάζει τη σούβλα)

Μυλωνάς: Ε, μα δεν τρώγεσαι, διαόλι! Πάρε να μάθεις! (Το κοπανά στο κεφάλι)

Καλικαντζαράκι: Α, α, ούφου μου, φτάνει, μ' έκαπθεθ, Εαυτόθ μου! (Ουρλιάζει και τρέχει τσιρίζοντας έξω)

Καλικαντζαράκι: Βοήθεια, βοήθεια! Με κάπθανε, με κάπθανε!

3η Σκηνή: Στο μύλο, ο Μυλωνάς (Μόνος του ο μυλωνάς τρομαγμένος)

Μυλωνάς: Θα τ' ακούσουν κι οι άλλοι και θα τρέξουνε. Ποιος ξέρει τι θα μου κάνουνε. Δε θα βγω από δω μέσα ζωντανός. Πρέπει να βιαστώ να φύγω! (Φορτώνεται τρία σακιά αλεύρι και τη σούβλα)

Μυλωνάς: Θα φορτώσω το μουλάρι και θα κρυφτώ ανάμεσα στα σακιά. Το ζο ξέρει το δρόμο να πάει. Με λίγη τύχη μπορεί να τα καταφέρω! (Βγαίνει απ' το μύλο)

4η Σκηνή: Στο ξέφωτο, τα Καλικαντζαράκια (Μαζεύονται στο ξέφωτο όλοι οι Καλικάντζαροι τραγουδούν και κινούνται ρυθμικά)

Καλικαντζαράκι (πρώτο): Βοήθεια, με κάπθανε!

Καλικαντζαράκι (δεύτερο): Τι έπαθες και σκούζεις έτσι;

Καλικαντζαράκι (τρίτο): Ποιος σε έκαψε;

Καλικαντζαράκι (πρώτο): Ο Εαυτόθ μου, ο μπαρμπα - Εαυτόθ μου! (Οι Καλικάντζαροι λύνονται στα γέλια, πηδάνε, φωνάζουν)

Καλικαντζαράκι(τέταρτο): Μόνος σου κήγκες, μπαρμπα - χαζέ;

Καλικαντζαράκι (πέμπτο): Μα ντιπ χαμένα τα 'χεις, βλακοκάντζαρε;

Καλικαντζαράκι (έκτο): Κι άμα κήγκες μόνος σου, τι μας νοιάζει εμάς;

Καλικαντζαράκι (δεύτερο): Άντε να ξανακαείς! (Οι Καλικάντζαροι λύνονται στα γέλια, πηδάνε, φωνάζουν).

Καλικαντζαράκι (πρώτο): Μ' έκαπθε ο Εαυτόθ μου! Αχ, καλέ, μ' έκαπθε ο Εαυτόθ μου! (Οι Καλικάντζαροι πάλι γελάνε, φωνάζουν)

Καλικαντζαράκι (πρώτο): (Φωνάζει δυνατά) Θαθ λέω, μ' έκαπθε ο Εαυτόθ μου, ο μυλωνάθ! (Οι Καλικάντζαροι σταματάνε ξαφνικά, αγριεύουν)

Καλικαντζαράκι (τρίτο): Ο μπαρμπα - Μυλωνάς με το μύλο;

Καλικαντζαράκι (τέταρτο): Πώς σ' έκαψε καλέ;

Καλικαντζαράκι (πρώτο): Μου ' φερε τη σούβλα στο κεφάλι! (Οι Καλικάντζαροι αγριεύουν και χειρονομούν επιθετικά)

Καλικαντζαράκι (πέμπτο): Α, ο μυλωνάς, τώρα θα δει τι θα πάθει!

Καλικαντζαράκι (έκτο): Πάμε να τον βρούμε αδέρφια, όλοι στο μύλο! (Οι Καλικάντζαροι καβαλάνε ό,τι βρουν, άλλος γάτα, άλλος σκύλο, άλλος με τα πόδια, και τρέχουν)

► 5η Σκηνή: Στο μύλο και στο δρόμο, τα Καλικαντζαράκια

(Μέσα στο μύλο)

Καλικαντζαράκι (πρώτο): Εδώ έχει κρυφτεί, ψάξτε καλά!

Καλικαντζαράκι (δεύτερο): Πού να ' χει πάει, έψαξα παντού!

Καλικαντζαράκι (τρίτο): Δεν είναι δω, μας ξέφυγε!

Καλικαντζαράκι (πρώτο): Πού θα πάθ, θα θε βρούμε, παλιο-μυλωνά!

Καλικαντζαράκι (τέταρτο): Βρε, μπας κι είναι στο μουλάρι που ειδαμε στο δρόμο;

Καλικαντζαράκι (πέμπτο): Στο μουλάρι, πάμε στο μουλάρι! (Οι Καλικάντζαροι καβαλάνε ό,τι βρουν, άλλος γάτα, άλλος σκύλο, άλλος με τα πόδια, και τρέχουν)

(Στο δρόμο, προφταίνουν το μουλάρι)

Καλικαντζαράκι (πρώτο): Ψάξτε καλά ανάμεθα στα θακιά!

Καλικαντζαράκι (έκτο): Πουθενά δεν είναι, ψαχούλεψα όλα τα σακιά!

Καλικαντζαράκι (δεύτερο): Στο μύλο θα ' ναι, δεν ψάξαμε καλά!

Καλικαντζαράκι (τρίτο): Όλοι στο μύλο!

(Μέσα στο μύλο)

Καλικαντζαράκι (πρώτο): (Ενώ ψάχνει) Έβγα, παλιο - μυλωνά, να δεις τι θα πάθεις!

Καλικαντζαράκι (τέταρτο): Δεν είναι δω πέρα, έψαξα όλες τις γωνιές!

Καλικαντζαράκι (πέμπτο): Κι εγώ ανέβηκα στη στέγη, τίποτα!

Καλικαντζαράκι (έκτο): Στο μουλάρι είναι, δε μπορεί!

Καλικαντζαράκι (δεύτερο): Πάμε να ξαναδούμε!

(Τρέχουν στο δρόμο, προφταίνουν το μουλάρι)

Καλικαντζαράκι (πρώτο): Να κοιτάξουμε όλο το μουλάρι!

Καλικαντζαράκι (δεύτερο): Πουθενά δεν είναι, το ψαχούλεψα καλά!

Καλικαντζαράκι (τρίτο): Στο μύλο θάναι, δεν ψάξαμε καλά!